Қанун шәрһи

Пәрвәрдигарниң меһриванлиғи — тарихни қайта баян қилиш
1 Төвәндә хатириләнгини Мусаниң Иордан
дәриясиниң шәрқий тәрипидики Паран билән
Тофәл, Лабан, Һазирот, Ди-Заһабниң оттурисида,
йәни Суфниң удулидики чөл-түзләңликтә, пүткүл
Исраилға ейтқан сөзлиридур: —
2 Һорәб теғидин чиқип, Сеир теғиниң йоли билән
Қадәш-барнеаға барғичә җәмий он бир күнлүк
йол еди. 3 Һалбуки, Муса бу барлиқ сөзләрни
Пәрвәрдигарниң уларни дәп өзигә тапилиғини
бойичә Исраилларға ейтқан вақти қириқинчи жили,
он биринчи айниң биринчи күни болди; 4 бу вақит
Муса Һәшбонни пайтәхт қилған Аморийларниң
падишаси Сиһонни вә Аштарот вә Әдрәйни пайтәхт
қилған Башанниң падишаси Огни мәғлуп қилғандин
кейинки мәзгил еди. ■ 5 Шуниң билән Иордан
дәриясиниң шәрқий тәрипидики Моаб зиминида
Муса *пәйғәмбәр* бу қанун-тәлимни шәрһләшкә
башлап, мундақ деди: —
6 «Пәрвәрдигар Худайимиз Һорәб теғида бизгә сөз
қилип: — «Силәрниң мошу тағ әтрапида турған
вақтиңлар йетәрлик болди; 7 әнди бурулуп сәпәргә
атлинип, Аморийлар туруватқан егизликкә вә
униңға йеқин болған барлиқ җайларға, җүмлидин
Арабаһ түзләңлигигә, тағлиқларға, ойманлиққа,
җәнупқа, деңиз бойлириға, улуқ дәрия, йәни
Әфрат дәриясиғичә Қананийларниң зиминиға

■ **1:4** Чөл. 21:24,33

һәм Ливан зиминиға бериңлар. 8 Мана, Мән шу
зиминни силәрниң алдиңларға қойдум; кириңлар,
Пәрвәрдигар ата-бовилириңларға, йәни Ибраһим,
Исһақ, Яқуп вә уларниң әвлатлириға: «Силәргә
беримән» дәп қәсәм қилған зиминни егиләңлар» —
дегән еди.■
9 Шуңа Мән шу чағда силәргә: —
«Мән жүкүңларни ялғуз көтирәлмәймән. ■
10 Пәрвәрдигар Худайиңлар силәрни көпәйтти; мана,
бүгүн силәр асмандики юлтузлардәк нурғунсиләр.
11 Ата-бовaңларниң Худаси болған Пәрвәрдигар
дәрвәқә силәрни һазирқидин йәнә миң һәссә
көпәйткәй, шундақла вәдә қилғинидәк силәргә
бәхит-бәрикәт ата қилғай! 12 Лекин мән өзүм ялғуз
қандақму силәрниң җапалириңларни, жүкүңларни
вә талаш-тартишиңларни көтирәләймән? 13 Өзүңлар
үчүн һәр қайси қәбилилириңлардин данишмән,
йорутулған мөтивәрләрни таллаңлар, мән уларни
үстүңләргә йолбашчи қилимән» — дедим.
14 Силәр болсаңлар маңа: — «Сениң ейтқиниң
яхши гәп болди», дедиңлар. 15 Шуниң билән
мән қәбилилириңлардин мунәввәр адәмләрни,
йәни данишмән һәм мөтивәр адәмләрни таллап,
үстүңләргә йолбашчи қилип, миң беши, йүз
беши, әллик беши вә он беши қилип тайинлап,
қәбилилириңлар үчүн һәр хил әмәлләрни
тутушқа тиклидим. 16 Шу чағда мән араңлардики
сорақчиларға: «Қериндашлириңлар арисидики әрз-
дәваларни сораңлар, қериндаш билән қериндашниң
оттурисида вә пухрайиң билән хошна олтарған яқа
жутлуқлар оттурисида адил һөкүм чиқириңлар;
■ 17 һөкүм чиқарғанда һеч қандақ кишиниң йүз-

■ 1:8 Яр. 15:18; 17:7, 8 ■ 1:9 Мис. 18:18 ■ 1:16 Юһ. 7:24

хатирисини қилмаңлар; мәйли кичик болсун, чоң
болсун силәр һәммисиниңла ишлирини сораңлар.
Силәр инсанларниң сөлитидин қорқмаслиғиңлар
керәк, чүнки мошу һөкүм чиқириш иши Худаға тәвә
иштур. Силәргә тәс чүшидиған иш болса, мениң
алдимға елип келиңлар, мән уни аңлаймән» —
дедим. ■ 18 Әйни чағда мән қилишқа керәк болған
барлиқ ишлар тоғрилиқ тапилиғанмән.

Қадәш-Барнеадики Худаға болған ишәшсизлик

19 Биз Пәрвәрдигар Худайимиз бизгә буйруғандәк
Һорәбтин чиқип, Аморийларниң тағлиғиға бардуқ
вә силәр шу йолдики бепаян, дәһшәтлик чөлни
көрдуңлар; биз униң һәммисидин өтүп, Қадәш-
Барнеаға кәлдуқ. 20 Вә мән силәргә: — «Силәр
Пәрвәрдигар Худайимиз бизгә ата қилидиған,
Аморийларниң теғиға йетип кәлдуқ. 21 Мана,
Пәрвәрдигар Худайиңлар бу зиминни алдиңларға
қойди; ата-боваңларниң Худаси Пәрвәрдигар
силәргә ейтқандәк, шу йәргә чиқип уни егиләңлар;
қорқмаңлар, һеч һодуқмаңлар» — дедим.
22 Шуниң билән силәр һәммиңлар йенимға келип
маңа: — «Биз зиминға кириштин илгири алдин
адәмләрни әвәтәйли; улар биз үчүн у йәрни күзитип,
чиқишимиз керәк болған йол вә биз учрайдиған
шәһәрләр тоғрилиқ хәвәр йәткүзсун» — дедиңлар.
23 Бу иш нәзиримгә мувапиқ көрүнүп, мән
араңлардин он икки адәмни, йәни һәр қайси
қәбилидин бирдин адәмни таллидим. ■ 24 Улар
йолға атлинип таққа берип, Әшкол җилғисиға чүшүп

■ **1:17** Лав. 19:15; 1Сам. 16:7; Пәнд. 24:23; Яқ. 2:1 ■ **1:23** Чөл. 13:2-38.

у йәрни тәкшүрүп көрүшти. □ ■ 25 Улар қоллириға
шу зиминдики мевиләрдин елип бизгә кәлтүрди
вә мәлумат берип: «Пәрвәрдигар Худайимиз бизгә
тәқдим қилған бу зимин яхшидур» — деди.
26 Һалбуки, силәр зиминға чиқишқа унимидиңлар,
Пәрвәрдигар Худайиңларниң әмригә қарши чиқип
Униңға асийлиқ қилдиңлар ■ 27 вә өз чедириңларда
қақшап: «Пәрвәрдигар бизгә өч болғанлиғидин
бизни Аморийларниң қолиға тапшуруп һалак қилиш
үчүн Мисир зиминидин чиқарған. 28 Әнди биз
нәгә барармиз? Чүнки қериндашлиримиз: «Шу
йәрдики адәмләр биздин чоң һәм егиз бир хәлиқ
екән; уларниң шәһәрлири интайин чоң, сепиллири
асманға тақишидикән; униң үстигә биз шу йәрдә
Анакийларни байқидуқ», дәп көңлимизни паракәндә
қиливәтти» — дедиңлар.□ ■
29 Шуңа мән силәргә: «Қорқмаңлар, уларниң алдида
дәккә-дүккигә чүшмәңлар; 30 силәрниң алдиңларда
маңидиған Пәрвәрдигар Худайиңлар Мисир
зиминида көз алдиңларда барлиқ қилғанлиридәк
силәр үчүн җәң қилиду; 31 силәр йәнә чөл-
баявандиму барлиқ маңған йоллириңларда мошу
йәргә йетип кәлгичә инсан өз оғлини қучиғида
көтәргинидәк Пәрвәрдигар Худайиңларниңму
силәрни көтәргинини көрдуңлар. 32-33 Шуниңдәк
гәрчә У йәнә кечидә отта, күндүздә булут ичидә
силәрниң алдиңларда меңип, барғаһ тиккидәк
йәрләрни издәп тепиш үчүн жүргән болсиму, бу

□ **1:24 «йолға атлинип»** — ибраний тилида «йолға бурулуп» ■ **1:24** Чөл. 13:23 ■ **1:26** Чөл. 14:2 □ **1:28 «чоң һәм егиз бир хәлиқ»** — яки «көп һәм егиз бир хәлиқ». **«Анакийлар»** — йоған бойлуқ гигант адәмләр еди («Чөл.» 13:33, «Қан.» 2:10, 21, 9:2ни көрүң). ■ **1:28** Чөл. 13:28

ишта Пәрвәрдигар Худайиңларға ишәнмидиңлар.■
34 Пәрвәрдигар бу сөзләрни қилған авазиңларни
аңлап ғәзәплинип: 35 «Бу рәзил дәвирдикиләрдин
һеч бир адәм һәр қандақ йол билән Мән ата-
бовилириға тәқдим қилишни қәсәм қилған бу
яхши зиминни көргүчи болмайду! ■ 36 Пәқәт
Йәфуннәһниң оғли Каләб пүтүн қәлби билән
Пәрвәрдигарға әгәшкәчкә, шула зиминни көриду вә
у өз пути билән кезип чиққан барлиқ йәрни униңға
вә униң балилириға беримән» — дәп қәсәм қилди.□
37 Шу чағда Пәрвәрдигар силәрниң сәвәвиңлардин
мәндинму аччиқланди вә: «Сәнму шу йәргә
киргүчи болмайсән. □ ■ 38 лекин алдиңда хизмәттә
туруватқан Нунниң оғли Йәшуа кирәләйду. Уни
күчләндүргин, чүнки у Исраилларни униңға
мирас қилдуриду. 39 Шуниңдәк силәрниң: «Улар
дүшмәнләрниң олҗиси болуп қалиду» дегән кичик
балилириңлар, йәни бүгүнки күндә яхши-яманни
пәриқ етәлмәйдиған балилириңлар болса, кириду;
Мән у йәрни уларға ата қилимән вә улар уни
егиләйду.
40 Лекин силәр болсаңлар, бурулуп Қизил Деңизға
баридиған йол билән чөл-баяванға қайттиңлар» —
деди.□
41 Шу чағда силәр маңа җавап берип: «Биз дәрвәқә
Пәрвәрдигар алдида гуна садир қилдуқ. Шуниң үчүн
биз һазир Пәрвәрдигар Худайимиз бизгә қилған

■ **1:32-33** Мис. 13:21 ■ **1:35** Чөл. 14:22, 23; Зәб. 94:10-11 □ **1:36** **«Пәқәт Йәфуннәһниң оғли Каләб пүтүн қәлби билән Пәрвәрдигарға әгәшкәчкә,...»** — мошу вақиә «Чөл.» 13-14-бапта хатирилиниду. □ **1:37** **«Шу чағда Пәрвәрдигар силәрниң сәвәвиңлардин мәндинму аччиқланди»** — мошу вақиә «Чөл.» 20:1-13дә хатирилиниду. ■ **1:37** Чөл. 20:12; 27:14; Қан. 3:26; 4:21; 34:4 □ **1:40** **«Қизил Деңиз»** — яки «Қомушлуқ деңиз».

барлиқ әмри бойичә жәң қилғили чиқимиз» —
дедиңлар. Шуниң билән силәрниң һәр бириңлар
өз бешимчилиқ қилип қурал-ярақлириңларни есип,
таққа чиқмақчи болдуңлар. 42 Лекин Пәрвәрдигар
маңа: Уларға: — «Чиқмаңлар, жәң қилмаңлар,
чүнки Мән араңларда әмәсмән; силәр чоқум
дүшмәнлириңлар алдида мағлуп болисиләр», дегин,
деди.
43 Мән силәргә сөз қилдим, лекин силәр қулақ
салмидиңлар, бәлки Пәрвәрдигарниң сөзигә қарши
чиқип асийлиқ қилип, өз бешимчилиқ қилип таққа
чиқтиңлар. 44 Лекин тағда турған Аморийлар
силәргә қарши атлинип, бир топ һәриләрдәк силәрни
таки Хормаһғичә қоғлап, Сеирда силәрни қиличлап
өлтүрди. 45 Силәр қайтип келип Пәрвәрдигар
алдида жиға-зерә көтәрдиңлар, амма Пәрвәрдигар
пәрядиңларни аңлимиди, я униңға қулақ салмиди.
46 Шуниң билән силәр Қадәштә нурғун күнләр
туруп қалдиңлар — силәр қанчә күнләр шу йәрдә
турдуңлар!□

2

Қадәш-барнеадин Моабқа болған сәпәр

1 Андин биз бурулуп, Пәрвәрдигар маңа ейтқандәк
Қизил деңизға баридиған йол билән сәпәргә

□ **1:46 «...силәр Қадәштә нурғун күнләр туруп қалдиңлар — силәр қанчә күнләр шу йәрдә турдуңлар!»** — бу айәтниң ибраний тилидики мәнасини чүшиниш тәс. Башқа икки хил тәрҗимиси: «... силәр Қадәштә алл иқачан турған күнләрдәк (йәни 40 күн) шу йәрдә туруп қалдиңлар» яки «...силәр башқа йәрләрдә қанчилик турған болсаңлар, Қадәштиму шунчилик туруп қалдиңлар» (демәк, чөл-баяванда кезип жүргән 38 жилниң йерими, йәни 19 жил Қадәш-Барнеада өткән).

атландуқ; биз нурғун күнләр Сеир теғи әтрапида
айлинип жүрдуқ. 2 Пәрвәрдигар маңа сөз қилип: —
3 «Силәрниң мошу тағни айлинип турған
вақтиңлар йетәрлик болди; әнди шимал тәрәпкә
бурулуңлар. 4 Хәлиққә: — Силәр Сеирда туруватқан
қериндишиңлар Әсавларниң чегарисидин өтидиған
болдуңлар; улар силәрдин қорқиду, шуңа бәк еһтият
қилип, 5 уларға жәң қозғимаңлар; чүнки мән силәргә
уларниң зиминидин һәтта тапанчилиқ йәрниму
бәрмәймән; чүнки Сеир теғини Әсавға мирас қилип
бәрдим. ■ 6 Силәр уларға пул төләп озуқ-түлүк
сетивелиңлар, пул төләп су сетивелиңлар. □ 7 Чүнки
Пәрвәрдигар Худайиңлар қолуңлардики барлиқ
әҗирни бәрикәтләп кәлгән; У силәрниң бу бепаян
чөл-баявандин меңип өтүватқиниңларда һәммини
билди; Пәрвәрдигар Худайиңлар бу қириқ жил силәр
билән биллә болди; һеч нәрсидин кам болмидиңлар»
— деди.□
8 Шуниң билән биз Сеирда туруватқан
қериндашлиримиз Әсавларниң зиминидин вә
Арабаһ түзләңлигидин, шундақла Елат вә Езион-
Гәбәрдин өтүп, бурулуп Моабдики чөл-баяван йоли
билән маңдуқ. 9 Пәрвәрдигар маңа: «Моабийларни
аварә қилмаңлар яки уларға жәң қозғимаңлар;
чүнки Мән уларниң зиминини силәргә мирас
қилип бәрмәймән; чүнки Мән Ар шәһәр-зиминини
Лутниң әвлатлириға мирас қилип бәрдим» — деди
□ 10 (Әмийләр әслидә шу йәрдә туратти; улар

■ **2:5** Яр. 36:8 □ **2:6** **«Силәр уларға пул төләп...»** —ибраний тилида «Силәр уларға күмүч төләп...». □ **2:7** **«...У силәрниң... өтүватқиниңларда һәммини билди»...»** — мошу сөз бәлким «У (Худа) силәрдин хәвәр елип кәлди» дегән мәнини өз ичигә алиду. □ **2:9** **«Лутниң әвлатлири»** — демәк, Моабийлар вә Аммонийлар («Яр.» 19:30-38ни көрүң).

Анакийларға охшаш күчлүк, сани көп, егиз бойлуқ
бир хәлиқ еди. 11 Улар Анакийлардәк «гигантлар»
дәп һесаплиниду; лекин Моабийлар уларни
«Әмийләр» дәп атайду. □ 12 Сеирда әслидә Һорийлар
туратти; лекин Әсавлар Һорийларни зиминидин
һайдиветип, уларни йоқитип орниға олтирақлашти
— худди Исраиллар Мәнки Пәрвәрдигар уларға
тәқдим қилған, уларниң тәвәлиги болған зиминға
қилғиниға охшаш).
13 *Пәрвәрдигар:* «Әнди һазир орнуңлардин туруп Зәрәд
еқинидин өтүңлар» деди. Буни аңлап биз Зәрәд
еқинидин өттуқ.
14 Қадәш-Барнеадин айрилип Зәрәд еқинидин өткичә
болған күнләр оттуз сәккиз жил болди; бу дәл худди
Пәрвәрдигар уларға қәсәм қилғинидәк, у дәвирдики
жәңчиләр баргаһтин пүтүнләй йоқитилғичә болған
арилиқтики вақит еди. □ 15 Дәрвәқә Пәрвәрдигарниң
қоли уларни баргаһтин йоқитип түгәткичә уларни
һалак қилишқа қарши чиққан еди.
16 Вә шундақ болдики, шу жәңчиләр өлүп
хәлиқ арисидин пүтүнләй түгигәндин кейин,
17 Пәрвәрдигар маңа сөз қилип: —
18 «Силәр бүгүн Моабниң, йәни Арниң чегарисидин
өтисиләр. 19 Шуниң билән силәр Аммонийларға
йеқин келисиләр; амма уларни аварә қилмаңлар
яки уларға жәң қозғимаңлар; чүнки Мән

□ **2:11 «Улар Анакийлардәк «гигантлар» дәп һесаплиниду»** — ибраний тилида «Рәфайийлар» дегән сөзләр билән ипадилиниду.
□ **2:14 «Қадәш-Барнеадин айрилип Зәрәд еқинидин өткичә болған күнләр оттуз сәккиз жил болди...»** — 1:34-39ни вә «Чөл.» 14:26-34ни көрүң. Худаниң сөзигә ишәнмигән, жигирмә яштин ашқан барлиқ «жәңчиләр»ниң һәммиси («шу дәвир»дә 20 яштин 60 яшқичә болғанлар) Худа вәдә қилған зиминни көрмәй чөл-баяванда өлүп түгигән еди.

Аммонийларниң зиминини силәргә мирас қилип бәрмәймән; чүнки Мән уни Лутниң әвлатлириға мирас қилип бәрдим» — деди.□
20 (бу зиминму «гигантларниң зимини» һесаплиниду; чүнки илгири гигантлар шу йәрдә турған еди; Аммонийлар уларни «Замзумлар» дәп атайду. □ 21 Улар Анакийларға охшаш күчлүк, сани көп, егиз бойлуқ бир хәлиқ еди. Пәрвәрдигар уларни *Аммонийларниң* алдида йоқитиши билән *Аммонийлар* уларни зиминидин мәһрум қилип, уларниң орниға олтирақлашқан еди. 22 Пәрвәрдигар Сеирда турған Әсавлар үчүнму охшаш иш қилди, уларниң алдидин Һорийларни йоқатти; шуниң билән Әсавлар уларни зиминидин мәһрум қилип, бүгүнгә қәдәр уларниң орниға олтирақлашқан еди. 23 Вә Газа шәһиригичә кәнт-қишлақларда олтирақлашқан аввийларни болса, Кафтордин чиққан Кафторийлар йоқитип, уларниң орниға олтирақлашти).□
24 — «Әнди орнуңлардин қозғилиңлар, сәпириңларға чиқиңлар; Арнон дәриясидин өтүңлар; мана, Мән Һәшбонниң падишаси Аморий Сиһонни вә униң зиминиму қолуңларға тапшурдум; ишни

□ **2:19 «Лутниң әвлатлири»** — демәк, Моабийлар вә Аммонийлар («Яр.» 19:30-38ни көрүң). □ **2:20 «гигантларниң зимини»** — яки «Рәфайийларниң зимини». □ **2:23 «Газа»** — мошу йәрдә Газа «Аззаһ» дейилиду. **«....кәнт-қишлақларда олтирақлашқан аввийларни болса, Кафтордин чиққан Кафторийлар йоқитип, уларниң орниға олтирақлашти»** — Муса пәйғәмбәр немишкә Исраилларға бу төрт йәрдики гигантлар (Әмийлар, Анакийлар, Һорийлар вә Аввийлар)ни тилға алиду? Шүбһисизки, у Исраилларға: «Қараңлар, Худа бу етиқатсиз хәлиқләр (Аммонийлар, Әсавлар қатарлиқ) алдида бу гигантларни йоқатқан йәрдә, силәр Қанаанға чиқип шу йәрдә туруватқан гигантлар билән соқушуштин зади немишкә қорқисиләр?» дәп риғбәтләндүрмәкчи болиду. Кафтор — Крет арали.

башлаңлар, зиминни егиләшкә, униң билән жәң
қилишқа чиқиңлар; 25 Мән бүгүндин башлап
силәрниң қорқунучуңлар вә вәһшитиңларни пүткүл
асман астидики хәлиқләр үстигә чүшүримән;
улар силәрниң хәвириңларни аңлап силәрниң
түпәйлиңлардин титрәп дәккә-дүккигә чүшиду».

Һәшбонниң падишаси Сиһон мәғлуп болиду

26 Шу чағда мән Һәшбонниң падишаси Сиһонға
Кәдәмот чөлидин әлчиләрни әвәтип, течлиқ салими
йоллап: — ■
27 «Бизниң зиминиңдин өтүшимизгә йол қойғайсән;
оңға, солға бурулмай, пәқәтла йолдин чиқмай
маңимиз. ■ 28 Сән маңа озуқ-түлүкни пулға сетип
берисән, суни пулға сетип берисән; биз пәқәтла
пиядә меңип өтимиз, халас. 29 Сеирда туруватқан
Әсавлар, Арда туруватқан Моабийлар бизгә муамилә
қилғандәк сәнму биз Иордан дәриясидин өтүп,
Пәрвәрдигар Худайимиз бизгә тәқдим қилидиған
зиминға киргичә шундақ муамилә қилғайсән» —
дедим.
30 Лекин Һәшбонниң падишаси Сиһонниң бизниң
у йәрдин өтүшимизгә йол қойғуси йоқ еди; чүнки
Пәрвәрдигар Худайиңлар уни силәрниң қолуңларға
тапшуруш үчүн униң роһ-қәлбини қаттиқ, көңлини
жаһил қиливәткән (бүгүнки әһвал дәрвәқә шундақ).
31 Пәрвәрдигар маңа: «Мана, Мән алдиңларда
Сиһонни вә униң зиминини силәргә тапшурушқа
башлидим; ишни башлаңлар, униң зиминини
егиләш үчүн уни ишғал қилишқа киришиңлар» —
деди.
32 Сиһон дәрвәқә өзи вә барлиқ хәлқи биз билән
қаршилишиш үчүн жәң қилишқа Яһазға чиқти.

■ **2:26** Чөл. 21:21; һак. 11:19 ■ **2:27** Чөл. 21:21,22

■ 33 Лекин Пәрвәрдигар Худайимиз уни бизниң
алдимизда қолимизға тапшурди; биз униң өзини,
оғуллирини вә барлиқ хәлқини уруп мәғлуп қилдуқ.
■ 34 Шу чағда биз униң барлиқ шәһәрлирини ишғал
қилип уларни пүтүнләй һалак қилдуқ; улардики
барлиқ әркәк, қиз-аял вә балиларни бириниму
қоймай йоқаттуқ; улардин һеч қайсисини тирик
қоймидуқ. □ 35 Биз пәқәт өзлиримиз үчүн чарва
маллирини вә ишғал қилған шәһәрләрдин олҗа
ғәнимәт алдуқ.
36 Арнон дәрияси бойидики Ароәрдин вә шу йәрдики
җилғидики шәһәрдин тартип Гилеадқичә һеч
қандақ шәһәр бизгә тәң келәлмиди; Пәрвәрдигар
Худайимиз бизниң алдимизда һәммисини
мәғлубийәткә учратти. □ 37 Һалбуки, силәр
Аммонийларниң зиминиға, чегариси болған
пүткүл Яббок вадисиға, тағдики шәһәрләргә яки
Пәрвәрдигар Худайимиз бизгә мәнъий қилған һәр
қайси йәргә йеқинлашмидиңлар.

3

Башанниң падишаси Огниң мәғлуп қилиниши

■ **2:32** Чөл. 21:23 ■ **2:33** Қан. 29:6 □ **2:34** **«...биз униң барлиқ шәһәрлирини ишғал қилип уларни пүтүнләй һалак қилдуқ»** — «һалак қилдуқ» дегән сөзләр Худаниң буйруши билән мәлум бир әл, шәһәр яки һәртүрлүк нәрсини тәлтөкүс йоқитишни билдүриду. □ **2:36** **«Арнон дәрияси бойидики Ароәрдин вә шу йәрдики җилғидики шәһәрдин тартип...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Арнон дәрияси бойидики Ароәр, йәни җилғидики шәһәрдин тартип...». **«һеч қандақ шәһәр бизгә тәң келәлмиди»** — яки «бизгә нисбәтән һеч шәһәр сепили егиз кәлмиди».

1 Андин биз бурулуп, Башанға баридиған йол билән
чиқип маңдуқ; Башанниң падишаси Ог вә барлиқ
хәлқи бизгә қарши җәң қилишқа Әдрәйгә чиқти.
■ 2 Пәрвәрдигар маңа: «Униңдин қорқмиғин;
чүнки Мән уни, униң хәлқи вә зиминини қолуңға
тапшурдум; Һәшбонда турған Аморийларниң
падишаси Сиһонни немә қилған болса, униму
шундақ қилисән» — деди.■

3 Пәрвәрдигар Худайимиз дәрвақә Башанниң
падишаси Огни вә барлиқ хәлқини қолимизға
тапшурди; биз униңға һуҗум қилип улардин һеч
кимни қалдурмай қирдуқ. 4 Шу вақитта биз униң
барлиқ шәһәрлирини ишғал қилдуқ; биз униң
шәһәрлиридин егилимигән бирисиму қалмиди.
Булар Башандики Огниң падишалиғи, йәни пүткүл
Аргоб райони болуп, җәмий атмиш шәһәр еди.
5 Бу шәһәрләрниң һәммиси егиз сепиллар вә
балдақлиқ қовуқлири билән мустәһкәм қилинған
еди; уларға қарашлиқ йеза-кәнтләр интайин көп
еди. 6 Биз уларни Һәшбонниң падишаси Сиһонни
қилғинимиздәк тәлтөкүс йоқаттуқ — Барлиқ
шәһәрләр, әрләр, аял-балиларни қоймай һәммисини
тәлтөкүс йоқаттуқ. □ 7 Биз пәқәт өзлиримиз үчүн
барлиқ чарва-малларни вә шәһәрләрдин олҗа
ғәниймәт алдуқ.

8 Шу чағда биз Иордан дәриясиниң шәриқ тәрипидә
турушлуқ Аморийларниң икки падишасиниң
қолидин зиминини, йәни Арнон дәриясидин Һәрмон

■ **3:1** Чөл. 21:33; Қан. 29:6 ■ **3:2** Чөл. 21:34 □ **3:6 «тәлтөкүс йоқитиш»** — мошу сөз Худаниң буйруши билән мәлум бир әл, шәһәр яки һәртүрлүк нәрсини толуқ йоқитишни билдүриду.

теғиғичә болған зиминини тартивалдуқ □ 9 (Һәрмон
теғини Зидонийлар «Сирион», Аморийлар «Сенир»
дәп атайду); 10 Биз йәнә түзләңликтики барлиқ
шәһәрләр, пүткүл Гилеад вә Башан падишаси огниң
падишалиғидики Саликаһ вә Әдрәй шәһәрлиригичә,
Башанниң барлиқ зиминини егилидуқ 11 (шу
чағда гигантларниң қалдуғидин пәқәт Башанниң
падишаси Ог қалған еди; униң каривити төмүрдин
ясалған еди; мана, у Аммонийларниң Раббаһ
шәһиридә сақлиниватмамду? Униң узунлуғи тоққуз
гәз, кәңлиги төрт гәз. «Гәз» — адәттики адәмниң
җәйниги өлчәм қилинған).□
12 Биз шу чағда егилигән зимин мундақ: — Арнон
дәрияси йенидики Ароәр шәһиридин тартип, Гилеад
тағлиғиниң йеримини вә униңдики шәһәрләрни
Рубән вә Гад қәбилисидикиләргә тәқдим қилдим;
■ 13 Гилеадниң қалған зимини вә Ог падишаниң
зимини болған пүткүл Башанни мән Манассәһниң
йерим қәбилисигә тәқдим қилдим (пүткүл Аргоб
райони, йәни пүткүл Башан «гигантларниң
зимини» дейилиду. □ 14 Манассәһниң оғли
Яир пүткүл Аргоб районини, йәни Башанни
Гәшурийлар вә Маакатийларниң чегарисиғичә
егилигән вә уни өз исми билән «Һаввот-Яир» дәп

□ **3:8 «Иордан дәриясиниң шәриқ тәрипидә»** — ибраний тилида «Иордан дәриясиниң бу тәрипидә» □ **3:11 «гигантларниң қалдуқлиридин»** — ибраний тилида «Рәфайийларниң қалдуқлиридин». **«униң каривити»** — яки «униң мейит сандуғи». **«гәз»** — Муқәддәс Китапта ишлитилгән «гәз»ни бәлким бир «җәйнәк» дейишкә тоғра келиду, йәни адәмниң җәйнигидин бармақлириниң учиғичә болған арилиқ (тәхминән 45 сантиметр) еди. Мошу йәрдә «гәз» «гигантлар»ниң җәйниги билән әмәс, «адәттики адәм»ниң җәйниги билән һесаплиниду. ■ **3:12** Чөл. 32:33 □ **3:13 «гигантларниң зимини»** — яки «Рәфайийларниң зимини».

атиған. Бүгүнгә қәдәр у шундақ аталмақта). □
15 Гилеадни болса мән Макирға тәқдим қилдим.
16 Рубәндикиләр вә Гадтикиләргә мән Гилеадтин
Арнон дәриясиғичә (вадиниң оттуриси чегара еди),
шундақла Аммонийларниң чегараси болған Яббок
дәриясиғичә болған зиминни тәқдим қилдим;
17 йәнә Писгаһ тағлиғи астида ятқан Арабаһ
түзләңлиги (тағлиқ түзләңликниң шәрқий тәрипидә)
вә Иордан дәриясиниң Киннәрәт көлидин тартип Туз
деңизғичә болған қисмини уларға чегара қилип
бәрдим.□

Иордан дәриясиниң шәрқий тәрипидики икки йерим қәбилигә болған көрсәтмиләр

18 Мән шу чағда силәргә: —
Пәрвәрдигар Худайиңлар өзүңларниң
тәәллуқатиңлар болсун дәп егилишиңлар үчүн
бу зиминни силәргә ата қилған; араңлардики
җәңчиләр җәңгә тәйярлинип қуралланған һалда
қериндашлириңлар болған Исраилларниң алдида
дәриядин өтүңлар; ■ 19 Пәқәт бала-җақилириңлар
вә мал-чарвилириңлар (мал-чарвилириңларниң
көплигини билимән) мән силәргә тәқсим
қилған шәһәрләрдә қалсун; 20 Пәрвәрдигар
қериндашлириңларға силәрниң арам алғиниңлардәк
арам бәргичә, улар Пәрвәрдигар Худайиңлар Иордан
дәриясиниң у тәрипидә уларға тәқдим қилған
зиминни егилигичә улар билән биргә *җәң қилиңлар*;

□ **3:14 «Һаввот-Яир»** — йәни «Яирниң йеза-кәнтлири». Яир Манассәһниң әвлади. □ **3:17 «Киннәрәт көли»** — «Киннәрәт көли» кейин «Галилийә деңизи», «Тибериус деңизи» дәпму аталған. «Киннәрәт»ниң мәнаси «чилтар» — көлниң шәкли чилтарсимандур. **«Туз деңизи»** — йәни «Өлүк Деңиз». ■ **3:18** Чөл. 32:20

андин силәр һәр бириңлар мән силәргә тәқсим қилған өз тәәллуқатиңларға қайтисиләр» — дәп тапилиғанмән.
21 Шу чағдиму мән Йәшуаға: «Сән Пәрвәрдигар Худайиңларниң мошу икки падишаға қилғанлириниң һәммисини өз көзүң билән көрдүң; Пәрвәрдигар сән баридиған йәрдики падишалиқларниму шуниңға охшаш қилиду. ■
22 Силәр улардин қорқмаңлар; чүнки Пәрвәрдигар Худайиңлар өзи силәр үчүн жәң қилиду» — дәп тапилиғанмән.
23 Шу чағда мән Пәрвәрдигардин өтүнүп: —
24 «И Рәб Пәрвәрдигар, Сән Өз қулуңға Өз улуқлуғуң вә күчлүк қолуңни аян қилишқа кириштиң; чүнки мәйли асманларда яки зиминда болсун Сениң қилғанлириңға вә күч-қудритиңгә тәң кәлгидәк шундақ илаһ барму? ■ 25 Сәндин өтүнүмәнки, мени Иордан дәриясидин өтүп, шу йәрдики яхши зиминни — Шу яхши тағлиқни вә Ливанни көрүшкә несип қилғайсән», — дедим.
26 Лекин Пәрвәрдигар силәрниң сәвәвиңлар түпәйлидин маңа ғәзәплинип илтижайимға қулақ салмиди, бәлки маңа: «Болди, бәс! Бу ишни алдимда иккинчи тилға алғучи болма. □ ■ 27 Сән Писгаһниң чоққисиға чиқип бешиңни көтирип, өз көзүң билән мәғрибкә, шималға, жәнупқа вә мәшриққә тикилип қара; чүнки сән мошу Иордан дәриясидин өтмәйсән. 28 Йәшуаға вәзипини тапилиғин, уни риғбәтләндүрүп жүрәклик қил; чүнки у бу хәлиқниң алдидин өтүп сән көридиған шу зиминға уларни егә қилғузиду» — деди.

■ **3:21** Чөл. 27:18 ■ **3:24** 1Сам. 2:2; Зәб. 88:8, 9, 10 □ **3:26** **«...Пәрвәрдигар ... сәвәвиңлар ... маңа ғәзәплинип илтижайимға қулақ салмиди»** — «Чөл.» 20:1-13ни көрүң. ■ **3:26** Қан. 1:37; 31:2; 34:4

29 Шуниң билән биз Бәйт-Пеорниң удулидики вадида
туруп қалдуқ.

4

Әһдидә көрситилгән имтиязлар — Муса сөзини давам қилиду

1 — Әнди, и Исраил, мән силәргә үгитидиған
мошу бәлгүлимиләргә һәм һөкүмләргә қулақ
селиңлар; уларға әмәл қилсаңлар һаятлиқ
таписиләр вә шундақла ата-бовилириңларниң
Худаси Пәрвәрдигар силәргә тәқсим қилидиған
зиминға кирип уни егиләйсиләр. ■ 2 Мән силәргә
тапшуридиған Пәрвәрдигар Худайиңларниң мошу
әмирлиригә әмәл қилишиңлар үчүн, мән силәргә
әмир қилған сөзгә һеч немини қошмаңлар һәмдә
униңдин һеч немини чиқиривәтмәңлар. ■
3 Силәр өз көзлириңлар билән Пәрвәрдигарниң
Баал-Пеорниң түпәйлидин қилған ишлирини
көргәнсиләр; чүнки Баал-Пеорға әгәшкәнләрниң
һәммисини Пәрвәрдигар Худайиңлар араңлардин
йоқатти; □ ■ 4 Лекин Пәрвәрдигар Худайиңларға
чиң бағланғанлардин һәр бириңлар бүгүнгә қәдәр
һаят туруватисиләр.
5 Мана, мән Пәрвәрдигар Худайим маңа әмир
қилғандәк, кирип егиләйдиған зиминда турғанда
уларға әмәл қилсун дәп силәргә бәлгүлимә һәм
һөкүмләрни үгәттим. 6 Силәр уларни чиң тутуп

■ **4:1** Лав. 19:37; 20:8; 22:31 ■ **4:2** Қан. 13:1; Пәнд. 30:6; Вәһ. 22:18 □ **4:3** **«Баал-Пеор»** — бир хил бут. «Чөл.» 25-бапни көрүң. **«Пәрвәрдигарниң Баал-Пеорниң түпәйлидин қилған ишлирини көргәнсиләр»** — «Чөл.» 25-бапни көрүң. ■ **4:3** Чөл. 25:4; Йә. 22:17

әмәл қилиңлар; чүнки шундақ қилсаңлар бу
һөкүмләрниң һәммисини аңлиған хәлиқләрниң
көз алдида силәрниң дана вә йорутулған бир хәлиқ
екәнлигиңлар испатлиниду; улар дәрвәқә: «Бу
улуқ әл дәрһәқиқәт дана һәм йорутулған бир хәлиқ
екән» — дәйду. 7 Чүнки Пәрвәрдигар Худайимизниң
бизниң Униңға нида қилған һәр бир тиләклиримиздә
бизгә йеқин турғинидәк, өзигә йеқин турған бир
Худаси болған бизгә охшаш башқа бир улуқ әл
бармү? ■ 8 Мән алдиңларға қойған мошу пүткүл
қанундикидәк адил бәлгүлимиләр һәм һөкүмләргә
егә болған силәрдәк башқа бир улуқ әл барму?

Һорәбтики әһдә тоғрилиқ әслитип-агаһландуруш

9 Өз көзүңлар билән көргән ишларни
унтумаслиғиңлар, һәтта өмрүңларниң барлиқ
күнлиридә қәлбиңлардин чиқармаслиғиңлар
үчүн өзүңларға еһтият қилиңлар вә ихласлиқ
билән қәлбиңларни *езиштин* сақлаңлар; шуниңдәк
силәр көргиниңларни балилириңларға вә
балилириңларниң балилириға йәткүзүңлар; ■
10 Силәр Һорәб теғида Пәрвәрдигар Худайиңларниң
алдида турған күни Пәрвәрдигар маңа: «Хәлиқни
Мениң сөзлиримни аңлиши үчүн йенимға жиққин;
шуниң билән улар сөзлиримни үгинип, йәр
йүзидики барлиқ күнлиридә Мәндин әйминиду
вә балилириға үгитиду» — дегән еди. 11 Силәр
йеқин келип тағниң түвидә турдуңлар; бу тағниң
оти асманларниң бағриғичә көйүп йәтти, һәмдә
қараңғулуқ, булутлар вә сүр тағни қаплиди; ■
12 Пәрвәрдигар отниң оттурисидин силәргә сөз

■ **4:7** Қан. 26:19 ■ **4:9** Қан. 6:7; 11:19 ■ **4:11** Мис. 19:18

қилди; силәр сөзләрниң садасини аңлидиңлар,
лекин һеч шәкилни көрмидиңлар; силәр пәқәт бир
авазни аңлидиңлар.
13 Вә У шу чағда силәргә әмир
қилған әһдисини, йәни «он әмир»ни аян қилди
вә уларни икки таш тахтай үстигә пүтти. □
14 Вә
шу чағда Пәрвәрдигар маңа әмир қилип, силәр
дәриядин өтүп егиләйдиған зиминда уларни уларға
әмәл қилишиңлар үчүн силәргә бәлгүлимиләр һәм
һөкүмләрни үгитишни тапилиди.

15 Өзүңларға наһайити еһтият қилиңларки (чүнки
Пәрвәрдигар Һорәб теғида от оттурисидин силәргә
сөз қилғанда һеч қандақ шәкилни көрмигәнсиләр),
16-18 өзүңларни булғап, мәйли әркәк яки аял
сүритидә, мәйли йәр йүзидики һәр қандақ һайван
яки асманда учидиған һәр қандақ қуш болсун,
мәйли йәр йүзидә һәр қандақ өмилигүчи һайван
яки йәр астидики сулардики һәр қандақ белиқ
болсун, уларниң сүритидә һеч қандақ шәкил-
қияпәттики ойма бутни өзүңлар үчүн ясимаңлар,
19 яки шуниңдәк, бешиңларни көтирип асманларға
қарап, қуяш, ай, юлтузлар, йәни пүткүл самави
қошунни көрүп, көңлүңлар майил болуп уларға баш
егип қуллуғиға кирмәңлар; чүнки Пәрвәрдигар
Худайиңлар буларни пүткүл асман астидики

□ **4:13 «он әмир»** — ибраний тилида «он сөз».

барлиқ хәлиқләр үчүн орунлаштурған. □ 20 Лекин
силәрни болса Пәрвәрдигар Өз мираси болған
бир хәлиқ болушуңлар үчүн «төмүр тавлаш
хумдани»дин, йәни Мисирдин елип чиқти. ■
21 Лекин Пәрвәрдигар силәрниң вәҗәңлардин маңа
ғәзәплинип, Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә мирас
болуш үчүн ата қилидиған яхши зимин тоғрисида:
— «Сән шу йәргә киришкә Иордан дәриясидин
өтмәйсән» дәп қәсәм қилди. ■ 22 Шуңа мән мошу
зиминда өлүшүм муқәррәр; Иордан дәриясидин
өтмәймән; бирақ силәр болсаңлар униңдин өтүп шу
яхши зиминни егиләйсиләр.
23 Пәрвәрдигар Худайиңларниң силәр билән түзгән
әһдисини унтумаслиғиңлар, шундақла өзүңлар
үчүн Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә мәнъий
қилған ойма бутни яки һәр қандақ нәрсиниң шәкил-
қияпитини ясимаслиғиңлар үчүн өзүңларға һези
болуңлар. 24 Чүнки Пәрвәрдигар Худайиңлар
һәммини жутқучи бир от, вапасизлиққа һәсәт

□ **4:19 «Пәрвәрдигар Худайиңлар буларни пүткүл асман астидики барлиқ хәлиқләр үчүн орунлаштурған»** — «самави қошун» дегән сөз (1) күн, ай вә нурғунлиған юлтузларни; (2) булар билән мунасивәтлик пәриштиләр яки асмандики роһий күчләрни көрситиду. Тәвраттин билимизки, асмандики юлтузларниң пәриштиләр вә бәлким асмандики яман күчләр биләнму мунасивити бар («Зәб.» 146:4, «Аюп» 38:4-7, «Вәһ.» 12:4ни көрүң). Бу айәттики учурға қариғанда Худа (1) күн, ай вә юлтузларни пүткүл инсанийәтниң мәнпәәти (йәр йүзидикиләргә нур вә тәпт бериш, йолучилар үчүн йөнилишни көрситип бериш қатарлиқ)ни көзләп яратти; (2) улар билән мунасивәтлик болған самави күчләр Худаға хас бәндиләрниң хизмитидә болушқа тәйяр туриду («Ибр.» 1:14ни көрүң); (3) Худа **Өзигә хас бәндилири**дин (мошу йәрдә Исраилдин) хәвәр алғанда пәқәт пәриштиләр арқилиқ ярдәмлишипла қалмай, бәлки өзи шәхсән һалини сорайду. ■ **4:20** Мис. 19:5 ■ **4:21** Қан. 1:37; 3:26; 31:2; 34:4

қилғучи бир Худадур.□ ■

Әһдидин йенишниң ақивити вә униңға итаәт қилишниң бәрикити

25 Силәр пәрзәнтләр, пәрзәнтиңларниң пәрзәнтлирини көрүп, зиминда узақ вақит турғандин кейин, бир хил шәкил-қияпәттә болған ойма бутни ясиған, шуниңдәк Пәрвәрдигар Худайиңларни рәнҗитип униң нәзиридә рәзил болғанни қилип өзүңларни булғиған болсаңлар,
26 мән асман-зиминни үстүңларға гувачи болушқа чақиримән, силәр Иордан дәриясидин өтүп, егиләйдиған шу зиминдин тезла пүтүнләй йоқ қилинисиләр; силәрниң униңда яшиған күнлириңлар узун болмайду, силәр бәлки униңдин пүтүнләй йоқ қилинисиләр.
27 Пәрвәрдигар силәрни барлиқ хәлиқләр арисиға тарқитиду, Пәрвәрдигарниң силәрни һайдиши билән силәр шу әлләр арисида кичик бир қалдуқ болисиләр. ■
28 Силәр шу йәрләрдә туруп яғачтин яки таштин ясалған, нә көрәлмәйдиған, нә аңлалмайдиған, нә йемәйдиған, нә пуралмайдиған, пәқәт инсанниң қолиниң ясиғини болған илаһларниң қуллуғида болисиләр. ■
29 Силәр шу йәрләрдә Пәрвәрдигар Худайиңларни издәйсиләр; пүтүн қәлбиңлар

□ **4:24 «Пәрвәрдигар Худайиңлар ... вапасизлиққа һәсәт қилғучи бир Худадур»** — мошу «һәсәт» Исраилниң Худасиға әмәс, бәлки түрлүк жиркиничлик бутларға ибадәт қилғанлиғиға қарап Муқәддәс Роһниң «ибадәт пәқәт Худағила мәнсуп болуш керәк» дәп бутларға яки бутларниң кәйнидә туруватқан җин-шәйтанларға вә уларниң вәкили болған сахта пәйғәмбәрләргә болған һәситини көрситиду. Бу тема тоғрилиқ «кириш сөз»имизниму көрүң. ■ **4:24** Мис. 20:5; 34:14; Қан. 5:9; 6:15; 9:3; Ибр.12:29 ■ **4:27** Қан. 28:62,64 ■ **4:28** Зәб. 113:12-15; 134:15-17

вә пүтүн жениңлар билән уни издисәңлар,
уни таписиләр. 30 Силәр еғир азап-оқубәт
тартқиниңларда, бу ишларниң һәммиси бешиңларға
чүшкәндә, силәр Пәрвәрдигар Худайиңларға йенип
келисиләр вә униң авазиға қулақ салисиләр. 31 Чүнки
Пәрвәрдигар Худайиңлар рәһимдил бир Худадур; У
силәрни ташливәтмәйду, нә һалак қилмайду, нә ата-бовилириңлар билән қәсәм ичип түзгән әһдисини
һеч унтумайду.

32 Әнди, силәрдин илгири, Худа инсанни йәр йүзидә
яратқан күнидин тартип өткән күнләр тоғрилиқ
сүрүштә қилиңлар, шундақла асманларниң бир
четидин йәнә бир четигичә сүрүштә қилиңларки,
мошуниңға охшаш улуқ бир иш болуп баққанму?
Униңға охшаш бир ишни аңлап баққанму? 33 Силәргә
охшаш, Худаниң от ичидин чиққан авазини аңлап
тирик қалған башқа бир хәлиқ барму?

34 Пәрвәрдигар Худайиңлар көз алдиңларда силәр
үчүн Мисир зиминида қилғанлиридәк, қийин
синақлар билән, мөҗизилик аламәтләр билән,
карамәтләр билән, уруш билән, күчлүк қол һәм
узитилған биләк билән вә дәһшәтлик вәһимиләр
билән силәрдин башқа бир хәлиқни ят бир әлниң
арисидин чиқирип Өзигә хас қилиш үчүн келип
урунуп баққанму? □
35 Пәрвәрдигарла Худадур,
униңдин башқа бириси йоқтур, дәп билишиңлар
үчүн силәр бу *улуғ* ишларни көрүшкә муйәссәр

□ **4:34 «...келип урунуп баққанму?»** — «келип» дегән сөз Худаниң хәлқини қутқузуш үчүн Өзи шәхсән кәлгәнлигини көрситиду. **«...дәһшәтлик вәһимиләр билән силәрдин башқа бир хәлиқни ... Өзигә хас қилиш үчүн келип урунуп баққанму?»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «....дәһшәтлик вәһимиләр билән башқа бир хәлиқни... өзигә хас қилиши үчүн келип урунуп баққан бир илаһ барму?».

қилинғансиләр. ■ 36 Силәргә тәлим бериш үчүн
У асманлардин силәргә Өз авазини аңлатти; У йәр
йүзидә Өзиниң улуқ отини көрсәтти; силәр шу отниң
оттурисидинму униң авазини аңлидиңлар.
37 Униң үстигә, ата-бовилириңларға бағлиған
муһәббити түпәйлидин һәмдә уларниң кейинки
әвлатлирини таллиғанлиғи үчүн, У силәрни
Мисирдин шәхсән Өзи зор қудрити билән қутқузуп
чиқарди; □ ■ 38 У шуниңдәк силәрниң алдиңлардин
өзүңлардин көп вә күчлүк болған әлләрни
зиминидин һайдап, силәрни униңға киргүзүп, уни
бүгүнки күндикидәк силәргә мирас қилиш үчүнму
шундақ қилғандур. 39 Шуңа бүгүн шуни билип
қоюңларки вә көңлүңларни шуниңға бөлүңларки,
Пәрвәрдигар жуқуридики асманларда болсун,
астидики йәр-зиминда болсун Худадур; Униңдин
башқа һеч бири йоқтур. 40 Шуниңдәк силәрниң вә
кейинки балилар-әвлатлириңларниң әһвали яхши
болуш үчүн, Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә ата
қилидиған зиминда күнлириңларни узун, һәтта
мәңгүлүк қилиш үчүн мән бүгүнки күндә силәргә
тапилаватқан Униң бәлгүлимилири вә әмирлирини
тутуңлар».

Муса пәйғәмбәр «панаһлиқ шәһәр»ләрни айрип бекитиду •••• Тәпсилатлири «Чөл.» 35:6-34дә көрситилиду

41 Андин Муса Иордан дәриясиниң шәрқий тәрипидә
үч шәһәрни айрип бекитти; ■ 42 мәхсити, һеч

■ **4:35** Қан. 32:39; Йәш. 45:5,18,22; Мар.12:29,32 □ **4:37** **«уларниң кейинки әвлатлирини»** — ибраний тилида «униң кейинки нәслини». **«шәхсән Өзи»** — ибраний тилида «Өзиниң йүзи билән». ■ **4:37** Мис. 13:3,9,14 ■ **4:41** Чөл. 35:6,14

қандақ өч-адавити болмай, тәсадипий хошнисини
өлтүрүп қойса, өлтүргән киши шу йәрләргә, йәни
шу шәһәрләрдин биригә қечип берип аман-есән
қелиштин ибарәт еди. 43 Бу шәһәрләр болса:
— Рубәнләрниң зиминидин чөл-баявандики
Бәзәр, Гадларниң зиминидин Гилеадтики Рамот,
Манассәһләрниң зиминидин Башандики Голандин
ибарәт еди.■

Әһдиниң қайта җакалиниши

44 Муса Исраилларниң алдиға қойған қанун мана
төвәндикидәк: —
45 (булар болса Исраиллар Мисирдин чиққанда
Муса *пәйғәмбәр* уларға җакалиған агаһ-гувалар,
бәлгүлимиләр һәм һөкүмләрдур; 46 Муса вә
Исраиллар Мисирдин чиққанда Аморийларниң
Һәшбон шәһиридә турушлуқ падишаси Сиһонни
өлтүргән еди; Муса бу әмирләрни Сиһонниң
зиминида, Иордан дәриясиниң шәриқ тәрипидә,
Бәйт-Пеорниң удулидики вадида Исраилларға
җакалиған. □ ■ 47 Шу чағда Исраиллар *Сиһонниң* вә
Башанниң падишаси Огниң зиминини, йәни Иордан
дәриясиниң күн петиш тәрипидики Аморийларниң
икки падишасиниң земининиму егилигән еди; ■
48 уларниң зимини Арнон дәриясиниң қирғиқидики
Ароәрдин тартип Сион (йәни Һәрмон) теғиғичә,
49 шундақла Иордан дәриясиниң шәриқ тәрипидики
пүткүл Арабаһ түзләңлиги вә Писгаһ теғиниң бағриға
җайлашқан «Түзләңликтики деңиз»ғичә еди).□

■ **4:43** Йә. 20:8 □ **4:46** **«шәриқ тәрипидә»** — ибраний тилида «бу тәрипидә». ■ **4:46** Чөл. 21:24; Қан. 1:4 ■ **4:47** Чөл. 21:33; Қан. 3:3 □ **4:49** **«Түзләңликтики деңиз»** — мошу йәрдә «Өлүк Деңиз»ни көрситиду.

5

Әһдигә шәрһ бериш — кириш сөз

1 Шуниң билән Муса пүткүл Исраилни чақирип
уларға мундақ деди: — «И Исраил, мән бүгүн
қулақлириңларға аңлитиватқан бу бәлгүлимиләргә
һәм һөкүмләргә қулақ селиңлар, уларни үгиниңлар,
уларға әмәл қилишқа көңүл бөлүңлар!
2 Пәрвәрдигар Худайимиз биз билән Һорәб теғида
әһдә түзди. ■ 3 Бу әһдини Пәрвәрдигар ата-
бовилиримиз билән түзгән әмәс, бәлки биз билән,
йәни бүгүнки күндә тирик қалған бизләр билән
түзди. 4 Тағда от ичидә туруп Пәрвәрдигар силәр
билән йүз туранә сөзләшкән еди 5 (шу чағда силәргә
Пәрвәрдигарниң сөз-каламини җакалаш үчүн
мән силәр вә Пәрвәрдигарниң оттурисида турған
едим; силәр отниң алдида қорқуп, таққа чиқишни
халимидиңлар).■

Он әмир

6 У мундақ деди: — «Мән сени Мисир зиминидин,
йәни «қуллуқ макани»дин чиқарған Пәрвәрдигариң
Худадурмән.■
7 Сениң Мәндин башқа һеч қандақ илаһиң болмайду.
8 Сән өзүң үчүн мәйли жуқуридики асманда
болсун, мәйли төвәндики зиминда болсун, яки
йәр астидики суларда болсун, һәр қандақ нәрсиниң
қияпитидики һеч қандақ ойма шәкилни ясима; □
9 Сән бундақ нәрсиләргә баш урма яки уларниң

■ **5:2** Мис. 19:5 ■ **5:5** Мис. 19:16; 20:18 ■ **5:6** Мис. 20:2-21; Зәб. 80:11 □ **5:8** **«өзүң үчүн ... шәклидә... ясима»** — бу әмирниң көздә тутқини адәмләр чоқунуш мәхситидә ясиған һәр қандақ шәкилләрдур. Башқа мәхсәтләр билән ясиған шәкилләр тоғрулук сөз йоқ.

қуллуғиға кирмә. Чүнки Мәнки Пәрвәрдигар
Худайиң вапасизлиққа һәсәт қилғучи Худадурмән.
Мәндин нәпрәтләнгәнләрниң қәбиһликлирини
өзлиригә, оғуллириға, һәтта нәврә-чәврилиригичә
чүшүримән. □ ■ 10 Амма Мени сөйидиған вә
әмирлиримни тутидиғанларға миң әвладиғичә
өзгәрмәс меһриванлиқ көрситимән.□

11 Пәрвәрдигар Худайиңниң намини қалаймиқан
тилға алма; чүнки кимдәким намини қалаймиқан
тилға алса, Пәрвәрдигар уни гунакар һесаплимай
қалмайду.■

12 Пәрвәрдигар Худайиң саңа әмир қилғандәк шабат
күнини муқәддәс дәп билип тут, униңға әмәл қил.
■ 13 Алтә күн ишләп барлиқ ишлириңни түгәткин;
14 лекин йәттинчи күни Пәрвәрдигар Худайиңға
аталған шабат күнидур. Сән шу күни һеч қандақ
иш қилмайсән; мәйли сән яки оғлуң болсун, мәйли
қизиң, мәйли қулуң, мәйли дедигиң, мәйли буқаң,
мәйли ешигиң, мәйли һәр қандақ башқа улиғиң, яки
сән билән бир йәрдә туруватқан мусапир болсун, һеч
қандақ иш қилмисун; шуниң билән қулуң вә дедигиң

□ **5:9 «Мәндин нәпрәтләнгәнләрниң қәбиһликлирини өзлиригә, оғуллириға, һәтта нәврә-чәврилиригичә чүшүримән»** — бу муһим сөз тоғрилиқ «Мисирдин чиқиш»тики «қошумчә сөз»имизни (20:5, 34:7 тоғрилиқ), шундақла «Әзакиял»дики «қошумчә сөз»имизни (18-, 33-баплар тоғрилиқ) көрүң. ■ **5:9** Мис. 20:5; 34:7,14; Йәр. 32:18 □ **5:10 «миң әвладиғичә...»** — әслидә «миңлиған әвладиғичә...». Айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси: — «Амма Мени сөйидиған вә әмирлиримни тутидиған миңлиғанлириға өзгәрмәс меһриванлиқ көрситимән». Бирақ 7:9ни көрүң. ■ **5:11** Лав. 19:12; Мат. 5:33 ■ **5:12** Яр. 2:2; Мис. 23:12; 35:2; Лав. 23:3; Әз. 20:12; Ибр. 4:4

сәндәк арам алалайду. □ 15 Сән өзүңниң әслидә
Мисир зиминида қул болғанлиғиңни, Пәрвәрдигар
Худайиң күчлүк қоли вә узатқан билиги билән сени
шу йәрдин чиқарғанлиғини есиңдә тут; шу сәвәптин
Пәрвәрдигар Худайиң саңа шабат күнини тутушни
әмир қилған.
16 Пәрвәрдигар Худайиң саңа әмир қилғандәк ата-
ананңни һөрмәт қил. Шундақ қилсаң Пәрвәрдигар
Худайиң саңа ата қилмақчи болған зиминда узун
өмүр көрисән, һалиң яхши болиду.■
17 Қатиллиқ қилма.■
18 Һәм зина қилма.■
19 Һәм оғрилиқ қилма.
20 Һәм хошнаң тоғрилиқ ялған гувалиқ бәрмә.□
21 Һәм хошнаңниң аялини тама қилма вә нә униң
өйи, униң етизи, униң қули, нә униң дедиги, нә униң
калиси, нә униң ешигигә яки хошнаңниң һәр қандақ
башқа нәрсисигә көз қириңни салма».■
22 — бу сөзләрни Пәрвәрдигар тағда, от, булут
вә сүрлүк қараңғулуқ ичидин күчлүк авази билән
силәрниң пүткүл җамаитиңларға ейтқан вә уларға
Һеч башқа *сөзләрни* қошмиған; у уларни икки таш
тахтайға пүтүп маңа тапшурди. ■
23 Вә шундақ болдики, қараңғулуқтин чиққан авазни
аңлиғиниңларда вә отлуқ тағ көйгинидә силәр,

□ **5:14 «шабат күни»** — ибраний тилида «шабат» вә «йәттинчи» дегәнләр аһаңдаш сөз. **«сән билән бир йәрдә туруватқан»** — ибраний тилида «дәрвазилириң ичидә туруватқан» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **5:16** Лав. 19:3; Мат. 15:4; Луқа 18:20; Әф. 6:2, 3 ■ **5:17** Мат. 5:21; Луқа 18:20; Рим. 13:9 ■ **5:18** Луқа 18:20 □ **5:20 «Хошнаң тоғрилиқ ялған гувалиқ бәрмә»** — Тәврат-Инҗил бойичә «хошнаң» Худа бизниң йенимизға йеқин қилған һәр бир адәмни көрситиду. ■ **5:21** Рим. 7:7 ■ **5:22** Қан. 9:10, 11

йәни қәбилә башлиқлириңлар вә ақсақаллириңлар йенимға келип: —
24 «Мана, Пәрвәрдигар Худайимиз өз шан-шәриви вә улуқлуғини аян қилди вә биз униң авазини от оттурисидин аңлидуқ, шуниң билән биз бүгүнки күндә Худа инсанлар билән сөзләшкән болсиму, уларниң тирик қалғанлиғини көрдуқ. 25 Әнди биз
җенимизға тәвәккүл қилишимизниң немә һаҗити? Чүнки мошу дәһшәтлик от бизни жутуветиду. Әгәр биз Пәрвәрдигар Худайимизниң авазини аңлавәрсәк өлүп кетимиз. 26 Чүнки әт егилиридин һаят егиси
Худаниң отниң оттурисидин сөзлигән авазини аңлап, биздәк тирик туруватқанлардин ким бар? ■
27 Сән өзүң Пәрвәрдигар Худайимизға йеқинлишип, униң сөзлигәнлириниң һәммисини аңлиғин; андин Пәрвәрдигар Худайимиз саңа сөзлигәнлириниң һәммисини бизгә ейтип берисән; шуниң билән биз уни аңлап әмәл қилимиз» — дедиңлар.■
28 Пәрвәрдигар силәрниң бу маңа ейтқан сөзлириңларни аңлап маңа: «Бу хәлиқниң саңа ейтқан сөзлирини аңлидим; уларниң барлиқ ейтқан сөзлири дурустур. 29 Кашки уларда Мәндин қорқуп,
әмирлиримни изчил тутидиған бир қәлб болсиди, уларниң һали вә балилириңниң һали мәңгүгә яхши болатти! 30 Сән берип уларға: «Чедириңларға
қайтиңлар» — дегин. 31 Сән болсаң йенимда турғин;
Мән сениң уларға үгитишиң керәк болған әмирләр, бәлгүлимиләр вә һөкүмләрниң һәммисини саңа ейтип беримән; шуниң билән улар Мән уларға тәвәлик қилип беридиған зиминда туруп буларға әмәл қилидиған болиду.
32 Әнди Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә әмир

■ 5:26 Қан. 4:33; һак. 13:22 ■ 5:27 Мис. 20:19; Ибр. 12:19

қилғандәк қилишқа көңүл бөлүңлар; униңдин оң
вә солға таймаңлар! 33 Пәрвәрдигар Худайиңлар
силәргә әмир қилған барлиқ йоллирида меңиңлар;
шундақ қилсаңлар һаятлиқ тепип, һалиңлар яхши
болиду вә силәр егидарчилиқ қилидиған зиминда
туруп күнлириңлар узун болиду».□

6

Худаниң әһдисиниң җәвһири — Униң әмирлиригә әмәл қилишниң бәхит-бәрикити

1 «Мана, булар Пәрвәрдигар маңа силәр *дәриядин*
өтүп егиләйдиған зиминда турғиниңларда уларға
әмәл қилишиңлар үчүн силәргә үгитишни тапилиған
әмирләр, бәлгүлимиләр һәм һөкүмләрдур: —
2 (шуниң билән силәр, йәни сән өзүң, оғлуң вә
нәврәң барлиқ тирик күнлириңларда Пәрвәрдигар
Худайиңлардин қорқуп, мән силәргә тапилаватқан
униң барлиқ бәлгүлимә вә әмирлирини тутисиләр,
шундақла узун күнләрни көрисиләр. 3 Сән, и Исраил,
уларни аңлап әмәл қилишқа көңүл қоюңлар; шуниң
билән ата-бовилириңларниң Худаси Пәрвәрдигар
силәргә дегинидәк, сүт билән һәсәл еқип туридиған
мунбәт зиминда туруп, һалиңлар яхши болиду вә
саниңлар интайин көпийиду): —

□ **5:33 «...һаятлиқ тепип, һалиңлар яхши болиду»** — Худаниң барлиқ әмирлири бу мәхсәттидур. Бу тема «Қанун Шәрһи»дики көп йәрләрдә көрүлидиған бир темидур.

4 — Аңлаңлар, әй Исраил: — Пәрвәрдигар Худайимиз,
Пәрвәрдигар бир бирликтур; □ ■ 5 сән Пәрвәрдигар
Худайиңни пүтүн қәлбиң билән, пүтүн жениң билән
вә пүтүн күчүң билән сөйгин.■
6 Мән саңа бүгүн тапилиған бу сөзләр қәлбиңдә
болсун; 7 Сән уларни балилириңға сиңдүрүп үгәт,
мәйли өйдә олтарғанда, йолда маңғанда, орнуңда
ятқанда вә орнуңдин туруватқанда һәр вақит улар
тоғрилиқ сөзлигин; ■ 8 уларни қолуңға *әсләтмә*-бәлгү
қилип теңивал, пешанәңгә қашқидәк символ қилип
орнитивал; 9 Сән уларни өйүңдики кешәклириңгә вә
дәрвазилириңға пүткүзгин.
10 Вә Пәрвәрдигар Худайиң сени қәсәм қилип ата-
бовилириңға, йәни Ибраһим, Исһақ вә Яқупқа
вәдә қилған зиминни саңа ата қилиш үчүн сени
униңға башлиғанда, — өзүң қурмиған улуқ вә есил
шәһәрләргә, 11 өзүң бисатлиқ қилмиған аллиқачан
есил бисатлиқ қилинған өйләргә, өзүң колимиған,
аллиқачан коланған қудуқларға, өзүң тикмигән
үзүмзарлар вә зәйтунзарларға муйәссәр қилинишиң
билән сән йәп тоюнғандин кейин, ■ 12 — әйни чағда
сени Мисир зиминидин, йәни «қуллуқ макани»дин
чиқарған Пәрвәрдигарни унтуштин һези бол. 13 Сән
Пәрвәрдигар Худайиңдин қорққин, ибадитидә
болғин вә қәсәм қилсаң униң нами биләнла қәсәм
ичкин. ■ 14 Силәр башқа илаһлар, йәни әтрапиңдики

□ **6:4 «Пәрвәрдигар Худайимиз, Пәрвәрдигар бир бирликтур» — «бирлик»** дегән сөз ибраний тилида «әқад» дейилиду. Бу сөз адәттә икки яки бир нәччә нәрсиниң бир гәвдилигини билдүриду («Яр.» 2:24, «Мис.» 24:3 қатарлиқлар). Башқа бир хил тәржимиси: «Пәрвәрдигар Худайимиздур, Пәрвәрдигар бирдур». ■ **6:4** Қан. 4:35; Мар. 12:29; Юһ. 17:3; 1Кор. 8:4, 6 ■ **6:5** Қан. 10:12; Мат. 22:37; Луқа 10:27 ■ **6:7** Қан. 4:9; 11:19 ■ **6:11** Қан. 8:9,10 ■ **6:13** Қан. 10:20; Мат. 4:10; Луқа 4:8

әлләрниң илаһлирини қәтъий издимәңлар; 15 Чүнки
араңларда туруватқан Пәрвәрдигар Худайиң
вапасизлиққа һәсәт қилғучи Тәңридур. *Әгәр шундақ
қилсаң* Пәрвәрдигар Худайиңниң ғәзиви саңа
қозғилип, У сени йәр йүзидин йоқатмай қалмайду.
16 Силәр Пәрвәрдигар Худайиңларни Массаһта
синиғандәк Уни синимаңлар. □ ■ 17 Пәрвәрдигар
Худайиңларниң әмирлирини, силәргә тапилиған
гува-һөкүмлири вә бәлгүмилирини көңүл қоюп
тутуңлар.
18 Пәрвәрдигар Худайиңларниң нәзиридә дурус
вә яхши болғанни қилиңлар; шундақ қилғанда
һалиңлар яхши болиду вә Пәрвәрдигар ата-
бовилириңларға беришкә қәсәм қилған зиминға
кирип уни егиләйсиләр, 19 шундақла Пәрвәрдигар
вәдә қилғандәк барлиқ дүшмәнлириңларни
алдиңлардин һайдап чиқиривелисиләр.

Кейинки дәвирләрни әслитиш

20 Кәлгүсидә оғлуң сәндин: — «Пәрвәрдигар
Худайимиз силәргә тапилиған агаһ-гува,
бәлгүлимә һәм һөкүмләр немә?» дәп сориса,
21 сән оғлуңға мундақ дәйсән: «Биз әслидә
Мисирда Пирәвнниң қуллири екәнмиз; бирақ
Пәрвәрдигар бизни Мисирдин күчлүк бир қол
билән чиқарған. 22 Пәрвәрдигар көз алдимизда
улуқ һәм дәһшәтлик мөҗизилик аламәтләр вә
карамәтләрни көрситип, Пирәвнниң үстигә һәм униң
барлиқ аилисидикиләрниң үстигә чүшүрди; 23 У ата-
бовилиримизға қәсәм ичип вәдә қилған зиминни

□ **6:16 «Силәр Пәрвәрдигар Худайиңларни Массаһта синиғандәк Уни синимаңлар»** — «Мис.» 17:2-7ни көрүң. «Массаһ» дегәнниң мәнаси «синаш». ■ **6:16** Мис. 17:2; Чөл. 20:3; Мат. 4:7; Луқа 4:12

бизгә ата қилип, униңға бизни башлап киришкә шу
йәрдин йетәкләп чиқарған. 24 Пәрвәрдигар бизгә
бу барлиқ бәлгүлимиләрни тутушни, Пәрвәрдигар
Худайимиздин қорқушни тапилиған; У һалимизниң
дайим яхши болуши вә бизниң бүгүнкидәк
тирик сақланғандәк, Униң панаһида болушимиз
үчүн шундақ тапилиғандур; 25 вә Пәрвәрдигар
Худайимизниң алдида у бизгә тапилиғандәк бу
барлиқ әмирләргә әмәл қилишқа көңүл бөлсәк бу
биз үчүн һәққанийлиқ болиду».

7

Бутпәрәс әл-милләтләрни зиминдин йоқитиш

1 Пәрвәрдигар Худайиң сени һазир егиләшкә
кетиватқан зиминға башлап киргүзгәндин
кейин, алдиңдин көп ят әл-милләтләрни, йәни
Һиттийлар, Гиргашийлар, Аморийлар, Қананийлар,
Пәриззийлар, Һивийлар, Йәбусийларни — сәндин
күчлүк әл-милләтләрни һайдиветиду. ■ 2 Әнди
Пәрвәрдигар Худайиң алдиңда уларни қолуңға
тапшуруши билән сән уларға һуҗум қилғиниңда,
сән уларни тәлтөкүс йоқитишиң керәк; улар
билән һеч әһдә түзишиңгә вә уларға һеч рәһим
қилишиңға болмайду. □ ■ 3 Сениң улар билән
никаһлишишиңға болмайду; сән қизиңни уларниң
оғуллириға беришиңгиму вә уларниң қизини
оғлуңға елип беришиңгиму болмайду; ■ 4 чүнки

■ **7:1** Қан. 31:3 □ **7:2** **«...уларға һеч рәһим қилишиңға болмайду»** — бу әмир (вә униңға охшап кетидиған башқа барлиқ әмирләр) тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **7:2** Мис. 23:32; 34:15; Чөл. 33:52; Йә. 11:11 ■ **7:3** Мис. 34:16; 1Пад. 11:2

улар оғлуңни Маңа әгишиштин езиқтуриду вә шуниң билән оғуллириң башқа илаһларға чоқуниду; у чағда Пәрвәрдигарниң ғәзиви силәргә қозғилип, силәрни тезла йоқитиду.
5 Сән уларға шундақ муамилә қилғинки, уларниң қурбангаһлирини бузуветиңлар, бут түврүклирини чеқиветиңлар, ашәраһ бутлирини кесиветиңлар вә ойма бутлирини от билән көйдүрүветиңлар;
□ ■ 6 чүнки силәр Пәрвәрдигар Худайиңларға пак-муқәддәс бир хәлиқтурсиләр; Пәрвәрдигар Худайиңлар силәрни йәр йүзидики барлиқ башқа хәлиқләрдин үстүн қилип, Өзигә хас бир хәлиқ болушқа талливалған. ■ 7 Пәрвәрдигарниң силәргә меһир чүшүп силәрни талливалғини силәрниң башқа хәлиқләрдин көп болғанлиғиңлар үчүн әмәс, әмәлийәттә силәр барлиқ хәлиқләр арисида әң аз едиңлар, 8 Пәрвәрдигарниң силәрни сөйгини сәвәвидин вә ата-бовилириңлар алдида бәргән қәсимигә садиқ болғанлиғи үчүн Пәрвәрдигар силәрни күчлүк қол билән қутқузуп, һөрлүк бәдили төләп «қуллуқ макани»дин, йәни Мисир падишаси Пирәвнниң қолидин чиқарған. □ ■ 9 Шуңа силәр Пәрвәрдигар Худайиңларниң бәрһәқ Худа, вәдисидә турғучи Тәңри екәнлигини билишиңлар керәк; У Өзини сөйүп, әмирлирини тутқанларға миң дәвиргичә өзгәрмәс меһир көрситип әһдисидә турғучидур; ■ 10 лекин Өзигә өчмәнләрниң

□ **7:5 «ашәраһ»** — «аял бутлар», бәлким бутпәрәсликкә беғишланған дәрәқликләрдур. Дәрәқләр бәлким бут шәклидә оюлған яки нәқишләнгән болуши мүмкин. ■ **7:5** Мис. 23:24; 34:13; Қан. 12:2, 3 ■ **7:6** Мис. 19:5; Қан. 4:20; 14:21; 26:18; 28:9; 1Пет. 2:9 □ **7:8 «һөрлүк бәдили төләп ...чиқарған»** — мошу сирлиқ сөзләр тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **7:8** Қан. 10:15 ■ **7:9** Мис. 20:5; Қан. 5:9

ишлирини өз бешиға очуқ-ашкарә чүшүрүп, уларни
йоқитиду; Өзигә өчмәнләрниң һәр биригә өзи қилған
ишлирини уларниң бешиға очуқ-ашкарә қайтурушқа
кечиктүрмәйду. ■ 11 Силәр Мән бүгүн силәргә
тапилиған әмир, бәлгүлимиләр һәм һөкүмләргә
әмәл қилиш үчүн уларни чиң тутуңлар.

Әһдини тутушниң бәхит-бәрикәтлири

12 Чоқум шундақ болидуки, бу бәлгүлимиләргә қулақ
селип, көңүл қоюп әмәл қилисаңлар, Пәрвәрдигар
Худайиңлар ата-бовилириңларға қәсәм билән вәдә
қилған әһдә вә меһирни силәргә көрситип туриду;
■ 13 Сени сөйүп бәрикәтләп, ата-бовилириңға
қәсәм билән саңа беришкә вәдә қилған зиминда
турғузуп көпәйтиду; шу йәрдә пәрзәнтлириңни,
йәр-туприғиңдики мәһсулатларни, буғдийиңни,
йеңи шарабиңни, зәйтун мейиңни, калилириңниң
нәслини вә қойлириңниң қозилирини бәрикәтләп
көпәйтиду. □ 14 Сән барлиқ әллардин зиядә
бәхит-бәрикәт көрисән; араңда, әр-аял яки мал-
чарваң арисида һеч туғмаслиқ болмайду; □ ■
15 Пәрвәрдигар сәндин барлиқ кесәлләрни нери
қилиду вә сән өзүң көргән Мисирдики дәһшәтлик
вабалардин һеч қайсисини үстүңгә салмайду, бәлки
саңа өч болғанларға салиду.

■ **7:10** Нah. 1:2 ■ **7:12** Лав. 26:3; Қан. 28:1 □ **7:13** **«пәрзәнтлириң»** — мошу йәрдә ибраний тилида «балиятқуниң мевиси» билән ипадилиниду. □ **7:14** **«сән барлиқ әллардин зиядә бәхит-бәрикәт көрисән...»** — мошу йәрдә «сән» дегән сөз Худа пүткүл Исраилни бир адәмдәк көрүп, уларға бир гәвдә сүпитидә сөзләйду. **«араңда, әр-аял яки мал-чарваң арисида...»** — ибраний тилида «араңда, мәйли әркәкләр мәйли аялларда яки мал-чарваң арисида...». ■ **7:14** Мис. 23:26

Араңлардики барлиқ бутпәрәслик из-қалдуқлирини йоқитиш керәк

16 Сән Пәрвәрдигар саңа тапшурған барлиқ
хәлиқләрни йоқитишиң керәк; сән уларни көргәндә,
уларға һеч рәһим қилмаслиғиң керәк, сән уларниң
илаһлириниң қуллуғиға кирмәслигиң керәк;
әгәр шундақ қилсаң, бу иш саңа қилтақ болиду.
□ 17 Әгәр сән көңлүңдә: «Бу әлләр мәндин
күчлүк; мән қандақ қилип уларни зиминидин
қоғливетәләймән?» — десәң, 18 улардин қорқма;
Пәрвәрдигар Худайиңниң Пирәвн һәм барлиқ
Мисирлиқларни қандақ қилғанлиғини әслигин,
19 — йәни Пәрвәрдигар Худайиң сени шу йәрдин
чиқириш үчүн васитә қилған, өз көзүң билән көргән
дәһшәтлик һөкүм-синақлар, мөҗизилик аламәтләр
вә карамәтләр, күчлүк қол вә созулған биләкни
мәһкәм есиңдә тут; Пәрвәрдигар сән қорқуватқан
барлиқ хәлиқниму шундақ қилиду. ■ 20 Униң
үстигә Пәрвәрдигар Худайиң таки уларниң сәндин
йошурунған қалдуқлири йоқитилғичә уларниң
арисиға серик һәриләрни әвәтиду; □ ■ 21 Сән
улардин қорқмаслиғиң керәк; чүнки Пәрвәрдигар
Худайиң араңдидур; У улуқ вә дәһшәтлик бир
Илаһдур. 22 Пәрвәрдигар Худайиң шу әлләрни
алдиңдин пәйдинпәй һайдайду; сән уларни
бирақла йоқитиветәлмәйсән; бирақла йоқитиватқән
тәғдирдиму, даладики һайванлар көпийип, үстүңгә
бастуруп келиши мүмкин.

□ **7:16** **«...уларни көргәндә, куларға һеч рәһим қилмаслиғиң керәк...»** — ибраний тилида «сениң көзүң уларни һеч айимисун...». ■ **7:19** Қан. 4:34; 29:3 □ **7:20** **«серик һәрә»** — адәттики һәридин техиму чоң вә чаққақ бир хил һәрини көрситиши мүмкин. ■ **7:20** Мис. 23:28; Йә. 24:12

23 Лекин алдиңға илгириләп маңғинида
Пәрвәрдигар Худайиң уларни қолуңға тапшуриду
вә уларни паракәндә қилип, йоқитилғичә дәккә-
дүккигә салиду. 24 У уларниң падишалирини қолуңға
тапшуриду, сән уларниң намлириниму асман
астидин йоқ қилисән; уларни йоқатқичә һеч бир
адәм алдиңда туралмайду. 25 Силәр уларниң ойма
бутини от билән көйдүрүветиңлар; көз қириңларни
шуларниң үстидики алтун-күмүчкә салмаңлар,
уларни алмаңлар; болмиса у силәргә қилтақ болиду;
чүнки у Пәрвәрдигар Худайиң алдида жиркиничлик
бир нәрсидур. 26 Сән һеч қандақ жиркиничлик
нәрсини өйүңгә елип кәлмә; болмиса сән униңға
охшаш ләнәтлик нәрсә болуп қалисән; сән униңдин
қаттиқ йиргән, униңға мутләқ нәпрәтлән; чүнки у
ләнәтлик бир нәрсидур.

8

Пәрвәрдигарниң тәминатлирини әсләш

1 Мән силәргә бүгүн тапилиған бу барлиқ
әмирләргә әмәл қилишқа көңүл қоюңлар; шундақ
қилғанда силәр һаят болисиләр, көпийисиләр вә
Пәрвәрдигар ата-бовилириңларға қәсәм қилип
вәдә қилған зиминға кирип уни егиләйсиләр.
2 Пәрвәрдигар Худайиң сени төвән қилип, көңлүңдә
немә барлиғини, униң әмирлирини тутидиған-
тутмайдиғанлиғиңни биләй дәп сени синаш үчүн бу
қириқ жил чөл-баяванда йетәклигән йолни әслигин.
3 Дәрвәқә у сени төвән қилип, сени ач қоюп, сән
әслидә билмәйдиған, шундақла ата-бовилириң
көрүп бақмиған «манна» билән озуқландурған; У
саңа инсан пәқәт йемәклик биләнла әмәс, бәлки

Пәрвәрдигар Худайиңниң ағзидин чиққан барлиқ
сөзлири биләнму яшайдиғанлиғини билдүрүш үчүн
шундақ қилди. □ ■ 4 Бу қириқ жилда кийим-кечигиң
кониримиди, путуң ишшип кәтмиди. ■ 5 Сән шуни
билип қойғинки, адәм өз оғлини тәрбийилигәндәк,
Пәрвәрдигар Худайиң сени тәрбийиләйду; □ 6 Шуңа
сән Униң йоллирида меңип вә Униңдин қорқуп,
Пәрвәрдигар Худайиңниң әмирлирини тутқин.
7 Чүнки Пәрвәрдигар Худайиң сени яхши бир
зиминға — ериқ-еқинлири, булақлири вә жилға-
дөңләрдә урғуп чиқидиған улуқ сулири бар бир
зиминға — 8 буғдай вә арпа, үзүм таллири, әнжир
дәрәқлири вә анарлири бар бир зиминға, зәйтун
дәрәқлири вә һәсәл бар бир зиминға, 9 — сән
һеч немидин кәмлик тартмай озуқлуқ йәйдиған
бир зиминға — ташлири төмүр, тағлиридин мис
колайдиған бир зиминға йетәкләп кириду; 10 сән шу
йәрдә йәп тоюнисән вә Пәрвәрдигар Худайиң саңа
ата қилған шу яхши зимин үчүн униңға тәшәккүр-
мәдһийә ейтисән.■
11 Мән саңа бүгүн тапилиған Пәрвәрдигар
Худайиңниң әмирлири, бәлгүлимилири һәм
һөкүмлирини тутмаслиқтин, Уни унтуп қелиштин
һези бол; 12 болмиса, сән йәп тоюнғандин кейин,
есил өйләрни қуруп уларда олтирақлашқандин
кейин, 13 кала-қой падилириң көпийип, алтун-

□ **8:3 «манна»** — бу иш тоғрилиқ «Мис.» 16-бапни көрүң. **«... Худайиңниң ағзидин чиққан барлиқ сөзлири»** — ибраний тилида «...Худайиңниң ағзидин барлиқ чиққанлири». Оқурмәнләрниң есидә барки, Адәм ата әслидә «Худаниң нәпәси» билән һаятқа еришти. ■ **8:3** Мис. 16:14,15; Мат. 4:4; Луқа 4:4 ■ **8:4** Қан. 29:6; Нәһ. 9:21 □ **8:5 «Сән шуни билип қойғинки...»** — ибраний тилида «Сән қәлбиңдә шуни билгинки...» ■ **8:10** Қан. 6:11,12

күмүчүң, шундақла сениң барлиғиң көпәйгәндин
кейин, 14 көңлүң мәғрурлинип сени Мисир
зиминидин, йәни «қуллуқ макани»дин чиқирип
қутқузған Пәрвәрдигар Худайиңни унтуйсән; 15 (У
сени бепаян вә дәһшәтлик чөл-баявандин, йәни
зәһәрлик иланлар вә чаянлар қаплап кәткән,
сусирап қағҗирап кәткән бир чөл-баявандин
йетәкләп чиққан, шу йәрдә саңа чақмақ тешидин
су чиқирип бәргән, □ ■ 16 сени өзини төвән тутсун
дәп синап, саңа ахир раһәт-бәрикәт көрситиш
үчүн чөл-баяванда ата-бовилириң көрүп бақмиған
«манна» билән озуқландурған) ■ 17 — әгәр уни
унтусаң, көңлүңдә: «Өз күчүм, өз қолумниң
қудрити мени мошу дөләткә ериштүргән» дейишиң
мүмкин. 18 Шуңа Пәрвәрдигар Худайиңниң Өзи
сени дөләткә ериштүргүчи қудрәтни бәргүчи
екәнлигини әсләп, Уни есиңдә тут; шуниң билән
у ата-бовилириңға қәсәм қилип вәдә қилған әһдини
бүгүнки күндикидәк мәһкәм қилиду. 19 Әгәр
сән Пәрвәрдигар Худайиңни қачаники унтусаң,
башқа илаһларға әгәшсәң, уларниң қуллуғида
болуп уларға баш урсаң, мән силәргә бүгүн шу
агаһни берәйки, шундақ болидуки, силәр тәлтөкүс
һалак болисиләр. 20 Пәрвәрдигар көз алдиңларда
йоқитиватқан әллардәк силәрму йоқитилисиләр;
чүнки силәр Пәрвәрдигар Худайиңларниң авазиға
қулақ салмиғансиләр.

9

□ **8:15 «зәһәрлик иланлар...»** — ибраний тилида «отлуқ иланлар». ■ **8:15** Мис. 17:6; Чөл. 20:11; Зәб. 77:15-16; 113:8
■ **8:16** Мис. 16:14,15

Худаниң әлләрни Қанаан зиминидин һайдишиниң сәвәви

1-2 Аңла, и Исраил! Сән бүгүн өзүңдин чоң
вә күчлүк әлләргә егә болуш үчүн, сепиллири
асманға тақишидиған чоң шәһәрләрни егиләш
үчүн, Анакийларни қоғлап чиқириш үчүн Иордан
дәриясидин өтисән (сән уларни билисән, улар
тоғрилиқ «ким Анакийлар алдида туралисун!» дәп
аңлиғансән). ■ 3 Сән бүгүнки күндә шуни билип
қойғинки, сениң алдиңда маңғучи Пәрвәрдигар
Худайиңниң Өзидур, У ялмап жутқучи оттур;
у мошу әлләрни һалак қилиду, алдиңда уларни
тездин жиқитиду; сән уларниң тәвәлигини егиләп,
Пәрвәрдигар саңа ейтқандәк уларни тездин
йоқитисән. ■ 4 Пәрвәрдигар уларни алдиңдин
һайдиғандә сән көңлүңдә: «Һәққанийлиғим
сәвәвидин Пәрвәрдигар мени зиминни егиләш
үчүн униңға йетәкләп кирди» демигин; бәлки
шу әлләрниң рәзиллиги түпәйлидин Пәрвәрдигар
сениң алдиңда уларни тәәллуқатидин мәһрум
қилиду. 5 Сән уларниң зиминиға кирип уни
егилишиң сениң һәққаний болғанлиғиңдин яки
көңлүңниң дуруслуғидин әмәс, бәлки бу әлләрниң
рәзиллигидин вә Пәрвәрдигар ата-бовилириң
Ибраһим, Исһақ вә Яқупқа қәсәм қилған сөзигә
әмәл қилиш үчүнму Пәрвәрдигар Худайиң уларни
сениң алдиңда тәәллуқатидин мәһрум қилиду.
■ 6 Әнди шуни билип қойғинки, Пәрвәрдигар
Худайиң бу яхши зиминни саңа мирас қилғини
сениң һәққанийлиғиңдин әмәс, чүнки сән әсли
бойни қаттиқ бир хәлиқсән.

■ **9:1-2** Чөл. 13:32,33 ■ **9:3** Қан. 4:24; Ибр. 12:29 ■ **9:5** Яр. 12:7; 13:15; 15:7; 17:8; 26:4; 28:13

Исраилниң җаһиллиғи

7 Әнди сениң чөл-баяванда Пәрвәрдигар Худайиңни
қандақ ғәзәпләндүргәнлигиңни есиңдә тутқин — Уни
унтума. Сән Мисир зиминидин чиққан күндин бери
таки бу йәргә кәлгичә Пәрвәрдигарға асийлиқ қилип
кәлдиң. ■ 8 Силәр Һорәб теғида Пәрвәрдигарни
ғәзәпләндүргән вә Пәрвәрдигар силәргә аччиқлинип,
силәрни һалак қилмақчи болди. ■ 9 Шу чағда мән
таш тахтайларни, йәни Пәрвәрдигар силәр билән
түзгән әһдә тахтайлирини тапшурувелиш үчүн тақҗа
чиққан едим; мән тағда қириқ кечә-күндүз турдум
(мән нә тамақ йемидим, нә су ичмидим);■ 10 Шуниң
билән Пәрвәрдигар маңа Өз бармиғи билән пүткән
икки тахтайни тапшурди; уларда Пәрвәрдигар тағда
от ичидә силәргә сөзлигән чағда, җамаәт жиғилған
күни ейтқан барлиқ сөзләр пүтүлгән еди. □ ■
11 Вә шундақ болдики, қириқ кечә-күндүз өтүп,
Пәрвәрдигар маңа икки таш тахтай, йәни әһдә
тахтайлирини бәрди. 12 Вә Пәрвәрдигар маңа:
«Орнуңдин турғин, мошу йәрдин чүшкин; чүнки сән
Мисирдин чиқарған хәлқиң өзлирини булғиди; улар
тезла Мән уларға тапилиған йолдин чәтнәп өзлиригә
қуйма бир бутни ясиди» деди. 13 Пәрвәрдигар
маңа сөз қилип: «Мән бу хәлиқни көрүп йәттим;
мана, у бойни қаттиқ бир хәлиқтур. ■ 14 Мени
тосма, Мән уларни йоқитимән, уларниң намини
асманниң тегидин өчүрүветимән вә шундақ қилип,
сени улардин чоң вә улуқ бир хәлиқ қилимән» —
деди.■

■ **9:7** Мис. 14:11; 16:2; 17:2; Чөл. 11:4 ■ **9:8** Мис. 32:4; Зәб. 105:19-21 ■ **9:9** Мис. 24:18; 34:28 □ **9:10** **«Өз бармиғи билән пүткән...»** — ибраний тилида «Худаниң бармиғи билән пүткән». ■ **9:10** Мис. 31:18 ■ **9:13** Мис. 32:9; 33:3; 34:9; Қан. 10:16; 31:27; 2Пад. 17:14 ■ **9:14** Мис. 32:10; Зәб. 105:23

15 Мән бурулуп, тағдин чүштүм; тағ болса от билән
ялқунлаватատти; икки әһдә тахтийи икки қолумда
еди. 16 Мән көрдүм, мана силәр Пәрвәрдигар
Худайиңлар алдида гуна қилипсиләр; силәр өзүңлар
үчүн қуйма бир мозайни ясапсиләр; силәр тезла
Пәрвәрдигар силәргә тапилиған йолдин чәтнәп
кетипсиләр. 17 Мән икки тахтайни икки қолумға
елип, чөрүп ташлап, уларни көз алдиңларда
чеқивәттим. 18 Силәр Пәрвәрдигарни ғәзәпләндүрүп
барлиқ өткүзгән гунайиңлар, йәни Пәрвәрдигарниң
нәзиридә рәзил болғанни қилғиниңлар үчүн, йәнә
авалқидәк Пәрвәрдигар алдида жиқилип, қириқ
кечә-күндүз дүм яттим (мән һеч нәрсә йемидим, су
ичмидим) □ 19 чүнки мән Пәрвәрдигарниң силәрни
йоқитидиған қаттиқ ғәзиви һәм қәһридин қорқтум.
Пәрвәрдигар шу чағдиму мениң тилигимни
аңлиди. 20 Пәрвәрдигар Һарундин ғәзәплинип,
униму йоқатмақчи болди; мән Һарун үчүнму дуа
қилдим. 21 Мән силәрниң гунайиңларни, йәни
ясиған мозайни елип уни отта көйдүрдүм вә
уни янчип кукум-талқан қилип езивәттим; униң
тописини елип тағдин чүшидиған ериқ сүйигә
чечивәттим ■ 22 (силәр йәнә Табәраһ, Массаһ, Киброт-
Һаттаваһдиму Пәрвәрдигарни ғәзәпләндүрдүңлар. ■
23 Пәрвәрдигар силәрни Қадәш-Барнеадин *Қанаанға*
маңдурмақчи болуп силәргә: «Чиқип, Мән силәргә
тәқдим қилған зиминни егиләңлар» — дегәндиму,
силәр Униң сөзигә қарши чиқип асийлиқ қилдиңлар,
нә Униңға ишәнмидиңлар, нә авазиға һеч қулақ

□ **9:18** **«мән һеч нәрсә йемидим...»** — ибраний тилида «мән һеч нанни йемидим...». ■ **9:21** Мис. 32:20 ■ **9:22** Мис. 17:7; Чөл. 11:1,4,34

салмидиңлар. □ ■ 24 Мән силәрни тонуған күндин
тартип силәр Пәрвәрдигар Худайиңларға асийлиқ
қилип кәлдиңлар).
25 Шуниң билән мән әшу чағда Пәрвәрдигар алдида
өзүмни йәргә етип йәнә қириқ кечә-күндүз дүм
яттим; дәрвәқә дүм яттим; чүнки Пәрвәрдигар
силәргә қарап «уларни йоқитимән» дегән еди.
26 Шуңа мән Пәрвәрдигарға дуа қилип: «И Рәб
Пәрвәрдигар, Сән Өз улуқлуғуң арқилиқ Өзүң
үчүн һөрлүк бәдили төләп сетивалған, Мисирдин
күчлүк қолуң билән чиқарған Өз хәлқиң болған
мирасиңни йоқатмиғайсән; □ ■ 27 Өз қуллириң
Ибраһим, Исһақ вә Яқупни есиңдә тутқайсән; бу
хәлиқниң башбаштақлиғиға, уларниң рәзиллиги
яки гунайиға қаримиғайсән; 28 болмиса, сән бизни
елип чиққан шу земиндикиләр: «Пәрвәрдигар бу
хәлиқни уларға вәдә қилған земинни егиләшкә елип
кирәлмәйдиғанлиғи үчүн вә уларға нәпрәтләнгини
түпәйлидин уларни чөл-баяванда йоқитишқа
Мисирдин чиқарди» — дәйду.■
29 Қандақла болмисун, улар зор күчүң вә узартилған
билигиң билән *Мисирдин* чиқарған хәлқиң вә сениң
мирасиңдур» — дедим.

10

Йеңи пурсәт

□ **9:23 «Униң сөзигә қарши чиқип...»** — ибраний тилида: «Униң авазиға қарши чиқип...». ■ **9:23** Чөл. 13:3; 14:1 □ **9:26 «Өз хәлқиң болған мирасиң»** — «Худаниң мираси» мошу йәрдә Өз хәлқини көрситиду. Мәсилән, «Мис.» 34:9ни көрүң. ■ **9:26** Мис. 32:11; Чөл. 14:13 ■ **9:28** Мис. 32:12; Чөл. 14:16

1 Шу чағда Пәрвәрдигар маңа: «Өзүң үчүн авалқидәк
икки таш тахтайни оюп чиқип, таққа йенимға кәл.
Өзүңгә яғачтин бир сандуқ ясиғин. ■ 2 Мән бу
тахтайларға сән чеқиватқан авалқи тахтайлардики
сөзләрни язимән; сән уларни сандуққа қойисән» —
деди.
3 Шуниң билән мән акатсийә яғичидин бир сандуқ
ясидим, авалқидәк икки таш тахтай оюп чиқтим;
икки тахтайни қолумда көтирип таққа чиқтим.
4 Пәрвәрдигар әслидә от ичидин тағда жамаәт
жиғилған күндә силәргә ейтқан шу он әмирни
авалқи пүтүктәк тахтайларға язди; Пәрвәрдигар
уларни маңа тапшурди. □ 5 Мән бурулуп тағдин
чүшүп тахтайларни өзүм ясиған сандуққа қойдум;
Пәрвәрдигар маңа тапилиғинидәк улар техи униңда
турмақта.

Чөл-баявандики сәпәрниң хатимиси

6 Шу чағда Исраиллар Бәәрот-Бәнә-Яакандин
Мосәраһқа йол елип маңди; Һарун шу йәрдә өлди
вә шу йәрдә дәпнә қилинди; униң оғли Әлиазар униң
орнини бесип каһинлиқ қилди. ■ 7 Исраиллар шу
йәрдин Гудгодаһқа, андин Гудгодаһтин Йотбатаһқа
сәпәр қилди (Йотбатаһ ерик-еқини мол йәрдур). ■
8 Шу чағда Пәрвәрдигар әһдә сандуғини көтиришкә,
Пәрвәрдигарниң алдида хизмитидә туруп униң
намида бәхит-бәрикәт тиләшкә Лавий қәбилисини
өзигә таллап айриди. Вә бүгүнгә қәдәр шундақ
болуватиду. 9 Шуңа Лавий қәбилисиниң *Исраил*
қериндашлири ичидә несивиси яки мираси йоқтур;

■ **10:1** Мис. 34:1 □ **10:4** **«он әмир»** — ибраний тилида «он сөзни». ■ **10:6** Чөл. 20:28; 33:30,38 ■ **10:7** Чөл. 33:32,33

Пәрвәрдигар униңға ейтқандәк, Пәрвәрдигар Өзи униң мирасидур.□ ■
10 Мән әнди авалқи күнләрдикидәк қириқ кечә-күндүз Пәрвәрдигар алдида тағда турдум; Пәрвәрдигар шу чағдиму тилигимгә қулақ салди; у силәрни йоқатмиди. ■ 11 Пәрвәрдигар маңа: «Орнуңдин тур, хәлиқни башлап алдида йол алғин; шуниң билән улар Мән уларға тәқдим қилишқа ата-бовилириға қәсәм қилип вәдә қилған зиминни егиләш үчүн униңға кирсун» — деди.

Пәрвәрдигарни сөйгин, хәлиқни сөйгин

12-13 Әнди, и Исраил, Пәрвәрдигар Худайиң сәндин немә тәләп қилиду? — Һалиң яхши болсун дәп мениң бүгүн силәргә мошу тапилиғанлиримдин башқа нәрсини тәләп қиларму? — Униң тәләп қилғини болса Пәрвәрдигар Худайиңдин қорқуп, Униң көрсәткән барлиқ йоллирида меңип, Уни сөйүп, пүткүл қәлбиң вә пүткүл жениң билән Пәрвәрдигар Худайиңниң хизмитидә болуп, Пәрвәрдигарниң әмирлири вә бәлгүлимилирини тутуштин ибарәт әмәсму?■
14 Мана, асманлар вә асманларниң асмини Пәрвәрдигар Худайиңға мәнсуптур; йәр йүзи вә униңдики һәммә нәрсиләрму Униңға мәнсуптур. ■
15 Һалбуки, Пәрвәрдигар пәқәт ата-бовилириңлардин

□ **10:9 «Лавий қәбилисиниң... несивиси яки мираси йоқтур»** — Қанаан зиминиға киргәндин кейин Лавийлар вә каһинларниң (башқа қәбилиләрниңкидәк) шәхсий йәр-зимин яки шәһәрлири болмайду. Улардики һәр бир аилигә Исраилларниң шәһәрлири ичидин бирәр турар җай берилиду. ■ **10:9** Чөл. 18:20-32; Қан. 18:1; Әз. 44:28 ■ **10:10** Қан. 9:18, 19 ■ **10:12-13** Қан. 6:5; Мат. 22:37; Луқа 10:27 ■ **10:14** Яр. 14:19; Зәб. 23:1; 113:24

сөйүнүп, уларни сөйди вә шуниң билән бүгүнкидәк
барлиқ әлләр арисидин ата-бовилириңларниң
кейинки нәслини, йәни силәрни таллиди. 16 Шуңа
көңлүңларни хәтнилик қилиңлар, бойнуңларни
йәнә қаттиқ қилмаңлар.■
17 Чүнки Пәрвәрдигар Худайиңлар худаларниң
Худаси, рәбләрниң Рәбби, улуқ Илаһ, Қудрәтлик вә
Дәһшәтлик Болғучи, инсанларниң йүз-хатирисини
қилмиғучи, һеч қандақ парини алмиғучидур; ■ 18 У
житим-йесир вә тул хотунларниң дәвасини сорайду,
мусапирни сөйүп униңға йемәк-ичмәк вә кийим-
кечәкни бәргүчидур. □ 19 Шуңа силәрму мусапирни
сөйүшүңлар керәк; чүнки силәрму Мисир зиминида
мусапир едиңлар.
20 Сән Пәрвәрдигар Худайиңдин қорққин; сән Униң
ибадитидә болғин, Униңға бағланғин вә *пәқәт* Униң
намидила қәсәм ичкин. ■ 21 У сән үчүн өз көзүң
билән көргән бу улуқ вә дәһшәтлик ишларни қилған;
У сән мәдһийиләйдиған, сениң Худайиңдур; 22 ата-
бовилириң жәмий йәтмиш җан Мисирға чүшкән
еди; вә һазир Пәрвәрдигар Худайиң сени асмандики
юлтузлардәк көп қилди. □ ■

11

■ **10:16** Мис. 32:9; 33:3; 34:9; Қан. 9:13; Йәр. 4:4 ■ **10:17** 2Тар. 19:6, 7; Аюп 34:19; Рос. 10:34; Рим. 2:11; Гал. 2:6; Әф. 6:9; Кол. 3:25; 1Пет. 1:17; Вәһ. 17:14 □ **10:18** **«житим-йесир»** — ибраний тилида «атисизлар». ■ **10:20** Қан. 6:13; 13:4; Мат. 4:10; Луқа 4:8 □ **10:22** **«ата-бовилириң жәмий йәтмиш җан Мисирға чүшкән еди...»** — яки «ата-бовилириң йәтмиш җан билән Мисирға чүшкән еди...». ■ **10:22** Яр. 15:5; 46:27; Мис. 1:5; Рос. 7:14

Худаға итаәтмән болушниң бәхит-бәрикити

1 Әнди сән Пәрвәрдигар Худайиңни сөйгин, Униң
тапилиғини, бәлгүлимилирини, һөкүмлирини
һәм әмирлирини изчил тутқин. 2-3 Шу ишларни
бүгүн есиңларда тутуңлар, чүнки мән Пәрвәрдигар
Худайиңниң җаза-тәрбийиси, улуқлуғи, күчлүк қоли
вә узартилған билигини, Мисир зиминида Мисир
падишаси Пирәвнгә һәм униң пүткүл зимини үстигә
көрсәткән мөҗизилик аламәтлири вә қилғанлирини
көрмигән балилириңларға сөзлимәймән □ 4 (чүнки
улар *Пәрвәрдигарниң* Мисирниң қошуни, уларниң
атлири, уларниң җәң һарвулириға қилған ишлири,
йәни Қизил Деңизниң сулири билән уларни ғәриқ
қилип, үзүл-кесил һалак қилғанлиғи, □ 5 Униң силәр
мошу йәргә кәлгичә силәргә немә қилғанлиғи, 6 Униң
Рубәнниң әвлади, Елиабниң оғуллири Датан вә
Абирамға немә қилғанлиғи, йәни пүтүн Исраиллар
арисида йәр йүзиниң ағзини қандақ ечип уларни
аилисидикилири вә чедирлири билән қошуп барлиқ
тәәллуқатлири билән жутувәткәнлигини көрмигән
еди); ■ 7 *мән бәлки силәргә сөз қилимән*; чүнки силәрниң
көзлириңлар Пәрвәрдигар қилған барлиқ улуқ
ишларни көрди.

Вәдә қилинған зиминниң мол байлиқлири

8 Әнди, мән силәргә бүгүн тапилиған барлиқ
әмирләрни тутуңлар; шундақ қилсаңлар күчлинип,

□ **11:2-3 «шу ишларни бүгүн есиңларда тутуңлар...»** — ибраний тилида «шу ишларни бүгүн билиңларки,...». □ **11:4 «...Пәрвәрдигарниң Мисирниң қошуни,,ни .... үзүл-кесил һалак қилғанлиғи»** — ибраний тилида «Пәрвәрдигарниң Мисирниң қошуни..ни ...таки бүгүнгә қәдәр һалак қилғанлиғи» — бу ибарә уларниң түптин һалак қилинғанлиғини тәкитләйду. ■ **11:6** Чөл. 16:31; 27:3; Зәб. 105:16-17

һазир өтүп егилимәкчи болған зиминға кирип уни
егиләйсиләр 9 вә Пәрвәрдигар ата-бовилириңларға
қәсәм қилип уларға һәм әвлатлириға беришкә
вәдә қилған зиминда, йәни сүт билән һәсәл еқип
туридиған мунбәт бир зиминда туруп узун өмүр
көрисиләр. 10 Чүнки силәр егиләшкә киридиған шу
зимин силәр чиққан Мисир зиминидәк әмәс; у йәр
болса, силәр униңға уруқ чачқандин кейин путуңлар
билән суғиридиған көктатлиқтәк зимин еди; □
11 бирақ силәр егиләшкә өтидиған шу зимин болса
тағ-җилғилири болған бир зиминдур; у асмандики
ямғурдин су ичиду, 12 у Пәрвәрдигар Худайиң Өзи
әзизләйдиған бир зиминдур; чүнки Пәрвәрдигар
Худайиңниң көзлири жилниң бешидин жилниң
ахириғичә үзлүксиз униңға тикилиду. 13 Шундақ
болидуки, силәр Пәрвәрдигар Худайиңларни сөйүп,
пүткүл қәлбиңлар вә пүткүл жениңлар билән
униң ибадитидә болуш үчүн мән силәргә бүгүн
тапилиған әмирләргә көңүл қоюп қулақ салсаңлар,
14 У: «Мән зиминиңларға өз пәслидә ямғур, йәни
дәсләпки вә кейинки ямғурларни ата қилимән;
шуниң билән ашлиқлириңлар, йеңи шарабиңлар
вә зәйтун мейиңларни жиғалайсиләр; □ 15 Мән
шундақла мал-варанлириң үчүн от-чөп беримән; сән
йәп-ичип тоюнисән» — дәйду.

□ **11:10 «путуңлар билән суғиридиған зимин»** — Мисирда етизлар (бүгүнгә қәдәр) инсанниң пути билән айландуридиған бир хил аддий насус билән суғирилиду. □ **11:14 «дәсләпки вә кейинки ямғурлар»** — «дәсләпки ямғурлар» 10-айда яғиду вә тупрақ юмшитилиши билән йәр һайдашкә андин уруқ чечишқа мүмкин болиду. «кейинки ямғурлар» болса Қанаанда 3- яки -4-айда йеғип, әтиязлиқ зираәтләрни пишириш рольини ойнайду. Шуңа һәр бир дехан «кейинки ямғур»ға тәшнадур, улар уни бәк қәдирләйду.

Итаәтмән болуш вә балиларға тәрбийә беришниң бәхити

16 Қәлбиңлар алдинип, башқа илаһларниң
қуллуғиға кирип, уларға чоқунуп кәтмәслигиңлар
үчүн өзүңларға һези болуңлар; ■ 17 болмиса,
Пәрвәрдигарниң ғәзиви силәргә қозғилип, ямғур
яғмаслиғи үчүн асманларни етиветип ямғур
яғдурмайду, тупрақ мәһсулатлирини бәрмәйду
вә Пәрвәрдигар силәргә ата қилидиған мунбәт
зиминдин йоқитилисиләр.
18 Силәр мениң бу сөзлиримни қәлбиңларға пүкүп
жениңларда сақлаңлар, қолуңларға *әсләтмә*-бәлгү
қилип теңивелиңлар, пешанәңләргә қашқидәк
символ қилип орнитивелиңлар; ■ 19 Силәр уларни
балилириңларға үгитисиләр; өйдә олтарғиниңларда,
йолда меңиватқиниңларда, ятқиниңларда
вә орундин қопқиниңларда улар тоғрилиқ
сөзләңлар; ■ 20 Уларни өйүңләрдики кешәкләргә вә
дәрвазилириңларға пүтүп қоюңлар. 21 Шуниң билән
силәрниң Пәрвәрдигар ата-бовилириңларға беришкә
қәсәм қилип вәдә қилған зиминда туридиған
күнлириңлар вә балилириңларниң күнлири узун
болиду, йәр йүзидики күнлириңлар асманниң
күнлиридәк болиду. □ 22 Мән бүгүнки күндә
силәргә тапилиған бу пүткүл әмирни ихлас билән
тутсаңлар, йәни Пәрвәрдигар Худайиңларни сөйүп,
униң барлиқ йоллирида меңишиңлар билән униңға
бағлансаңлар, 23 ундақта Пәрвәрдигар силәрниң көз
алдиңларда бу барлиқ әлләрни зиминидин мәһрум
қилип һайдайду вә силәр өзүңлардин чоң вә күчлүк

■ **11:16** Қан. 8:19 ■ **11:18** Қан. 6:6, 8 ■ **11:19** Қан. 4:9; 6:7 □ **11:21** **«йәр йүзидики күнлириңлар асманниң күнлиридәк болиду»** — мәнаси бәлким күнләр көп һәм бәхитлик болиду, дегәндәк болуши мүмкин. Башқа бир нәччә хил тәржимилири учриши мүмкин.

әлләрниң тәәллуқатини егиләйсиләр. 24 Тапиниңлар
дәссигән һәр бир жай силәрниңки болиду;
чегараңлар чөл-баявандин тартип, Ливанғичә вә
Әфрат дәриясидин Оттура Деңизғичә болиду. □ ■
25 Һеч ким алдиңларда туралмайду; Пәрвәрдигар
Худайиңлар силәргә ейтқинидәк, силәрдин болған
қорқунуч вә дәһшәтни силәр дәссигән барлиқ жайлар
үстигә салиду.■

Муса «бәхит-бәрикәт вә ләнәт»ни Исраилниң алдиға қойиду

26 Мана, мән бүгүн алдиңларға бәхит-бәрикәт вә
ләнәтни қойимән; 27 Мән силәргә бүгүн тапилиған
Пәрвәрдигар Худайиңларниң әмирлиригә итаәт
қилсаңлар, бәхит-бәрикәт болиду; 28 Пәрвәрдигар
Худайиңларниң әмирлиригә итаәт қилмисаңлар,
бәлки силәр тонумиған башқа илаһларға әгишип,
мән бүгүн тапилиған йолдин чәтнәп кәтсәңлар,
силәргә ләнәт чүшиду.
29 Шундақ қилишиңлар керәкки, Пәрвәрдигар
Худайиңлар силәрни силәр егиләшкә киридиған
зиминға елип киргәндин кейин, бәхит-бәрикәтни
Гәризим теғи үстидә вә ләнәтни Әбал теғи үстидә
туруп жакалайсиләр. □ ■ 30 Бу *тағлар* Иордан
дәриясиниң қарши тәрипидә, Гилгалниң удулидики
Арабаһ түзләңлигидә туруватқан Қананийларниң

□ **11:24 «Оттура Деңизғичә...»** — ибраний тилида «кәйни деңизғичә....». ■ **11:24** Йә. 1:3; 14:9 ■ **11:25** Мис. 23:27 □ **11:29 «Гәризим теғи үстидә... вә .. Әбал теғи үстидә туруп жакалайсиләр»** — ибраний тилида «Гәризим теғи үстигә... вә .. Әбал теғи үстигә қоюсиләр». Бу йәрләрдә әһдидики бәхит-бәрикәтләр вә ләнәтләр жакалиниду һәм таш үстигә пүтүлиду. Мошу ишниң тәпсилатлири 27-28-бапларда вә «Йәшуа» 8:30-35дә тепилиду. ■ **11:29** Қан. 27:12,13; Йә. 8:33

зиминида, мәғриб йолиниң арқисида, Морәһтики
дуб дәрәқлиригә йеқин йәрдә әмәсму?
31 Чүнки силәр Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә
тәқдим қиливатқан зиминни егиләш үчүн
униңға киришкә Иордан дәриясидин өтисиләр;
силәр дәрвәқә уни егиләйсиләр вә униңда
олтирақлишисиләр. 32 Силәр мән алдиңларға
қойған бу барлиқ һөкүмләр вә бәлгүлимиләргә әмәл
қилишқа көңүл қоюңлар.

12

Худа таллайдиған җайда, муқәддәсханида ибадәт қилиш

1 Ата-бовилириңларниң Худаси болған Пәрвәрдигар
силәрниң егилишиңларға беридиған зиминда
турғанда, йәр йүзидики барлиқ күнлириңларда
көңүл қоюп тутушуңлар керәк болған бәлгүлимиләр
һәм һөкүмләр мана мунулардур: —
2 Силәр һайдап чиқарған әлләрниң егиз
тағлар, дөңләр вә һәр бир йешил дәрәқ
астидики өз илаһлириниң қуллуғида болған
ибадәтгаһлирини тәлтөкүс йоқитишиңлар керәк;
■ 3 Уларниң қурбангаһлирини бузуңлар, бут
түврүклирини чеқиңлар вә ашәраһлирини от билән
көйдүрүветиңлар; илаһлириниң ойма мәбудлирини
кесип ташлаңлар; уларниң исим-намлирини му шу
йәрдин йоқитишиңлар керәк. ■
4 Силәр Пәрвәрдигар Худайиңларниң хизмитидә
улардәк қилмаңлар, 5 бәлки Пәрвәрдигар
Худайиңлар Өз намини тикләш үчүн барлиқ

■ **12:2** Мис. 34:12,13; Қан. 7:5 ■ **12:3** Һак. 2:2

қәбилилириңларниң зиминлири арисидин
таллиған, Өз туралғуси болған җайни издәңлар,
шу йәргә келиңлар; ■ 6 шу йәргә силәр көйдүрмә
вә енақлиқ қатарлиқ қурбанлиғиңларни,
мәһсулатлириңлардин ондин бири болған
өшриләрни, қолуңлардики көтәрмә һәдийәләрни,
қәсәмгә бағлиқ һәдийәләрни, ихтиярий
һәдийәләрни вә қой-кала падилириңларниң
тунҗа балилирини әкилисиләр; 7 Силәр
аиләңдикиләр билән қошулуп шу йәрдә Пәрвәрдигар
Худайиңларниң алдида зияпәт қилиңлар, силәр
Пәрвәрдигар Худайиңлар силәрни бәрикәтлигән қол
әмгигиңларниң мевисидин шатлинисиләр. □ 8 Силәр
биз бүгүн қилғинимиздәк, йәни һәр бириңлар өз
билгиниңларчә қилғиниңлардәк қилмаслиғиңлар
керәк; 9 Чүнки Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә
беридиған арамлиқ һәм мирасқа техи йетип
кәлмидиңлар.
10 Бирақ силәр Иордан дәриясидин өтүп,
Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә мирас қилип
беридиған зиминға олтирақлашқандин кейин,
шундақла у силәрни әтрапиңлардики барлиқ
дүшмәнлириңлардин қутқузуп арам бәргәндин
кейин, силәр теч-аман турғанда, 11 шу чағда
Пәрвәрдигар Худайиңлар Өз намини қойидиған бир
җай болиду; силәр шу йәргә көйдүрмә вә енақлиқ
қатарлиқ қурбанлиғиңларни, мәһсулатлириңлардин
ондин бири болған өшриләрни, қолуңлардики
көтәрмә һәдийәләрни вә Пәрвәрдигарға атап қәсәм
қилған есил һәдийәләрни әкилисиләр; ■ 12 вә
Пәрвәрдигар Худайиңлар алдида шатлинисиләр,

■ **12:5** 2Тар. 7:12 □ **12:7** **«қол әмгигиңларниң мевисидин...»** — ибраний тилида «қолуңлардики оқәттин...» ■ **12:11** 1Пад. 8:29

йәни силәр, оғул-қизлириңлар, қул-дедәклириңлар
вә силәр билән бир йәрдә туруватқан Лавийлар
(чүнки уларниң араңларда һеч қандақ несивиси яки
мираси йоқтур) һәммиңлар шатлинисиләр.□ ■
13 Сән көйдүрмә қурбанлиқлириңни удул кәлгән
жайларда қилмаслиқ үчүн көңүл қойғин;
14 Пәқәт Пәрвәрдигар һәммә қәбилилириңниң
зиминлири арисидин таллиған жайда көйдүрмә
қурбанлиқлириңни қил вә шу жайда мениң саңа
барлиқ тапилиғинимға әмәл қил.
15 Һалбуки, сән көңлүң тартқиничә Пәрвәрдигар
Худайиң сени бәрикәтлигини бойичә шәһәр-
йезилириңда һалал һайванларни союп (худди
жәрән яки кейик гөшидин йегәнгә охшаш), гөш
йесәң болиду; мәйли пак, мәйли напак кишиләр
болсун уларниң гөшини йесә болиду. □ 16 Силәр
пәқәт уни қени билән қошуп йемәслигиңлар керәк;
силәр қенини су төккәндәк йәргә төкүветишиңлар
керәк. ■ 17 Сән ашлиқтин, йеңи шараптин, зәйтун
мейидин ондин бири болған өшрилириңни яки кала-
қой падилириңниң тунжа балилирини, яки қәсәмгә
бағлиқ һәдийәлириңни, ихтиярий һәдийәлириңни
яки қолуңдики көтәрмә һәдийәлириңни шәһәр-
йезилириңда йемәслигиң керәк; □ 18 бәлки буларни
Пәрвәрдигар Худайиң алдида, Пәрвәрдигар Худайиң
таллайдиған жайда йейишиң керәк, йәни сән,

□ **12:12 «силәр билән бир йәрдә туруватқан...»** — ибраний тилида «дәрвазилириң ичидә туруватқан» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **12:12** Чөл. 18:20; Қан. 10:9; 18:1 □ **12:15 «шәһәр-йезаңларда...»** — Ибраний тилида «дәрвазилириңлар ичидә» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **12:16** Яр. 9:4; Лав. 7:26; 17:10; Қан. 15:23 □ **12:17 «шәһәр-йезаңларда турған»** — ибраний тилида «дәрвазилириңлар ичидә турған» дегән сөзләр билән ипадилиниду.

оғлуң, қизиң, қул-дедигиң вә сән билән бир
йәрдә туруватқан Лавийлар биргә йесәң болиду;
вә сән Пәрвәрдигар Худайиң алдида әмгигиңниң
барлиқ мевисидин шатлинисән. □ 19 Өзүңгә һези
болғинки, сән зиминда турған барлиқ күнлириңдә
Лавийлардин ваз кәчмәслигиң керәк.

Қанни йемәслик керәк

20 Пәрвәрдигар Худайиң саңа вәдә қилғандәк
чегаралириңни кеңәйткәндә, сән көңлүң тартип:
«гөш йәймән» десәң, сән көңлүңниң тартқиничә гөш
йесәң болиду. ■ 21 Әгәр Пәрвәрдигар Худайиңлар Өз
намини қоюшқа таллайдиған җай сәндин бәк жирақ
болса, сән Пәрвәрдигар саңа тәқдим қилған кала-
қойлардин елип сойисән; мән саңа тапилиғандәк
уларни сойисән вә шәһәр-йезилириң ичидә көңлүң
тартқиничә боғузлап йәйсән. □ 22 Җәрән яки кейик
йегәндәк уларни йәйсән; мәйли пак мәйли напак
кишиләр болсун униң гөшидин йесә болиду. 23 Пәқәт
шуниңдин һези болғинки, уларниң қенини йемә;
чүнки җан дегән қандидур; сән гөшни җан билән
қошуп йемәслигиң керәк. 24 Сән қанни йемәслигиң
керәк; бәлки уни суни йәргә төккәндәк йәргә төкүвәт.
25 Сән уни йемәслигиң керәк; шундақ қилсаң һалиң
вә сәндин кейинки балилириңниң һали яхши
болиду; чүнки сән Пәрвәрдигарниң нәзиридә дурус
болғанни қилған болисән.

□ **12:18 «сән билән бир йәрдә туруватқан»** — ибраний тилида «дәрвазилириң ичидә туруватқан» дегән сөз билән ипадилиниду. **«әмгигиңниң барлиқ мевисидин...»** — ибраний тилида «қолуңлардики барлиқ оқәттин...» ■ **12:20** Яр. 9:4; Лав. 7:26; 17:10; Қан. 15:23 □ **12:21 «шәһәр-йезилириңлар ичидә»** — ибраний тилида «дәрвазилириңлар ичидә» дегән сөзләр билән ипадилиниду.

26 Бирақ сәндики Пәрвәрдигарға атиған вә қәсәмгә
бағлиқ нәрсиләрни болса, сән уларни елип
Пәрвәрдигар таллайдиған җайға апирисән; 27 сән *шу*
йәрдә Пәрвәрдигар Худайиңниң қурбангаһи үстидә
көйдүрмә қурбанлиқлириңни, гөш билән қенини
сунғин; башқа қурбанлиқлириңниң қениниму
Пәрвәрдигар Худайиңниң қурбангаһи үстидә қуйғин
вә гөшини йегин.
28 Мән саңа тапилиған бу барлиқ сөзләргә қулақ селип көңүл бөлгин. Шундақ қилсаң, Пәрвәрдигар Худайиңларниң нәзиридә яхши вә дурус болғанни қилған болисән вә өз һалиң вә сәндин кейинки әвлатлириңниң һали яхши болиду.

Бутларниң жиркиничлиги

29 Пәрвәрдигар Худайиң сән баридиған йәрдики
әлләрниң земинини егилишиң үчүн уларни сениң
алдиңда йоқитиду. Шу чағда, сән уларниң земинини
егиләп шу йәрдә турғиниңда, 30 Шу әлләр алдиңда
йоқитилғандин кейин, уларниң изидин меңишқа
езиқтурулмаслиғиң үчүн өзүңгә һези бол вә: —
«Бу әлләр өз илаһлириниң ибадитини қандақ
тутқан болғийди? Мәнму шундақ қилип бақайчу!»
дәп уларниң илаһлирини һеч издимә. 31 Сән
Пәрвәрдигар Худайиңниң хизмитидә болғиниңда
қәтъий уларниң йоли бойичә иш тутмаслиғиң керәк;
чүнки немә иш Пәрвәрдигарға жиркиничлик болса,
немә иш Униңға нәпрәтлик болса, улар өз илаһлири
үчүн шу ишларни қилған; улар һәтта өз оғуллирини
вә қизлириниму илаһлириға атап отта көйдүрүп
кәлгән.

Бутпәрәслик вә сахта пәйғәмбәрләр

32 Мән силәргә тапилиғанлиги әмәлләргә
әмәл қилишқа көңүл бөлүңлар; униңға һеч
немә қошмаңлар, униңдин һеч нәрсини
чиқиривәтмәңлар.■

13

1 Әгәр араңлардин пәйғәмбәр яки чүш көргүчи
чиқип, силәргә мәлум бир мөҗизилик аламәт
яки карамәтни көрситип берәй десә 2 вә у силәргә
алдин-ала дегән мөҗизилик аламәт яки карамәт
әмәлгә ашурулса, амма шуниң билән мунасивәтлик
«башқа илаһларға (йәни силәр тонумиған илаһларға)
әгишәйли» вә «уларниң қуллуғида болайли» десә,
3 шу пәйғәмбәр яки чүш көргүчиниң сөзлиригә
қулақ салмаңлар; чүнки шу тапта Пәрвәрдигар
Худайиңлар силәрниң уни, йәни Пәрвәрдигар
Худайиңларни пүтүн қәлбиңлар вә пүтүн җениңлар
билән сөйидиған-сөймәйдиғиниңларни билиш үчүн
синаватқан болиду.
4 Силәр Пәрвәрдигар Худайиңларға әгишип
меңишиңлар керәк; силәр Униңдин қорқуңлар,
әмирлирини тутуңлар, Униң авазиға қулақ
селиңлар; силәр Униң хизмитидә болуп Униңға
бағлиниңлар. ■ 5 Шу пәйғәмбәр яки чүш көргүчи
болса өлүмгә мәһкүм қилиниши керәк; чүнки у
силәрни Мисир зиминидин қутқузуп чиқарған, йәни
«қуллуқ макани»дин һөрлүк бәдили төләп қутқузған
Пәрвәрдигар Худайиңларға асийлиқ қилишни
қутратти, шундақла Пәрвәрдигар Худайиңлар
сени меңишқа әмир қилған йолдин езиқтурушқа

■ **12:32** Қан. 4:2; Пәнд. 30:6; Вәһ. 22:18 ■ **13:4** Қан. 10:20

урунди; силәр мошундақ рәзилликни араңлардин йоқитишиңлар керәк.■

Аилиниң ичидә пәйда болған сахта пәйғәмбәрләр

6-7 Кериндишиң, мәйли анаңниң оғли яки өз оғлуң
яки қизиң, жан-жигириң болған аялиң яки жан
достуң астиртин сени аздурмақчи болуп: «Барайли,
башқа илаһларниң қуллуғиға кирәйли» десә,
йәни өзүң яки ата-бовилириң һеч тонумайдиған,
әтрапиңдики әлләрниң илаһлири болсун, йеқин
болсун, жирақ болсун, һәтта йәр йүзиниң бу
четида яки у четида болсун, шуларниң қуллуғиға
кирәйли десә,□ ■ 8 ундақта сән униңға қошулма
яки униңға қулақ салма; сән уни һеч айима, униңға
рәһим қилма вә униң гунайини һеч йошурма; □
9 қандақла болмисун, уни өлтүргин; уни өлтүрүшкә
тунжа қол салғучи сән бол, андин барлиқ хәлиқниң
қоллири әгишип шундақ қилсун. ■ 10 У сени Мисир
зиминидин, «қуллуқ макани»дин қутқузуп чиқарған
Пәрвәрдигар Худайиңни ташлашқа езиқтурмақчи
болди, шуңа сән уни өлтүрүшүң, чалма-кесәк
қилишиң керәк; 11 Шуниң билән пүткүл Исраил
аңлайду, қорқиду, шуниңдин кейин йәнә шундақ
рәзил ишни араңларда қилмайду.■

Мәлум жуттикиләр топлишип қилған бутпәрәсликниң жазаси

■ **13:5** Қан. 18:20; Йәр. 14:15 □ **13:6-7 «жан-жигириң болған аялиң»** — ибраний тилида «қучиғиңдики аялиң». ■ **13:6-7** Қан. 17:2 □ **13:8 «сән уни һеч айима...»** — ибраний тилида «көзүң уларни һеч айимисун...». ■ **13:9** Қан. 17:7 ■ **13:11** Қан. 17:13

12-13 Әгәр Пәрвәрдигар Худайиң олтирақлишишқа
саңа тәқдим қилған мәлум бир шәһәрдә:
«Аримиздин бәзи рәзил адәмләр чиқип: «Барайли,
башқа илаһларниң қуллуғида болайли» дәп
силәр һеч тонумайдиған илаһларға әгишишкә
өз шәһиридикиләрни езиқтурди» дегән хәвәрни
аңлисаң,□ 14 шу һаман тәкшүрүп сүрүштә қил; раст
болса, дәрвәқә бу жиркиничлик иш араңларда йүз
бәргәнлиги испатланған болса, 15 ундақда сән шу
шәһәрдикиләрни қилич билән өлтүрүп, бу шәһәрни
вә униң ичидики барлиқ нәрсиләрни, җүмлидин
мал-варанлирини тәлтөкүс һалак қиливәт.
16 Униңдики барлиқ олҗини оттуридики чоң
мәйданға жиғип, шу шәһәрни барлиқ олҗиси билән
қошуп Пәрвәрдигар Худайиңға аталған көйдүрмә
қурбанлиқтәк от билән көйдүрүвәт; у мәңгүгә
харабилик болиду — қайтидин қурулмаслиғи керәк.
17 Тәлтөкүс һалакәткә бекитилгән һеч бир нәрсә
қолуңға чаплашмисун; шундақ қилсаң Пәрвәрдигар
ғәзивидин йенип саңа рәһим көрситиду; У саңа
ичини ағритип, ата-бовилириңға қәсәм қилғандәк
сени көпәйтиду. 18 Сән мән бүгүн тапилиған
Пәрвәрдигар Худайиңниң барлиқ әмирлирини
тутуп, униң нәзиридә дурус болғанни қилиш үчүн
авазиға қулақ салсаң, һалиң шундақ яхши болиду.

14

Пәрвәрдигар алдидики һалаллиқ вә һарамлиқ — һалал вә һарам җаниварлар

□ **13:12-13** **«бәзи рәзил адәмләр...»** — ибраний тилида «белиал (Иблис)ниң бәзи балилири...».

1 Силәр Пәрвәрдигар Худайиңларниң
пәрзәнтлиридурсиләр; өлгәнләр үчүн бәдиниңларни
һеч кәсмәслигиңлар керәк вә яки маңлай
чечиңларни қирип тақир қилмаслиғиңлар керәк;
□ ■ 2 чүнки сән Пәрвәрдигар Худайиңға аталған
муқәддәс бир хәлиқтурсән; Пәрвәрдигар йәр
йүзидики барлиқ хәлиқләр арисидин Өзиниң
алаһидә гөһири болған бир хәлиқ болуши үчүн
сени таллиғандур. ■ 3 Сән һеч қандақ жиркиничлик
нәрсини йемәслигиң керәк.
4 Төвәндикиләр силәр йейишкә болидиған
һайванлар: — кала, қой, өчкә; ■ 5 кейик, жәрән,
буға, явайи өчкә, аһу, бөкән, явайи қой, 6 шундақла
һайванлар ичидә туяқлири пүтүнләй ачимақ
(туяқлири пүтүнләй йерик) һәм көшигүчи
һайванларниң һәр хилини йесәңлар болиду.
□ 7 Лекин, көшигүчи яки ачимақ туяқлиқ
һайванлардин төвәндикиләрни йемәслигиңлар
керәк:—

Төгә, тошқан вә суғур (чүнки улар көшигүчи болғини билән туйиғи ачимақ әмәстур. Шуңа улар силәргә һарам болиду).□

8 Чошқа болса туяқлири ачимақ болғини билән
көшимигини үчүн силәргә һарам болиду. Шундақ
һайванларниң гөшини йемәслигиңлар керәк вә һәм
өлүклиригә тәгмәслигиңлар керәк.

□ **14:1 «өлгәнләр үчүн ... маңлай чечиңларни қирип тақир қилмаслиғиңлар керәк»** — бутпәрәс Қананийлар арисида шундақ өрп-адәтләр көп еди. ■ **14:1** Лав. 19:27,28; 21:5 ■ **14:2** Қан. 7:6; 26:18 ■ **14:4** Лав. 11:2 □ **14:6 «көшигүчи һайванлар»** — мошу йәрдә икки-үч ашқазини бар һайванларнила әмәс, бәлки йәнә озуқни юмшақ чайнайдиған барлиқ һайванларни өз ичигә алиду. □ **14:7 «суғур»** — яки «сичқан» — тағларда яшайдиған кичик бир һайван.

9 Суда яшайдиған жаниварлардин төвәндикиләрни йейишкә болиду: — судики жаниварлардин қанити вә қасирақлири болғанларни йейишкә болиду,
10 лекин қанити вә қасирақлири болмиғанларни йемәслигиңлар керәк; улар силәргә нисбәтән һарам болиду.
11 Барлиқ һалал қушларни йесәңлар болиду; 12 бирақ төвәндики учар-қанатларни йемәслигиңлар керәк: йәни бүркүт, тапқуш-ғечирлар, деңиз бүркүти,
□ 13 қарлиғач қуйруқлуқ сар, лачин, қорултаз-тапқушлар вә уларниң хиллири, 14 һәммә қарға-қозғунлар вә уларниң хиллири, 15 мөшүкяпилақ, төгиқуш, чайка, сар вә уларниң хиллири, 16 һувқуш, ибис, ақ қу, □ 17 сақийқуш, белиқъалғуч, қарна,
□ 18 ләйләк, турна вә униң хиллири, һөпүп билән шәпәрәң дегәнләр силәргә һарам саналсун. □ 19 һәр бир қанатлиқ өмүлигүчи һашарәтләр болса силәргә нисбәтән һарам болиду; уларни йемәслигиңлар керәк.□

□ **14:12 «тапқуш-ғечирлар»** — ибраний тилида «устихан чаққучи қуш». Йәни бир тәрҗимиси «белиқъалғуч». □ **14:16 «һувқуш»** — яки «кичик һувқуш». **«ақ қу»** — ибраний тилидин буниң қандақ қуш екәнлигини билиш тәс. □ **14:17 «сақийқуш»** — сақийқуш яки «суға сүңгүгүчи». Ибраний тилидин буниң қандақ қуш екәнлигини билиш тәс. **«қарна»** — яки «қотан». □ **14:18 «турна»** — яки «қотан». **«ләйләк, турна ... дегәнләр силәргә һарам саналсун»** — бу һалал вә һарам нәрсиләр тоғрилиқ «Лавийлар»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **14:19 «һәр бир қанатлиқ өмүлигүчи һашарәтләр ... уларни йемәслигиңлар керәк»** — бу тизимликтики қушларниң көпинчисиниң ибраний тилидики нами Тәвратта пәқәт бир-икки қетим көрүнгән болғачқа, уларниң қайси қушлар екәнлигини топтоғра бекитиш бәзидә мүмкин болмайду. Һалбуки, уларниң умумий типлири, шүбһисизки, тәрҗимимиздәк болиду.

20 Силәр барлиқ һалал қушларни йесәңлар болиду.
21 Силәр һеч қандақ өлүк жанварни йемәслигиңлар керәк; силәр ундақ нәрсини шәһәр-йезаңлар ичидә туруватқан мусапирларға бериңлар; улар униңдин йесә болиду яки уни ят әлликләркә сетивәтсиму болиду; чүнки сән Пәрвәрдигар Худайиңға аталған муқәддәс бир хәлиқтурсән. Сән оғлақни анисиниң сүтидә қайнитип пишарсаң болмайду.□ ■

Пәрвәрдигарға беғишлаш

22 Сән җәзмән һәр жили етиздики һәммә терикчилиқ мәһсулатлириңниң ондин бирини айришиң керәк;
23 сән шуларни, йәни ашлиғиң, йеңи шарабиң, зәйтун мейиңниң ондин бирини Пәрвәрдигар Худайиңниң алдида, йәни У Өз намини қалдурушқа таллайдиған җайда йә, шундақла кала-қой падилиридин айрилған тунҗа балилирини шу йәрдә йә; шундақ қилсаң Пәрвәрдигар Худайиңдин дайим қорқушни үгинисән.■
24 Вә Пәрвәрдигар Худайиң сени бәрикәтлигәндә, У Өз намини қалдурушқа таллиған шу җай сәндин интайин жирақ болуп, мәһсулатлириңни шу йәргә
апиралмиғидәк болсаң, 25 сән шу чағда уни пулға
сетип, пулни қолуңға теңип, Пәрвәрдигар Худайиң
таллиған җайға барғин вә 26 вә көңлүң немә тартса,
мәйли кала, қой, мәй-шарап, мусәлләс болсун, яки

□ **14:21** **«шәһәр-йезаңлар ичидә»** — ибраний тилида «дәрвазилириңлар ичидә» дегән сөзләр билән ипадилиниду. **«оғлақни анисиниң сүтидә қайнитип пишарсаң болмайду»** — бу әмир бәлким әтраптики бутпәрәс хәлиқләрниң мәлум өрп-адитигә әгәшмәслик керәклигини көрситиши мүмкин. Бу тоғрилиқ йәнә «Лавийлар»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **14:21** Мис. 23:19; 34:26 ■ **14:23** Қан. 12:17,18

шуниңдәк көңлүң тартқан һәр қандақ нәрсини шу пулға алсаң болиду; андин сән вә өйүңдикиләр шу йәрдә униңдин йәп-ичип, Пәрвәрдигар Худайиң алдида шат-хурам болисиләр.■
27 Шәһәр-йезилириңда туруватқан Лавийларни унтумаслиғиң керәк, чүнки араңларда униң һеч қандақ несивиси яки мираси йоқ. □ ■
28 Һәр үч жилниң ахирида сән шу жилдики мәһсулатлириңдин ондин бирини өшрә қилип чиқар; сән уни шәһәр-йезилириң ичидә топла; □
29 шуниң билән Лавийлар (чүнки араңларда униң һеч қандақ несивиси яки мираси йоқ), мусапир, житим-йесирләр вә тул хотунлар келип униңдин йәп тоюнсун; шундақ қилсаң Пәрвәрдигар Худайиң қолуңдики барлиқ мевини бәрикәтләйду.

15

Қәризләрдин халас қилиш

1 Һәр бир йәттә жилниң ахирида сән бир «халас
қилиш»ни жақалиғин. ■ 2 Бу «халас қилиш» мундақ
болиду: — барлиқ қәриз егилири хошнисиға бәргән қәризни кәчүрүм қилиши керәк; уни хошнисидин яки қериндишидин тәләп қилмаслиғи керәк; чүнки Пәрвәрдигар алдида бир «халас қилиш» жақаланди.

■ **14:26** Мат. 21:12 □ **14:27** **«Шәһәр-йезилириңда»** — ибраний тилида «Дәрвазилириң ичидә» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **14:27** Чөл. 18:20, 24; Қан. 10:9; 12:12; 18:1, 2; 26:12 □ **14:28** **«шәһәр-йезилириң ичидә»** — ибраний тилида «дәрвазилириң ичидә» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **15:1** Мис. 21:2; Йәр. 34:14

□ 3 Чәтәлликтин болса тәләп қилишқа болиду; лекин
қериндишиңда болған қәризни кәчүрүм қилишиң
керәк.
4 Һалбуки, араңларда һаҗәтмәнләр болмайду;
чүнки Пәрвәрдигар Худайиң силәргә мирас болуш
үчүн егилишиңларға беридиған шу зиминда
турғиниңда сени зиядә бәрикәтләйду; 5 Пәқәт силәр
Пәрвәрдигар Худайиңларниң авазиға қулақ селип,
мән силәргә бүгүн тапилиған бу пүтүн әмиргә әмәл
қилишқа көңүл бөлсәңлар шундақ болиду. 6 Чүнки
Пәрвәрдигар Худайиң саңа вәдә қилғандәк у сени
бәрикәтләйду; сән көп әлләргә капаләтлик елип
қәриз берисән, лекин улардин қәриз алмайсән;
сән көп әлләр үстигә һөкүм сүрисән, лекин улар
үстүңдин һөкүм сүрмәйду.

Сехий болуңлар!

7 Пәрвәрдигар Худайиң саңа беридиған зиминда
шәһәр-йезаңлар ичидә туруватқан қериндашлириң
арисидин кәмбәғәл бир адәм болса, сән униңға
көңлүңни қаттиқ қилма яки һаҗити чүшкән
қериндишиңға қолуңни жумувалма; □ 8 сән бәлки
сехийлиқ билән униңға қолуңни очуқ қил вә униңда
немә кам болса чоқум һаҗитидин чиқип униңға өтнә
берип тур. 9 Көңлүңдә намрат қериндишиңдин
ағринип: Йәттинчи жил, йәни «халас жили»

□ **15:2 «... Пәрвәрдигар алдида бир «халас қилиш» җакаланди»** — бәзи алимлар бу «халас қилиш» дегәнниң мәнаси, қәриз егилири **йәттә жил ичидә** қәриздарлардин қәризни соримаслиғи керәк; лекин йәттинчи жилдин кейин қәризләрни қайтидин сорашқа болиду, дәп бекитилгән, дәп қарайду. □ **15:7 «шәһәр-йезаңлар ичидә»** — ибраний тилида «дәрвазилириңлар ичидә» дегән сөзләр билән ипадилиниду.

йеқинлашти, дәп рәзил ойда болуштин, униңға
һеч нәрсә бәрмәсликтин һези бол; шундақ болуп
қалса у сениң тоғраңда Пәрвәрдигарға пәряд
көтириши билән бу иш саңа гуна һесаплиниду.
□ 10 Сән чоқум униңға сехийлиқ билән бәргин;
униңға бәргиниңдә көңлүңдә нарази болма; чүнки
бу иш үчүн Пәрвәрдигар Худайиң сени барлиқ
ишлириңда вә қолуңдики барлиқ әмгигиңдә
бәрикәтләйду. ■ 11 Чүнки кәмбәғәлләр зиминдин
йоқап кәтмәйду; шуңа мән саңа: «Сән сехийлиқ
билән зиминдики қериндишиңға, йәни сениң
намратлириңға вә һаҗәтмәнлириңгә қолуңни
ачқин» — дәп тапилидим.■

Қулларни қоюветиш

12 Сениң қериндишиң, мәйли ибраний әр яки
ибраний аял болсун саңа сетилған болса, у алтә жил
қуллуғуңда болиду, андин йәттинчи жилида сән уни
өзүңдин халас қилип қоюват. ■ 13 Уни қоюватқандә
қуруқ қол қоюватсаң болмайду; 14 сән чоқум
қойлириңдин, хаминиңдин вә шарап көлчигиңдин
тәқдим қилишиң керәк; Пәрвәрдигар Худайиң сени
бәрикәтлигини бойичә сән униңға бәр. 15 Сениң
әслидә Мисир зиминида қул болғанлиғиңни,
шуниңдәк Пәрвәрдигар Худайиң сени һөрлүк бәдили
төләп қутқузғанлиғини ядиңда тут; шуңа мән бүгүн
бу ишни саңа тапилидим.
16 Һалбуки, шу қулуң саңа: «мән сәндин кәтмәймән»
десә (чүнки у сени вә аиләңдикиләрни сөйиду,

□ **15:9** **«...намрат қериндишиңдин ағринип»** — ибраний тилида «намрат қериндишиңға көзүңни рәзил қилип» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **15:10** Мат. 5:42; Луқа 6:35 ■ **15:11** Мат. 26:11; Юһ. 12:8 ■ **15:12** Мис. 21:2; Йәр. 34:14

сениң билән һали яхши болиду) 17 — шу чағда сән
бигизни елип униң қулиқини ишиктә тәш. Шуниң
билән у мәңгүгә сениң қулуң болиду. Шуниңдәк
дедигиңгиму шундақ муамилә қилғин.■
18 *Қулуңни* йениңдин қоюветиш саңа еғир кәлмисун;
чүнки у қуллуғунда алтә жил болғачқа, қиммити
мәдикарниңкидин икки һәссә артуқ болиду; *уни
қоювәтсәң* Пәрвәрдигар Худайиң барлиқ ишлириңда
сени бәрикәтләйду.□

Худаға әң есилни беғишлаш

19 Калилириң вә қойлириң арисида туғулған барлиқ
тунжа әркәк мозай-қозилириңни Пәрвәрдигар
Худайиңға ата; калилириңниң тунжисини һеч
қандақ әмгәккә салма, қойлириңниң тунжисини
қирқима. ■ 20 Сән вә өйүңдикиләр һәр жили
шу мелиңни Пәрвәрдигар Худайиң алдида,
Пәрвәрдигар таллайдиған жайда йәңлар. 21 Бирақ
шу һайванларниң бир йери мәйип болса, мәйли у
мәҗруһ , кор яки униңда һәр қандақ нуқсан болса,
уни Пәрвәрдигар Худайиңға қурбанлиқ қилмаслиғиң
керәк. ■ 22 Бәлки уни шәһәр-йезаңлар ичидә йесәң
болиду; кишиләр мәйли пак яки напак болсун, уни
жәрән яки кейикни йегәндәк йесә болиду. □ 23 Пәқәт

■ **15:17** Мис. 21:6 □ **15:18** **«қиммити мәдикарниңкидин икки һәссә артуқ болиду»** — қул һәр күни егиси үчүн ишләйдиған вақит мәдикар ишлигән вақитниң икки һәссидин көп болуши мүмкин; чүнки қул кечә-күндүз ғожайинниң буйруғи астида туруши керәк. ■ **15:19** Мис. 13:2; 22:29; 34:19; Лав. 27:26; Чөл. 3:13 ■ **15:21** Лав. 22:20; Қан. 17:1 □ **15:22** **«шәһәр-йезаңлар ичидә»** — ибраний тилида «дәрвазилириң ичидә» дегән сөз билән ипадилиниду.

сән униң қенини йемә; қенини суни йәргә төккәндәк
төкүвәт.■

16

«Өтүп кетиш һейти» вә «петир нан һейти»

1 Абиб ейини алаһидә есиңдә тут вә өтүп кетиш
һейтини Пәрвәрдигар Худайиңға атап тәбриклигин;
чүнки Пәрвәрдигар Худайиң сени Абиб ейида
Мисирдин кечидә чиқарған. □ ■ 2 Сән «өтүп кетиш
һейти»ниң мелини (мәйли қой яки кала падисидин
болсун) Пәрвәрдигар Худайиң таллап бекитидиған
җайда униңға атап қурбанлиқ қилғин; 3 шундақла
сән һеч қандақ болдурулған нанни йемәслигиң
керәк; сән униң билән йәттә күн петир нан, йәни
«күлпәт нени»ни йейишиң керәк; чүнки сән Мисир
зиминидин алдирашлиқта чиқтиң; шуниң билән
сән өмрүңниң барлиқ күнлиридә Мисир зиминидин
чиққан шу күнни ядиңда тутқайсән. ■ 4 Йәттә
күн чегаралириң ичидә, өйүңдә һеч қандақ ечитқу
тепилмисун; сән биринчи күни кәчтә қилған
қурбанлиқ гөшләрни әтигәнгә қалдурмаслиғиң
керәк.■
5 Сән өтүп кетиш һейти қурбанлиғини Пәрвәрдигар
Худайиң саңа тәқдим қилидиған шәһәр-
йезилириңниң һәр қандиқида қилсаң болмайду;

■ **15:23** Қан. 12:16,23 □ **16:1** **«Абиб *яки* *«Нисан»* ейи»** — Худа ибранийларға тапшурған календарниң биринчи ейи. «Мис.» 12-бапни көрүң. **«өтүп кетиш һейти»** — ибраний тилида «пәсах» яки «пасха» дегән сөз билән билдүрүлиду. ■ **16:1** Мис. 12:2; Лав. 23:5; Чөл. 9:1; 28:16 ■ **16:3** Мис. 12:19; 34:18 ■ **16:4** Мис. 12:10, 13:7, 23:18, 34:25

6 бәлки өтүп кетиш һейти қурбанлиғини сән
Пәрвәрдигар Худайиң Өз намини турғузуш үчүн
таллайдиған җайдила қил; уни кәчқурун, күн
петиш вақтида, йәни Мисирдин чиққандики вақитқа
охшаш вақитта қилисән. 7 Уни Пәрвәрдигар Худайиң
таллайдиған җайда пиширип йегин; андин әтигәндә
чедирлириңға қайтсаң болиду.
8 Сән алтә күн петир нан йәйсән; йәттинчи күни
Пәрвәрдигар Худайиң алдида тәнтәнилик сорун күни
болиду; сән һеч қандақ иш-әмгәк қилмайсән.

«Һәптиләр һейти»

9 Андин йәттә һәптини санайсән; ашлиққа
оғақ салғандин башлап йәттә һәптини санашқа
башлайсән; □ ■ 10 андин сән «һәптиләр һейти»ни
Пәрвәрдигар Худайиң алдида қолуңдики ихтиярий
һәдийә билән өткүзисән; Пәрвәрдигар Худайиң
саңа бәрикәтлигинигә қарап уни ихтиярән сунисән.
11 Шуниң билән сән Пәрвәрдигар Худайиң алдида,
У Өз намини турғузушқа таллайдиған җайда
шатлинисән; сән өзүң, оғлуң, қизиң, қулуң,
дедигиң, сән билән бир йәрдә туруватқан Лавийлар,
араңлардики мусапирлар, житим-йесирләр вә тул
хотунлар шатлинисиләр. 12 Сән шуниң билән әслидә
Мисирда қул болғанлиғиңни есиңгә кәлтүрүп, бу
барлиқ бәлгүлимиләрни тутуп әмәл қилғин.

13-14 Сән «кәпиләр һейти»ни йәттә күн өткүзисән;
сән хаман вә шарап көлчигиңни жиққан чеғиңда,
оғлуң, қизиң, қулуң, дедигиң, шәһәр дәрвазиси
ичидә туридиған Лавийлар, мусапирлар, житим-
йесирләр вә тул хотунлар шу һейтта шатлинисиләр.

□ **16:9** **«ашлиқ»** — мошу йәрдә арпини көрситиду. ■ **16:9** Мис. 23:16; Лав. 23:15; Чөл. 28:26

■ 15 Пәрвәрдигар таллайдиған жайда сән йәттә күн
Пәрвәрдигар Худайиң алдида һейт өткүзисән; чүнки
Пәрвәрдигар Худайиң барлиқ мәһсулатлириңда,
қолуң қилған ишларда сени бәрикәтләйду вә сән
дәрвәқә пүтүнләй шатлинисән.
16 Жилда үч қетим, петир нан һейти, һәптиләр
һейти вә кәпиләр һейтида сениң барлиқ әркәклириң
Пәрвәрдигар Худайиң алдида, у таллайдиған жайда
һазир болуши керәк; улар Пәрвәрдигар алдида қуруқ
қол һазир болса болмайду; ■ 17 бәлки Пәрвәрдигар
Худайиңниң саңа тәқдим қилған бәрикити бойичә
һәр бири қолидин келишичә сунсун.

Адаләт жүргүзүш

18 Хәлиқниң үстидин адаләт жүргүзүп адил һөкүм
чиқириш үчүн, сән Пәрвәрдигар Худайиң саңа
тәқдим қилидиған барлиқ шәһәр-йезилириң
ичидә һәр бир қәбилидә соракчи вә әмәлдарларни
бекитишиң керәк. □ 19 Адаләтни бурмилисаң
болмайду; адәмләргә йүз-хатирә қилсаң болмайду;
пара алсаң болмайду; пара болса ақиланиләрниң
көзлирини кор қилиду һәм адилларниң сөзлирини
бурмилайду. ■ 20 Сән мутләқ адаләтни издишиң
керәк; шундақ қилсаң һаят көрисән һәмдә
Пәрвәрдигар Худайиң саңа тәқдим қилидиған
зиминни егиләйсән.

Һәр қандақ бутпәрәсликтин жирақ туруш

■ **16:13-14** Мис. 23:16; Лав. 23:34 ■ **16:16** Мис. 23:15, 17; 34:23 □ **16:18** **«шәһәр-йезаңлар ичидә»** — ибраний тилида «дәрвазилириңлар ичидә» дегән сөзләр билән ипадилиниду.
■ **16:19** Мис. 23:8; Лав. 19:15; Қан. 1:17

21 Сән өзүң үчүн ясайдиған Пәрвәрдигар
Худайиңниң қурбангаһиниң әтрапиға «ашәраһ»
бути қилинидиған һеч қандақ дәрәқ тикмәслигиң
керәк □ 22 вә өзүң үчүн һеч қандақ бут түврүги
тиклимәслигиң керәк; ундақ нәрсиләр Пәрвәрдигар
Худайиңға жиркиничлиқтур.

17

1 Пәрвәрдигар Худайиңға һәр қандақ нуқсани яки
башқа кәмчилиги болған кала яки қойни қурбанлиқ
сүпитидә сунмаслиғиң керәк; чүнки ундақ қилиш
Пәрвәрдигар Худайиңға жиркиничликтур.■
2-3 Пәрвәрдигар Худайиң саңа тәқдим қилидиған
шәһәр-йезаң ичидә әр болсун, аял болсун, бирисиниң
Пәрвәрдигар Худайиңниң алдида бирәр рәзил
ишни қилғанлиғи — Униң әһдисигә хилаплиқ
қилғанлиғи, башқа илаһларға (мәсилән, Мән саңа
ибадәт қилишқа мәнъий қилған қуяш, ай яки пүткүл
самави қошун болған юлтузларға), ибадәт қилип
уларға баш урғанлиғи байқалса, □ ■ 4 — шундақ
бир иштин хәвәр тапқан яки уни аңлиған болсаң,
ундақта сән әстайидиллиқ билән сүрүштүргин;
бу иш испатлинип раст чиқса, дәрвәқә Исраилда
шундақ жиркиничлик иш қилинған болса, 5 сән шу
рәзил ишни қилған әр яки аялни дәрвазилириңға

□ **16:21 «ашәраһ бути»** — бәлким бутпәрәсликкә беғишланған дәрәқликләрдур. Дәрәқләр бәлким аял бут шәклидә оюлған яки нәқишләнгән болуши мүмкин еди. ■ **17:1** Лав. 22:20-25; Қан. 15:21 □ **17:2-3 «шәһәр-йезаңлар ичидә»** — ибраний тилида «дәрвазилириңлар ичидә» дегән сөзләр билән ипадилиниду. **«самави қошун болған юлтузлар»** — булар тоғрилиқ 4:19ни вә изаһатини кәрүң. ■ **17:2-3** Қан. 13:7

елип чиқип, шу әр яки аялни өлүмгә мәһкүм қилип
чалма-кесәк қилишиң керәк. 6 Бирисини өлүмгә
мәһкүм қилиш үчүн икки-үч гувачиниң сөзлири
болуши керәк. Бирисини бирла гувачиниң сөзи
билән өлтүрүшкә болмайду. ■ 7 Өлтүрүлидиғанда
авал гувачилар қол салсун, андин барлиқ хәлиқ
қол салсун; шундақ қилсаңлар силәр рәзилликни
араңлардин һайдиветисиләр.■

Алий сот

8 Шәһәр-йезаңларда һөкүм чиқиришқа саңа тәс
келидиған бир иш чиқса, мәйли хун дәваси,
һәқ-тәләп дәваси яки зораванлиқ дәвасида, һәр
қандақ талаш-тартиш болса орнуңлардин туруп
Пәрвәрдигар Худайиң таллайдиған җайға бериңлар.
□ ■ 9 Силәр Лавий каһинларниң вә шу чағда
болидиған сорақчи бәгниң йениға барисиләр
вә улардин һөкүм сорайсиләр; улар силәр үчүн
һөкүм чиқириду. □ 10 Силәр Пәрвәрдигар
таллайдиған әшу йәрдә турғанларниң силәргә
тапшуридиған һөкүм сөзи бойичә иҗра қилисиләр;
уларниң силәргә көрсәткининиң һәммисигә әмәл

■ **17:6** Чөл. 35:30; Қан. 19:15; Мат. 18:16; 2Кор. 13:1; Ибр. 10:28 ■ **17:7** Қан. 13:10 □ **17:8** **«... мәйли хун дәваси, һәқ-тәләп дәваси яки зораванлиқ дәвасида, һәр қандақ талаш-тартиш болса,... »** — ибраний тилида «қан вә қан арисида, дәва билән дәва арисида, мушт-таяқ билән мушт-таяқ арисида болсун, һәр қандақ талаш-тартиш болса...» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **17:8** 2Тар. 19:10; Мал. 2:7 □ **17:9** **«Лавий каһинлар»** — каһинлар Лавийларниң қәбилисидин бөлгүлиниду.

қилип көңүл бөлүшүңлар керәк. □ 11 Силәр
уларниң силәргә көрсәткән қанун һөкүми бойичә,
чиқиридиған қарари бойичә қилисиләр; улар
силәргә тапшуридиған сөздин оң я солға чәтнәп
кәтмәңлар. 12 Вә башбаштақлиқ қилип, Пәрвәрдигар
Худайиңниң хизмити үчүн шу йәрдә туридиған
каһинға яки сорақчи бәккә қулақ салмиған киши
болса, шу адәм өлүмгә мәһкүм болиду; шуниң билән
силәр рәзилликни Исраилдин һайдап чиқирисиләр.
13 Шундақла, барлиқ хәлиқ буларни аңлап қорқиду
вә йәнә башбаштақлиқ қилмайду.

Падиша қандақ болуши керәк?

14 Сән Пәрвәрдигар Худайиң саңа тәқдим қилидиған
зиминға кирип уни егилигәндә, шундақла униңда
турғанда: «Мән әтрапимдики әлләрниңкидәк өзүмгә
бир падиша тиклимәкчимән» десәң, 15 шу чағда сән
өзүңгә пәқәт Пәрвәрдигар Худайиң таллайдиғинини
тикләйсән; үстүңгә қериндаш болмиған чәтәлликни
бекитмәслигиң керәк. 16 *Падишаһ* болса өзи үчүн
атларни көпәйтмәслиги яки атларни көпәйтимән
дәп хәлиқни Мисирға қайтурмаслиғи керәк; чүнки
Пәрвәрдигар силәргә: «Силәр шу йол билән һәргиз
қайтмаслиғиңлар керәк» дегән еди.
17 Падиша көп аялларни өз әмригә алмаслиғи керәк;
болмиса униң көңли езип кетиши мүмкин. У өзи
үчүн алтун-күмүчни көпәйтмәслиги керәк.

□ **17:10 «Пәрвәрдигар таллайдиған әшу жай»** — мошу 8-13-айәтләрдә «(Худа) таллайдиған жай»... «Пәрвәрдигар таллайдиған жай...» бәлким Лавийлар вә каһинлар һәмдә «сорақчи бәг» (демәк, шу дәвирдики «батур һаким») туридиған шәһәр-йезиларни көрситиши мүмкин. «Йәшуа» 21:13-19ни көрүң. Тәвраттики «Батур һакимлар» вә «Самуил»да «дәва сорап һөкүм чиқириш» ишлири көп учрайду.

18 Падишаһлиқ тәхтигә олтарғинида у өзи үчүн
Лавий каһинларниң алдида мошу қанунни бир
дәптәргә көчүрүп пүтүши керәк. 19 Шу дәптәр
униң йенида дайим болуши вә уни өмриниң барлиқ
күнлиридә оқуши керәк; шундақ қилса у Пәрвәрдигар
Худасидин қорқуп, мошу қанунниң сөзлири вә
бәлгүлимилирини тутуп уларға әмәл қилишни
үгиниду. 20 Шундақла униң көңли қериндашлири
алдида һакавурлишип кәтмәйду, бу әмирләрдин
оң я солға чәтнәп кәтмәйду вә шуниңдәк Исраил
арисида униң вә оғуллириниң падишалиқ күнлири
көп болиду.□

18

Лавийлар вә каһинларниң несивиси

1 Лавий каһинлар вә шуниңдәк барлиқ Лавийлар
қәбилисиниң Исраилда һеч қандақ несивиси яки
мираси болмайду; улар Пәрвәрдигарға атап отта
сунулидиған қурбанлиқлардин вә *Пәрвәрдигарниң*
мирасидин йейишкә болиду, □ ■ 2 Бирақ уларниң
қериндашлири арисида һеч қандақ мираси
болмайду; Пәрвәрдигар ейтқандәк, У Өзи уларниң
мирасидур. ■ 3 Каһинларниң қурбанлиқ қилидиған
хәлиқтин алидиған үлүши мундақ: — (мәйли кала
яки қой болсун) қол, еңәк гөши вә үчәй-қерини
каһинларға берилиду. 4 Силәрниң ашлиғиңлардин,
йеңи шарабиңлардин вә зәйтун мейиңлардин

□ **17:20 «бу әмирләрдин...»** — ибраний тилида «бу әмирдин...». □ **18:1 «Пәрвәрдигарниң мирасидин йейиш»** — демәк, Пәрвәрдигарниң мираси болған зиминдики мәһсулатлардин йейиш. ■ **18:1** Чөл. 18:20; Қан. 10:9; 1Кор. 9:13 ■ **18:2** Чөл. 18:20-32; Қан. 10:9; Әз. 44:28

дәсләпки пишқан һосулни вә қойлириңлардин
дәсләпки қирқилған жуңни униңға берисиләр;
5 чүнки Пәрвәрдигар Худайиң уни вә униң
әвлатлирини Өз намида хизмитидә дайим турушқа
барлиқ қәбилилириңлар ичидин таллиғалған.
6 Әгәр Лавий болған бир адәм пүткүл Исраилдики
һәр қандақ шәһәр-йезидин, йәни өзи маканлашқан
җайдин чиқип, Пәрвәрдигар таллайдиған җайға
кәлсә 7 вә шу йәрдә Пәрвәрдигар алдида турғучи
барлиқ қериндашлириға охшаш Пәрвәрдигар
Худасиниң намида хизмәттә турған болса, 8 ундақта
(мәйли у атисидин қалған мирасини сетивәткән
яки сетивәтмигән болсун) униң йәйдиған үлүши
қериндашлириниңкидәк болуши керәк.□

Сеһир-җадугәрлик қилишқа болмайду, һәқиқий пәйғәмбәргә қулақ селиңлар

9 Сән Пәрвәрдигар Худайиң саңа беридиған
зиминға киргән чағда, сән шу йәрдики әлләрниң
жиркиничлик адәтлирини үгәнмәслигиң керәк.
10 Араңларда өз оғли яки қизини оттин өткүзидиған,
палчилиқ, рәмчилик, әпсанийлик, җадугәрлик □ ■
11 яки дәмидичилик қилғучи яки җинкәш, сеһиргәр
яки өлгәнләрдин йол сориғучи һеч қандақ киши
болмисун; 12 чүнки бундақ ишларни қилидиған
һәр қандақ киши Пәрвәрдигарға нәпрәтлик болиду;

□ **18:8 «мәйли у атисидин қалған мирасини сетивәткән яки сетивәтмигән болсун,...»** — Лавийларниң өз алдиға чоң зимини болмайтти, бәлки пәқәт бәзи шәһәрләрдә қору-җайлири вә әтрапида чәклик яйлақлирила болатти. «Чөл.» 35:1-8ни көрүң. Башқа нәччә хил тәрҗимилири учриши мүмкин. □ **18:10 «...балилирини оттин өткүзүш»** — бәлким «инсан қурбанлиғи»ни көрситиши мүмкин. ■ **18:10** Лав. 18:21; 20:27; 1Сам. 28:7; Йәш. 8:19

бу жиркиничлик ишлар түпәйлидин Пәрвәрдигар
Худайиң шу әлләрни алдиңлардин һайдап чиқириду.
13 Сән Пәрвәрдигар Худайиң алдида әйипсиз
мукәммәл болушуң керәк; 14 чүнки сән зиминдин
һайдайдиған бу әлләр рәмчиләр вә палчиларға қулақ
салиду; бирақ Пәрвәрдигар Худайиң сени ундақ
қилишқа йол қоймайду.

Кәлгүсидики улуқ пәйғәмбәр

15 Пәрвәрдигар Худайиң силәр үчүн араңлардин,
қериндашлириңлар арисидин маңа охшайдиған
бир пәйғәмбәр турғузиду; силәр униңға қулақ
селиңлар. ■ 16 Бу силәр Һорәб теғида жиғилған
күндә Пәрвәрдигар Худайиңлардин: «Пәрвәрдигар
Худайимниң авазини йәнә аңлимайли, бу дәһшәтлик
отни көрмәйли, болмиса өлүп кетимиз» дәп тәләп
қилғиниңларға пүтүнләй мас келиду. ■ 17 Шу чағда
Пәрвәрдигар маңа: «Уларниң маңа дегән сөзи яхши
болди. 18 Мән уларға қериндашлири арисидин саңа
охшайдиған бир пәйғәмбәрни турғузимән, Мән Өз
сөзлиримни униң ағзиға салимән вә у Мән униңға
барлиқ тапилиғинимни уларға сөзләйду. ■ 19 Вә
шундақ болидуки, у Мениң намимда дәйдиған
сөзлиримгә қулақ салмайдиған һәр қандақ киши
болса, Мән униңдин һесап алимән.□
20 Амма Мениң намимда башбаштақлиқ қилип Мән
униңға тапилимиған бирәр сөзни сөзлисә яки башқа

■ **18:15** Юһ. 1:46; Рос. 3:22; 7:37 ■ **18:16** Мис. 20:19; Қан. 5:25; Ибр. 12:19 ■ **18:18** Юһ. 4:25 □ **18:19** ***« шу пәйғәмбәр*** Мениң намимда дәйдиған сөзлиримгә қулақ салмайдиған һәр қандақ киши болса, мән униңдин һесап алимән» — бу улуқ пәйғәмбәрниң салаһийити тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз.

илаһларниң намида сөз қилидиған пәйғәмбәр болса,
шу пәйғәмбәр өлтүрүлсун.□ ■
21 Әгәр сән көңлүңдә: «Пәрвәрдигар қилмиған сөзни
қандақ пәриқ етимиз» десәң, 22 бир пәйғәмбәр
Пәрвәрдигарниң намида сөз қилған болса вә у
бешарәт қилған иш тоғра чиқмиса яки әмәлгә
ашурулмиса, ундақта бу сөз Пәрвәрдигардин
чиқмиған; шу пәйғәмбәр башбаштақлиқ билән
сөзлигән дәп, униңдин қорқма.

19

Адәм өлтүрүш тоғрисидики қанун — панаһлиқ шәһәрлири

1 Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә беридиған
земиндики таипиләрни силәрниң алдиңлардин
үзүп ташлиған вақтида вә силәр шундақла уларниң
шәһәрлири вә өйлиридә турғиниңларда, 2 силәр шу
чағда Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә беридиған
земинда үч шәһәрни айрим қилишиңлар керәк;
■ 3 шундақла, адәм өлтүргән һәр бир киши шу
йәрләргә, шу шәһәрләрниң биригә қечип беривалсун
дәп йол һазирлап, Пәрвәрдигар Худайиңлар
мирас болушқа силәргә беридиған земинни үч
районға бөлисиләр. 4 Тирик қелиш үчүн шу
йәрләргә қечип беривалған, адәм өлтүргән киши

□ **18:20 «башқа илаһларниң намида сөз қилидиған пәйғәмбәр ... өлтүрүлсун»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «башқа илаһларниң намида сөз қилидиған пәйғәмбәр ... өлиду» — демәк, өзлүгидин өлиду. Бизниңчә мошу йәрдә Худаниң көрсәткини шу пәйғәмбәрни өлтүрүш керәклиги болса керәк. ■ **18:20** Қан. 13:6; Йәр. 14:14 ■ **19:2** Мис. 21:13; Чөл. 35:9-34; Йә. 20:2

тоғрилиқ бәлгүлимә мундақ: — у хошнисини
тәсадипийлиқтин уруп өлтүрүп қойған, шундақла
әслидә униңға өч-адавити болмиған болса, шу йәргә
қечип беривалса болиду. ■ 5 Мәсилән, у хошниси
билән отун кесишкә орманға киргән болуп, дәрәқни
кесишкә палтини көтәргәндә палта беши сепидин
ажрап кетип хошнисиға тегип кетип уни өлтүрүп
қойса, ундақта жавапкар киши бу шәһәрләрдин
биригә қечип беривелип һаят қалиду; 6 болмиса,
қан қисаси алғучи ғәзиви қайниғанда адәм өлтүргән
кишини қоғлайду вә йол узун болғачқа, униңға
йетишивелип өлтүрүветиши мүмкин; әмәлийәттә,
у киши өлүмгә лайиқ әмәс, чүнки униң әслидә
хошнисиға һеч қандақ өч-адавити йоқ еди. □
7 Шуңа мән силәргә: «Өзүңлар шундақ үч шәһәрни
айришиңлар керәк» дәп әмир қилимән.

8 Пәрвәрдигар Худайиңлар ата-бовилириңларға
қәсәм қилғинидәк чегарайиңларни кеңәйтишни,
ата-бовилириңларға вәдә қилған барлиқ зиминни
силәргә тәқдим қилишни халайду; ■ 9 силәр
Пәрвәрдигар Худайиңларни сөйүш вә униң
йоллирида дайим меңиш үчүн мән силәргә бүгүн
тапилиған бу әмирни тутсаңларла У шундақ қилиду,
ундақта силәрму өзүңлар үчүн бу үч шәһәрдин

■ **19:4** Мис. 21:13; Қан. 4:41,42 □ **19:6** **«қан қисаси алғучи»** — қан қисасиға елишқа һоқуқлуқ кишиниң рольи тоғрисидики қанун-бәлгүлимиләр «Чөл.» 35:10-35дә көрситилиду. **«йол узун болғачқа»** — бирла панаһлинидиған шәһәр болғанда, адәм өлтүргән киши турған жай у шәһәргә жирақ болуп қелиши мүмкин; шуңа, Пәләстиндә бир-биридин тарқақ алтә шәһәр (андин йәнә үч шәһәр) таллинип «панаһлиқ шәһәр» дәп бекитилгән.
■ **19:8** Яр. 28:13; Қан. 12:20

башқа йәнә үч шәһәрни қошисиләр. □ ■ 10 Вә шундақ
қилсаңлар Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә мирас
қилип тәқдим қилидиған зимин арисида наһәқ
қан төкүлмәйду вә шуниңдәк гәдиниңларға хун
гунайи чүшмәйду. 11 Лекин бириси хошнисиға өч-
адавәт тутқан болса, пайлап туруп униңға һуҗум
қилип, уруп өлтүрүвәтсә вә шу шәһәрләрдин
биригә қечип беривалған болса, ■ 12 ундақта
униң өз шәһиридики ақсақаллар адәм әвәтип уни
шу йәрдин яндуруп келиши керәк, андин уни
өлтүрүлсун дәп «қан қисаси алғучи»ниң қолиға
тапшуруши керәк. 13 Сән уни һеч айимиғин, шундақ
қилғанда Исраилдин төкүлгән гунасиз қанниң
дегини тазилиған болисиләр; андин һалиңлар яхши
болиду.□

Гувачилар тоғрилиқ қанун

14 Пәрвәрдигар Худайиң саңа егиләш үчүн тәқдим қилидиған зиминда бурунқилар мирас йериңдә бекиткән, хошнаңниң пасил тешини йөткимәслигиң керәк.■

15 Мәлум җинайәт яки гуна тоғрисида бирисигә «У гуна қилған» дәп әрз-шикайәт қилиштa ялғуз бирла гувачи болса купайә қилмайду, бәлки һәммә иш икки яки үч гувачиниң сөзи билән бекитилсун.■

16 Бириси тоғрилиқ «паланчи-покунчи гуна қилған» дәп әрз қилидиған қара нийәтлик бир гувачи чиқса,

---

□ **19:9 «мән силәргә бүгүн тапилиған бу әмир»** — бәлким «Қанун Шәрһи» дегән китаптики әһдә, йәни барлиқ әмир-пәрманларни көрситиши мүмкин. ■ **19:9** Йә. 20:7 ■ **19:11** Яр. 9:6; Мис. 21:12,14; Лав. 24:17; Чөл. 35:16 □ **19:13 «сән уни һеч айимиғин»** — ибраний тилида «көзүң уни һеч айимисун». ■ **19:14** Пәнд. 22:28 ■ **19:15** Чөл. 35:30; Қан. 17:6; Мат. 18:16; Юһ. 8:17; 2Кор. 13:1; Ибр. 10:2

17 дәвалишип қалған икки адәм Пәрвәрдигарниң
алдида, шу күнләрдә болидиған каһинлар вә
сорақчи бәгләр алдида һазир болсун; 18 сорақчи
бәгләр әстайидиллиқ билән тәкшүрсун; әгәр һелиқи
гувачи ялған гувачи болуп, өз қериндиши тоғрилиқ
ялған гувалиқ бәргән болса, 19 ундақта, силәр дәл
у қериндишиға қилмақчи болғинидәк униңғиму
шундақ қилиңлар. Шундақ қилсаңлар рәзилликни
араңлардин йоқитисиләр. ■ 20 Қалған хәлиқму бу
ишни аңлайду вә қорқиду вә шундақла, араңларда
ундақ рәзил ишни йәнә қилмайду. 21 Силәр һеч
рәһим қилмаңлар; жанға жан, көзгә көз, чишқа чиш,
қолға қол, путқа пут елинсун.□ ■

20

Дүшмәнләр билән җәң қилиш тоғрилиқ

1 Әгәр сән дүшмәнлириңгә җәң қилғили чиқип,
ат вә җәң һарвулирини, шундақла өзүңдин көп
болған бир әлни көрсәң, улардин һеч қорқма.
Чүнки сени Мисир зиминидин чиқирип кәлгән
Пәрвәрдигар Худайиң Өзи сән билән биллидур.
2 Силәр җәңгә чиқиш алдида каһин өзи алдиға
чиқип хәлиққә сөз қилип 3 уларға: Әй Исраил,
аңлаңлар! Силәр бүгүн дүшмәнлириңлар билән
соқушуш алдида туруватисиләр. Көңүллириңлар

■ **19:19** Пәнд. 19:5 □ **19:21** **«Силәр һеч рәһим қилмаңлар»** — ибраний тилида «көзүң һеч айимисун». **«жанға жан, чишқа чиш, путқа пут ... елинсун»** — бу сөзләр «қисас елиш» принсипи әмәс, бәлки Худаниң муқәддәс қанунининң адил тәливидур. Худаға тәшәккүр, Униң меһри-шәпқити адиллиғидин зиядә һалқип чиқиду! «Мат.» 5:38-48ни көрүң. ■ **19:21** Мис. 21:23; Лав. 24:20; Мат. 5:38

җүръәтсиз болмисун; қорқмаңлар, титримәңлар, уларниң сәвәвидин дәккә-дүккигә чүшмәңлар;
4 чүнки Пәрвәрдигар Худайиң Өзи дүшмәнлириңлар үстидин ғәлибә қилишиңлар үчүн силәр билән биллә җәңгә чиқиду» — дәп ейтсун.
5 Шу чағда әмәлдарлар хәлиққә мундақ десун: — «Араңларда бир йеңи өй селип, уни *Худаға* атимиған бириси барму? Ундақта у өз өйигә йенип кәтсун, болмиса у җәңдә өлүп кетип, башқа киши келип уни *Худаға* атиши мүмкин.
6 Тәк селип үзүмзар бәрпа қилип, техи униң мевисини йемигән бирким барму? Бар болса өйигә йенип кәтсун, болмиса у җәңдә өлүп кәтсә, башқа киши келип униң мевисини йейиши мүмкин.■
7 Бир қиз билән вәдиләшкән болуп, техи уни өз әмригә алмиған бирким болса, у өйигә йенип кәтсун, болмиса у җәңдә өлүп кәтсә, башқа киши келип уни өзигә хотунлуққа елиши мүмкин».■
8 Андин мәнсәпдарлар хәлиққә йәнә сөзләп: «Қорқуп кәткән, җүръәтсиз бирким барму? У өйигә йенип кәтсун. Болмиса қериндашлириниң җүригиму униңкидәк җасарәтсиз болуп қелиши мүмкин» дәп ейтсун.■
9 Әмәлдарлар хәлиққә шуларни ейтқандин кейин улар хәлиқниң алдида йетәкчилик қилишқа қошунларға сәрдарларни тиклисун.
10 Силәр һуҗум қилишқа мәлум бир шәһәргә йеқинлашқиниңларда авал униңға сүлһи тоғрисида
сөз қилиңлар. 11 Әгәр улар сүлһини халаймиз, дәп җавап берип өз дәрвазилирини силәргә ачса, ундақта униңда туруватқан һәммә хәлиқ силәргә беқинип
қуллуқ һашарда болиду. 12 Лекин силәр билән сүлһи

■ **20:6** Лав. 19:23,24,25 ■ **20:7** Қан. 24:5 ■ **20:8** Һак. 7:3

қилишқа унимай, бәлки силәр билән җәң қилмақчи
болса силәр уни қоршаңлар. 13 Пәрвәрдигар
Худайиңлар уни қолуңларға тапшурғанда униңдики
һәр бир әркәкни қиличлап өлтүрүңлар; 14 лекин
аяллар билән балилири, кала билән шәһәрдики
һәммә нәрсини, йәни барлиқ ғәниймәтни өзүңларға
олҗа қилип елиңлар; Пәрвәрдигар Худайиңлар өз
дүшмәнлириңлардин силәргә елип бәргән олҗидин
йәп сөйүнисиләр. 15 Силәрдин жирақта болған,
зиминға тәвә болмиған әлләрниң шәһәрлиригә шундақ
қилиңлар.

Қананийлар билән җәң қилиштики қанун

16 Лекин Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә
мирас қилип беридиған зиминдики әлләрниң
шәһәрлирини болса, уларниң ичидики тиниқи
бар һеч нәрсини тирик қоймай, ■ 17 бәлки
Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә буйруғандәк
Һиттийлар билән Аморийлар, Қананийлар билән
Пәриззийләр, Һивийлар билән Йәбусийларниң
һәммисини тәлтөкүс йоқитишиңлар керәк.
18 Болмиса, улар өз илаһлириға чоқунуштики
һәммә жиркиничлик ишлирини силәргә үгитип,
Пәрвәрдигар Худайиңларға гуна қилидиған
болисиләр.
19 Бир шәһәрни егиләш үчүн узун вақит җәң қилип
қоршап турушқа тоғра кәлсә, униң әтрапидики
дәрәқләрни палта билән кесип вәйран қилмаңлар;
чүнки уларниң мевисини йесәңлар болиду. Шуңа
уларни кәсмәңлар; чүнки даладики дәрәқләр
қоршивелиш керәк болған адәммиди? 20 Лекин
силәр мевилик дәрәқ әмәс дәп билгән дәрәқләрни

■ **20:16** Чөл. 33:52; Қан. 7:1, 2

кесип йоқитип, силәр билән соқушқан шәһәрни
һуҗум қилип ғулитишқа шу дәрәқләрдин истиһкам-
потәйләрни ясисаңлар болиду.

21

Ениқланмиған қатиллиқ делоси тоғрисида

1 Әгәр Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә мирас қилип
егиләшкә беридиған зиминда, далада өлтүрүлгән
бир җәсәт тепилса, амма уни өлтүргән адәм
мәлум болмиса, 2 ақсақаллириңлар билән сорақчи
бәглириңлар чиқип өлүк тепилған йәр билән
әтрапидики шәһәрләрниң арилиғини өлчисун;
3 өлтүрүлгүчиниң җәситигә әң йеқин шәһәрниң
ақсақаллири болса ишқа селинмиған, боюнтороқму
селинмиған инәк тепип кәлсун; 4 шу шәһәрниң
ақсақаллири инәкни сүйи тохтимай ақидиған,
һайдилип терилмиған бир җилғиға елип берип, шу
җилғиниң өзидә инәкниң бойнини сундурувәтсун;
5 шу чағда Лавийниң әвлатлири болған каһинлар
уларниң қешиға кәлсун; чүнки Пәрвәрдигар
Худайиңлар уларни Өзиниң алдида хизмәттә болуп,
Пәрвәрдигарниң намида бәхит-бәрикәт тиләшкә
таллиғандур. Һәр бир дәва вә һәр бир таяқ җазаси
уларниң сөзи бойичә кесилсун. 6 Өлтүрүлгүчиниң
җәситигә әң йеқин шәһәрдики ақсақалларниң
һәммиси шу җилғиға келип, бойни сундурулған
инәкниң үстидә туруп, қоллирини жуюп 7 гувалиқ
берип: «Қоллиримиз болса бу қанни төкмиди,
көзлиримиз бу ишни көрмиди; 8 әй Пәрвәрдигар,
Сән Өзүң һөрлүк бәдили төләп қутқузған хәлқиң
Исраилни кәчүргәйсән вә наһәқ ақкан қанниң

гунайини Исраил хәлқиңгә артмиғайсән» — десун;
шундақ қилип бу қан гунайиға кафарәт кәлтүрүлгән
болиду. 9 Силәр шундақ қилип Пәрвәрдигарниң
нәзиридә тоғра болғанни қилип наһәқ төкүлгән
қанниң гунайини өзүңлардин чиқиривәткән
болисиләр.

Хотунлуққа елинған әсир тоғрилиқ қанун

10 Әгәр силәр дүшмәнлириңлар билән жәң қилғили
чиққиниңларда Пәрвәрдигар Худайиңлар уларни
қолуңларға бәргәч, улардин әсир алған болсаңлар,
11 бу әсирләрниң арисида чирайлиқ бир аялни
көрүп, көңлүң униңға чүшүп, уни әмриңгә елишни
халисаң, 12 ундақта уни өйүңгә елип барғин; у
чечини чүшүрүп, тирнақлирини ясап, 13 әсирликтә
кийгән кийимлирини селип, өйүңдә олтирип толуқ
бир ай ата-аниси үчүн матәм тотсун; андин сән
униң қешиға кирип уни өзүңгә аял қилип униңға әр
болсаң болиду. 14 Кейин, әгәрдә көңлүң униңдин
сөйүнмисә, у қәйәрни халиса, барғили қоюшуң
керәк; уни пулға сатмиғин вә униңға дедәктәк
муамилә қилмиғин, чүнки сән униңға йеқинлиқ
қилип уят қилғансән.

Балилар тоғрилиқ қанун

15 Әгәр бирисиниң икки аяли болуп уларниң биригә
амрақлиқ, йәнә биригә өчлүк қилған болса вә амрақ
вә өч болған һәр иккисидин оғул туғулған болса,
тунжисини өч аялидин тапқан болса 16 ундақта у
киши оғуллириға барини мирас үчүн үләштүрүп
бәргән күнидә өч аялиниң оғли, йәни униң тунжа
оғлиниң орниға амрақ аялиниң оғлини тунжа
оғуллуққа қоюшқа болмайду. 17 У бәлки өч аялиниң
оғлини тунжа оғлум дәп етирап қилсун; чүнки

бу униң күч-қуввити бар вақтидики дәсләпки
мевисидур; тунжа оғуллуқ һоқуқи униңки болғачқа,
атиси барлиқ мал-мүлүктин униңға икки үлүш
мирас бәрсун.■
18 Әгәр бирисиниң башбаштақ вә итаәтсиз оғли
болса, у нә атисиниң сөзигә, нә анисиниң сөзигә
қулақ салмай, һәтта таяқ-тәрбийиму кар қилмай,
уларниң гепини йәнила аңлимиса, 19 Униң ата-
аниси уни тутуп, шәһәрниң дәрвазисиға елип берип,
шәһәрниң ақсақаллириниң қешиға кәлтүрсун;
□ 20 улар шәһәрниң ақсақаллириға әрз қилип:
— «Бу оғлимиз башбаштақлиқ вә итаәтсизлик
қилип, сөзимизни аңлимай жүриду; у нәпси яман,
шарапхор болуп қалди» дәп ейтсун. 21 Шуниң билән
шәһәрниң һәммә хәлқи бир болуп уни чалма-кесәк
қилип өлтүрсун. Силәр бу йол билән өзүңлардин
рәзилликни чиқириветисиләр; пүткүл Исраил бу
ишни аңлап қорқидиған болиду.

Җинайәтчиниң җәсити

22 Әгәр бириси өлүм җазасиға лайиқ гуна садир
қилип, өлтүрүлгән болса вә җәситини бир дәрәққә
есип қойған болсаңлар, 23 өлүги кечичә дәрәктә
қалмисун; қандақла болмисун, силәр дәрәққә
есилғучини шу күндә көмүветиңлар (чүнки
кимдәким *дәрәққә* есилған болса, Худа тәрипидин
ләнәткә қалдурулған киши һесаплиниду). Шундақ

■ **21:17** Яр. 49:3; 1Тар. 5:1; Зәб. 77:51 □ **21:19** **«... уни тутуп, шәһәрниң дәрвазисиға ... шәһәрниң ақсақаллириниң қешиға кәлтүрсун»** — кона заманларда шәһәрниң ақсақаллири сорақ-дәвалар үстидин һөкүм чиқириш үчүн шәһәр дәрвазисида олтиратти.

қилсаңлар, Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә мирас қилип бәргән зиминни булғимиған болисиләр.■

22

Жүткән җаниварлар, кийиниш қатарлиқлар тоғрилиқ бәлгүлимиләр

1 Сән қериндишиңниң калиси я қойи езип кәткинини
көрсәң, чатиқиң болмай жүрмә; қандақла болмисун,
уни қериндишиңниң қешиға йәткүзүп бәр. ■ 2 Әгәрдә
қериндишиң саңа йеқин олтармиса вә яки егисини
тонумисаң, шу һайванни өз өйүңгә елип келип,
қериндишиң уни издәп кәлгичә өзүң сақлап андин
униңға тапшуруп бәргин. 3 Сән охшашла униң жүткән
ешиги яки кийимлириниму шундақ қил; шундақла
қериндишиңниң һәр қандақ жүткән нәрсисини
тепивалсаң, униму шундақ қилғин; сән өзүңни бу
иштин қачурмиғин.
4 Әгәр қериндишиңниң ешиги яки калисиниң йолда
жиқилип чүшкинини көрсәң, сән бу әһвалдин өзүңни
қачурмиғин; қериндишиңға ярдәмлишип улиғини
тартип турғузғин.
5 Аял киши болса әрләрниң кийимини киймисун;
шуниңға охшашла әр киши аял кишиниң кийимини
киймисун; чүнки кимки шундақ қилса, Пәрвәрдигар
Худайиңниң алдида жиркиничлик болиду.
6 Әгәр сән йолда кетиветип, бир дәрәқтә яки йәрдә
балилири яки тухумлири болған қушниң угисиға
учрисаң, аниси тухум яки балилирини бесип ятқан
болса, ана-балилирини бирақла алмиғин; 7 һеч
болмиғанда сән анисини қоюветип, балилиринила

■ **21:23** Гал. 3:13 ■ **22:1** Мис. 23:4

алсаң болиду; шундақ қилсаң саңа яхши болуп узун өмүр көрисән.
8 Йеңи бир өй салсаң, өгүзүңгә бир тосма там ясиғин; болмиса бириси униңдин жиқилип чүшсә, өзүңгә қан төкүлүш гунайини кәлтүрүшүң мүмкин.

Саплиқ тоғрисидики ишлар

9 Өз үзүмзарлиғиңға икки хил уруқ чачмиғин; болмиса териғиниңниң һәммиси вә үзүмзарлиқниң мәһсулатлири булғанған һесаплиниду.□ ■
10 Сән кала билән ешәкни биргә қошуп йәр һайдимиғин.
11 Жуң вә канаптин ибарәт икки хил жиптин тоқолған кийимни киймигин.
12 Сән йепинған тонуңниң төрт бүҗигигә пөпүк қойғин.■

Әр-хотунлуқта сап диллиқ болуш керәк

13 Әгәр бири хотун елип униңға йеқинчилиқ
қилғандин кейин униңға өч болуп, 14 Униң
яман гепини қилип, униңға бәтнам чаплап, әрз қилип: «Мән бу хотунни алдим, лекин униңға

□ **22:9 «Өз үзүмзарлиғиңға икки хил уруқ чачмиғин»** — мәнаси (1) үзүмзар ичидә икки хил ашлиқ теришқа болмайду; (2) үзүмзар ичидә, үзүм уруқлиридин башқа уруқларни теришқа болмайду. Бизниңчә биринчи мәнаси тоғридур («Лав.» 19:19ни көрүң). **«булғанған һесаплиниду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «муқәддәсликкә мусадирә қилиниду» — демәк, мусадирә қилинип Худаға, йәни ибадәтханидики хизмәттә ишлитишкә тапшурулуши керәк. Шүбһисизки, бу айәттики вә 10-11-айәтләрдики әмирләрниң һәм әмәлий пайдиси бар һәм роһий җәһәттин көп көчмә мәнаси бар. Оқурмәнләр өзлири Инҗилдин шу көп көчмә мәнилирини тапалайду.
■ **22:9** Лав. 19:19 ■ **22:12** Чөл. 15:38; Мат. 23:5

йеқинчилиқ қилсам униң қиз әмәслигини билдим»
десә, 15 үндақта қизниң ата-аниси қизниң паклиқ
испатини елип шәһәр дәрвазисида олтарған
шәһәрниң ақсақаллириға кәлтүрсун, 16 андин
қизниң атиси ақсақалларға сөз қилип: «Мән
қизимни бу кишигә хотунлуққа бәрдим, лекин у
униңға өч болуп қалди; 17 вә мана, у униң яман
гепини қилип, бәтнам чаплап әрз қилип: «Қизиңниң
қиз әмәслигини билдим» дәйду. Бирақ мана
қизимниң паклиқ испати!» дәп, испат рәхтни
ақсақалларниң алдида йейип қойсун. 18 У вақитта
шәһәрниң ақсақаллири ерини тутуп униңға таяқ-
тәрбийә берип, 19 Исраилдики бир пак қизниң яман
гепини қилип, униңға бәтнам чаплидиң дәп, йүз
шәкәл күмүч төләтсун; андин улар пулни қизниң
атисиға бәрсун дәп бекитсун. Амма қиз болса шу
кишиниң хотуни болуп туривериши керәк; әр пүтүн
өмридә уни қоюп бәрсә болмайду.
20 Лекин бу сөз раст чиқип, қизниң паклиқ испати
болмиса, 21 қизни атисиниң өйиниң дәрвазиси
алдиға апарсун вә атисиниң өйидә бузуқлуқ қилип
Исраилниң ичидә шәрмәндилик қилғанлиғи үчүн
униң шәһириниң адәмлири шу йәрдә уни чалма-
кесәк қилип өлтүрсун. Шундақ қилғиниңларда
силәр өзүңлардин рәзилликни чиқиреветисиләр.
22 Әгәр бириси ери бар хотун билән зина қилип
тутулуп қалса, зина қилишқан әр-хотун иккилиси
өлтүрүлсун. Шундақ қилғанда Исраилниң ичидин
рәзилликни чиқиреветисиләр.■
23 Әгәр бириси шәһәрдә бирәв билән вәдилишип
қойған бир қизни учритип, униң билән биллә болса,
24 иккилисини шәһәрниң дәрвазисиға елип чиқип
чалма-кесәк қилип өлтүрүңлар; қиз болса шәһәрдә

■ **22:22** Лав. 20:10

туруп вақиримиғини үчүн, әр болса башқисиниң вәдиләшкән қизи билән ятқини үчүн өлтүрүлсун. Шундақ қилип, силәр өзүңлардин рәзилликни чиқириветисиләр.
25 Әгәр әр киши башқиси билән вәдиләшкән қизни далада учритип, уни тутувелип униң билән ятса,
пәқәт қиз билән ятқан әр киши өлтүрүлсун. 26 Қизға
болса, һеч немә қилмаңлар, чүнки қизниң өзидә өлүмгә лайиқ һеч гуна йоқ. Бу иш болса бириси хошнисиға һуҗум қилип уни өлтүрвәткәнгә охшаш
иштур. 27 Чүнки у башқисиға вәдиләшкән қизни далада тутувалғанда, қиз товлиған болсиму уни қутқузғидәк киши тепилмиған.
28 Әгәр бириси бирәр әр билән вәдиләшмигән қизни тутувелип, униң билән йетип һәр иккиси тутулса,
29 қиз билән ятқан адәм қизға йеқинчилиқ қилип хар қилғини үчүн қизниң атисиға әллик шәкәл күмүч бериши керәк; андин қизни өзигә хотун қилип елиши керәк; у пүткүл өмридә уни қоюп бәрсә болмайду.■
30 Һеч ким атисиниң хотунини алмаслиғи керәк, атисиниң йотқинини ачмаслиғи керәк.□

23

Җамаәтниң саплиғи

■ **22:29** Мис. 22:16 □ **22:30** **«атисиниң хотуни»** — өгәй аниси яки атисиниң тоқили. **«атисиниң йотқинини ачмаслиғи керәк»** — демәк, атисиниң тоқили яки өгәй аниси билән мунасивәт өткүзсә атисиниң номусиға тәккән болуп һесаплиниду.

1 Кимки соқулуш яки кесилиш түпәйлидин ахта
қиливетилгән болса, Пәрвәрдигарниң жамаитигә
кирмисун.□
2 Кимки һарамдин туғулған болса Пәрвәрдигарниң
жамаитигә кирәлмәс; онинчи әвладиғичә
мундақлардин һеч ким Пәрвәрдигарниң жамаитигә
кирмисун.
3 Һеч бир Аммоний вә я һеч бир Моабий
Пәрвәрдигарниң жамаитигә кирмисун; онинчи
әвладиғичә улардин һеч ким Пәрвәрдигарниң
жамаитигә һәргиз кирмисун. ■ 4 Сәвәп шуки,
силәр Мисирдин чиққиниңларда улар алдиңларға
йемәклик, су елип чиқмиди вә силәргә зиянкәшлик
қилишқа силәрни қарғисун дәп, Арам-Наһараимдики
Петорлуқ Беорниң оғли Балаамни яллиди. □ ■
5 Лекин Пәрвәрдигар Худайиңлар болса Балаамниң
сөзини аңлимай, бәлки силәр үчүн қарғишни
бәрикәткә айландурувәтти; чүнки Пәрвәрдигар
Худайиңлар силәргә муһәббәт бағлиған. 6 Силәр
һәммә күнлириңларда *Аммонийлар вә Моабийлар*ниң
аман-есәнлиги вә бәхитини һәргиз истимәңлар.
7 Лекин Едомийлар қериндишиңлар болғач, уларға
нәпрәт билән қаримаңлар. Мисирлиқларғиму

□ **23:1** **«Пәрвәрдигарниң жамаити»** — бу ибарә: биринчидин муқәддәс жай алдида болсун яки башқа йәрләрдә болсун ибадәт сорунлирини, шундақла Пәрвәрдигар Исраилға тапшурған һейт-байрамларға қатнишиш имтиязини көрситиду; иккинчидин, Исраилдики толуқ һоқуқлуқ пухралар, йәни әмәлдар, ақсақаллар яки сорақчи болалайдиғанларни көрсәтсә керәк. «...ахта болуп қалған болса Пәрвәрдигарниң ибадәт жамаитигә кирәлмәс» — қедимки заманларда бутпәрәсләр өз бутлириға садақәтлигини билдүрүш үчүн бәзидә өз жинсий әзалирини кесиветәтти. ■ **23:3** Нәһ. 13:1 □ **23:4** **«улар алдиңларға йемәклик, су елип чиқмиди»** — ибраний тилида «улар алдиңларға нан, су елип чиқмиди». ■ **23:4** Чөл. 22-24

нәпрәт билән қаримаңлар, чүнки силәр уларниң
зиминида мусапир болуп турған едиңлар.
8 Буларниң үчинчи әвладидин туғулған балилар
Пәрвәрдигарниң ибадәт җамаитигә кирсә болиду.

Шәхсий тазилиқ

9 Дүшмәнлириңгә қарши җәңгә чиқип чедир тиксәң,
һәр хил напаклиқтин еһтият қилғин. 10 Әгәр
араңларда кечиси бириси чүшидә Шәйтан атлап
напак болған болса, у чедиргаһдин чиқип кәтсун;
чедиргаһқа удулла кирмисун; □ 11 кәчқурун киргәндә
у суға чүшүп, күн патқанда чедиргаһға йенип кирсун.
12 *Һаҗитиңлар* үчүн чедиргаһниң сиртида бир
җайиңлар болсун; тәрәткә шу йәргә бериңлар.
13 Сайманлириң ичидә бир гүҗәк болсун; сән
сиртта тәрәткә олтарсаң, униң билән өрәк колап
тәритиңни көмүвәт. 14 Чүнки Пәрвәрдигар Худайиң
сени қутқузушқа, дүшмәнлириңни алдиңларға
тапшурушқа чедиргаһиң оттурисида жүриду; шуңа
сениң чедиргаһиң пак болсун. Болмиса У сениңкидә
бирәр паскинилиқ көрсә сәндин айрилип кетиши
мүмкин.

Қулларға қандақ муамилә қилиш

15 Өз ғоҗисидин қечип йениңға кәлгән қулни өз
ғоҗисиға тутуп бәрмигин. 16 У араңларда силәр
билән биллә туруп, қайси шәһәрниң дәрвазиси ичидә
қайси йәрни таллиса, шу йәрдә турсун. Силәр униңға
зулум қилмаңлар.

□ **23:10 «Шәйтан атлап»** — биз мошу сөзни тәрҗимимиздә ишләткинимиз Шәйтанниң бу ишқа мәсъул екәнлигини көрсәткинимиз йоқ. Оқурмәнләр бу сөзгә тонуш болғанлиғи үчүн ишләттуқ, халас.

17 Исраилниң қизлириниң арисида һеч бир паһишә
болмисун, Исраилниң оғуллириниң арисида һеч
бир паһишә һәзиләк болмисун. 18 Бир қәсәмни
бежа кәлтүрмәк үчүн Пәрвәрдигар Худайиңларниң
өйигә паһишиниң пулини яки һәзиләкниң пулини
кәлтүрмигин; чүнки бу иккиси Пәрвәрдигар
Худайиңниң алдида жиркиничликтур.□

Өсүм вә қәсәмләр тоғрилиқ

19 Силәр өз қериндишиңлардин өсүм алмаңлар;
пулниң өсүми болсун, ашлиқниң өсүми болсун яки
һәр қандақ өсүм алғидәк башқа нәрсиниң өсүмини
алсаңлар болмайду. ■ 20 Амма чәтәлликтин өсүм
алсаңлар болиду, лекин қериндишиңлардин һеч
өсүм алмаңлар. Шундақ қилсаңлар Пәрвәрдигар
Худайиңлар силәр уни егиләшкә киридиған
зиминда, қоллириңларниң барлиқ әмгигидә силәргә
бәрикәт бериду.
21 Сән Пәрвәрдигар Худайиң алдида бир нәрсини
аташқа қәсәм қилған болсаң, униңға әмәл қилишқа
һаял қилма. Болмиса, Пәрвәрдигар Худайиң уни
сәндин тәләп қилғинида гунакар болисән. ■ 22 Лекин
әгәр сән бир нәрсини аташқа қәсәм қилмисаң, у саңа
һеч гуна болмайду.
23 Ағзиңдин чиққанға әмәл қилғин; Пәрвәрдигар
Худайиңға қәсәм қилип атиғиниңни, йәни ағзиңниң
сөзи бойичә ихтиярий һәдийәңни сунушуң керәк.
24 Сән хошнаңниң таллиғиға кирсәң халиғиниңчә
йәп тоюн, амма қача-қучаңға елип маңмиғин.

□ **23:18** **«һәзиләк»** — ибраний тилида «ит». Айәттә алаһидә көздә тутулғини бутпәрәслик йолида паһишә болуп тенини сатқучилар. ■ **23:19** Мис. 22:25; Лав. 25:36; Нәһ. 5:2-13; Луқа 6:34, 35 ■ **23:21** Чөл. 30:3

25 Хошнаңниң пишқан зираәтлигигә кирсәң, қолуң
билән зираәтниң бешини үзүп алсаң болиду; амма
хошнаңниң зираәтлиригә оғақ салғучи болма.■

24

Талақ хети бериш тоғрилиқ

1 Әгәр бириси бир аялни әмригә алғандин кейин
униңда бирәр сәт ишни билип, униңдин сөйүнмисә,
ундақта у талақ хетини пүтүп, униң қолиға бериши
керәк; андин уни өз өйидин чиқиривәтсә болиду.
□ ■ 2 Аял униң өйидин чиққандин кейин башқа әргә
тәгсә болиду. 3 Бу иккинчи әрму уни яман көрүп,
талақ хетини йезип қолиға берип уни өз өйидин
чиқиривәтсә яки уни алған иккинчи ери өлүп кәтсә
4 уни қоюп бәргән авалқи ери уни напак һесаплап,
иккинчи қетим хотунлуққа алмисун; чүнки ундақ
қилса, Пәрвәрдигарниң алдида жиркиничлик иш
болиду. Сән Пәрвәрдигар Худайиң саңа мирас қилип
беридиған зиминниң үстигә гуна жүклимигин.□

Рәһимдиллиқ, мохо кесили вә адаләт тоғрилиқ

■ **23:25** Мат. 12:1 □ **24:1 «бириси... *аялида*** бирәр сәт ишни билип,...» — бу йәрдики «сәт (уятлиқ) иш» зинани көрсәтмәйду; зинахорлуқ болса өлүм жазаси бериләтти. Шуңа «сәт иш» бәлким аялиниң башқа әрләргә қарап наз-кәрәшмә қилиши, зина қилмай лекин башқа бириси билән бир хил ойнишини көрситиши мүмкин. ■ **24:1** Мат. 5:31; 19:7; Мар. 10:4 □ **24:4 «...ундақ қилса, Пәрвәрдигарниң алдида жиркиничлик иш болиду»** — немишкә бу иш «Пәрвәрдигарниң алдида жиркиничлик иш болиду»? Бу мәсилә тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.

5 Әгәр бирким йеңидин хотун алған болса униңға нә
җәңгә чиқиш, нә башқа бирәр ишқа буйрулмисун; у
бәлки алған хотунини хуш қилиш үчүн бир жилғичә
әркин-азат болуп өйидә олтарсун.■
6 Һеч ким ярғунчақ яки түгмәнниң усти тешини
капаләткә алмисун; чүнки бу иш бирисиниң һаятини
капаләткә алғандәк болиду.
7 Әгәр бирким Исраиллардин болған қериндишиниң
бирини булап келип, уни қулдәк ишләтсә вә
яки уни сетивәтсә шу булаңчи өлтүрүлсун;
силәр шундақ қилсаңлар араңлардин рәзилликни
чиқиривәтисиләр.■
8 Песә-мохо вабаси пәйда болса, өзүңларға пәхәс
болуңлар, Лавий каһинларниң силәргә барлиқ
көрсәткинини қилиңлар; мән уларға қандақ әмир
қилған болсам шуниңға көңүл қоюп әмәл қилиңлар.
■ 9 Мисирдин чиққиниңларда Пәрвәрдигар
Худайиңларниң йолда Мәрйәмгә қандақ қилғинини
әскә елиңлар.□ ■
10 Әгәр сән өз бурадәр-хошнаңға қәриз бәрсәң,
капаләт елиш үчүн өйигә кирмигин; 11 бәлки
ташқирида туруп тур; саңа қәриздар киши өзи
саңа беридиған капаләтни ташқириға елип чиқсун.
12 Шу киши йоқсул болса сән униңдин капаләткә
алған *кийимни* йепинип ухлимиғайсән; □ 13 Һеч
болмиғанда сән бәлки капаләтни күн патқанда
униңға қайтуруп бәргин; шундақ қилсаң у өз тонини
йепинип ухлиғанда, саңа бәхит-бәрикәт тиләйду.

■ **24:5** Қан. 20:7 ■ **24:7** Мис. 21:16 ■ **24:8** Лав. 13:2 □ **24:9** **«... Пәрвәрдигар Худайиңларниң йолда Мәрйәмгә қандақ қилғинини әскә елиңлар»** — «Чөл.» 12:1-15ни көрүң. ■ **24:9** Чөл. 12:10 □ **24:12** **«сән униңдин капаләткә алған кийимни йепинип ухлимиғайсән»** — яки «кәчтә ухлиғиниңда униңдин капаләткә алған кийимни йениңда қалдурмиғин».

Шундақ қилсаң бу иш саңа Пәрвәрдигар Худайиңниң алдида һәққанийлиқ санилиду.■
14 Ажиз, намрат мәдикарға наһәқлиқ қилма, мәйли у қериндашлириңлардин болсун яки йеза-шәһәрлириңларда турған мусапирлардин болсун. ■
15 У намратлиқтин өз һәққигә интизар болғачқа, у ишлигән шу күни күн петиштин бурун һәққини чоқум бәргин; болмиса, у сениң тоғраңда Пәрвәрдигарға пәряд көтириду, бу иш гуна болуп бешиңға чүшиду.
16 Балилириниң җинайити үчүн ата өлтүрүлмисун, балилару атиниң җинайити үчүн өлтүрүлмисун; бәлки җинайити бар болған һәр бир киши өз гунайи үчүн өлүм җазасини тартсун.■
17 Сән мусапир яки житим тоғрисидики һөкүмни бурмилима; тул аялниң кийим-кечәклиринуму капаләткә алма, ■
18 бәлки өзүңниң Мисирда қул болуп Пәрвәрдигар Худайиң сени шу йәрдин һөр қилип қутқузуп кәлгинини ядиңға кәлтүргин. Шуңа мән саңа буниңға әмәл қилғин дәп буйруймән.
19 Сән етизлиғиңниң һосулини жиққиниңда бир бағ өнчини унтуп қалған болсаң, уни елип келиш үчүн йенип бармиғин; у өнчә мусапир, житим-йесир вә тул хотунға тәгсун. Шундақ қилғанда Пәрвәрдигар Худайиң сениң қоллириңниң барлиқ әмгигини бәрикәтләйду.■
20 Зәйтун дәриғиңни қаққиниңдин кейин шахлирида қалғанлирини қайта қақма; қалдуқлири мусапир, житим-йесир вә тул хотунға тәгсун.

■ **24:13** Мис. 22:26 ■ **24:14** Лав. 19:13; Яқ. 5:4 ■ **24:16** 2Пад. 14:6; 2Тар. 25:4; Йәр. 31:30; Әз. 18:20 ■ **24:17** Мис. 22:21,22; Пәнд. 22:22; Йәш. 1:23; Йәр. 5:28; 22:3; Әз. 22:29; Зәк. 7:10 ■ **24:19** Лав. 19:9; 23:22

21 Үзүмзарлиғиңниң үзүмлирини жиғип болғандин
кейин вашаң қилмиғин. Қалдуқлири мусапир,
житим-йесир вә тул хотунға тәгсун.
22 Өзүңниң Мисир зиминида қул болғиниңни ядиңға
кәлтүргин; шуңа мән саңа буниңға әмәл қилғин дәп
буйруймән.

25

Һәр түрлүк қанун-бәлгүлимиләр

1 Әгәр икки киши бир нәрсини талишип келип, һөкүм
беришни тәләп қилип сот алдиға кәлсә, ундақта
сорақчилар дәваға һөкүм чиқирип һәқдарни һәқ,
гунайи бар адәмни гунакар дәп жақалисун. 2 Әгәр
гунакар адәм дәрригә лайиқ болса, сорақчи уни
өзиниң алдида йәргә ятқузуп, униң қилған гунайиға
лайиқ санап дәррилисун. 3 Лекин пәқәт қириқ
дәррила урулсун; шуниңдин зиядә урулмисун, көп
урулса шу қериндишиң көз алдиңда кәмситилгән
болиду.■
4 Сән хаман тепиватқан калиниң ағзини боғмиғин.■
5 Әгәр бир йәрдә туридиған қериндаш ака-иниларниң
бири бала йүзи көрмәй өлүп кәтсә, өлгән кишиниң
аяли ят бир кишигә тәгмисун; бәлки униң ериниң
биртуққан қериндиши униң қешиға кирип уни
хотунлуққа елип, биртуққан қериндашлиқ бурчини
ада қилсун; ■ 6 өлгән қериндишиниң исми
Исраилдин өчүрүлмәслиги үчүн аялниң тунжа
балисиға униң исми қоюлсун.
7 Лекин әгәр бу киши йәңгисини елишни халимиса,
йәңгиси *шәһәр* дәрвазисидики ақсақалларниң

■ **25:3** 2Кор. 11:24 ■ **25:4** 1Кор. 9:9; 1Тим. 5:18 ■ **25:5** Мат. 22:24; Мар. 12:19; Луқа 20:28

қешиға берип: «Еримниң биртуққан қериндиши
өз қериндишиниң исмини Исраилда қалдурушқа
унимиди; у мән үчүн биртуққан қериндашлиқ
бурчини ада қилишқа унимиди», дәп ейтсун.■
8 Андин униң шәһиридики ақсақаллар уни чақиртип
униңға несиһәт қилсун; әгәр у: «Мән уни хотунлуққа
елишни халимаймән», дәп чиң турувалса, 9 йәңгиси
ақсақалларниң көз алдида униң қешиға берип, униң
путидин кәшини салдуруп, йүзигә төкүрүп: «Бир
туққан қериндиши үчүн аилә қурушқа унимиған
кишигә шундақ қилинсун!» дәп җакалисун. ■
10 Шу кишиниң нами Исраилниң ичидә: «Кәши
селинғучиниң өйи» дәп аталсун.
11 Әгәр икки адәм бир-бири билән урушуп қалғинида
бириниң аяли өз еригә ярдәмлишип ерини
урғучиниң қолидин аҗратмақчи болуп, қолини
узитип урғучиниң җан йерини тутувалса, 12 ундақта
сән униңға һеч рәһим қилмай қолини кесивәт.□
13 Сениң халтаңда чоң-кичик икки хил тараза теши
болмисун.
14 Өйүңдә чоң-кичик икки хил әфаһ сақлима.□
15 Тараза тешиң топтоғра, дурус болсун; әфаһиңму
топтоғра, дурус болсун. Шундақ қилсаң Пәрвәрдигар
Худайиң саңа беридиған зиминда өмрүң узун
болиду. 16 Чүнки кимки шундақ ишлар қилса, кимки
наһәқ иш қилса, Худайиң Пәрвәрдигарниң алдида
жиркиничлик санилиду.■

Амаләкләрдин келидиған хәтәрни йоқитиш

■ **25:7** Рут 4:7 ■ **25:9** Рут 4:5 □ **25:12** **«сән униңға һеч рәһим қилмай...»** — ибраний тилида «көзүң уни һеч айимай...». □ **25:14** **«әфаһ»** — ашлиқ-данларниң өлчәм бирлиги, тәхминән 20 яки 27 литр. ■ **25:16** Пәнд. 11:1

17 Мисирдин чиқип келиватқиниңларда
Амаләкләрниң силәргә немә қилғинини есиңларда
тутуңлар; ■ 18 улар Худадин қорқмай, йолда силәргә
учрап, силәр һерип-чарчап һалиңлар қалмиған
чағда, кәйниңларда қалған ажиз кишиләрни уруп
йоқатмидиму? У Худадин һеч қорқмиди. 19 Шуңа,
Пәрвәрдигар Худайиң мирасиң болсун дәп саңа
егиләшкә беридиған зиминда, Пәрвәрдигар Худайиң
әтрапиңдики барлиқ дүшмәнлириңдин аманлиқ
бәргинидә, Амаләкләрниң намини асманниң тегидә
әсләнмигидәк дәрижидә өчүрүвәт; бу ишни унутма.

26

Мевә вә башқа мәһсулатлардин «биринчи һосул»ни Худаға аташ

1 Сән Пәрвәрдигар Худайиң саңа мирас қилип
беридиған зиминға кирип уни өзүңниң қилип
егиләп олтирақлашқанда, 2 Пәрвәрдигар Худайиң
саңа беридиған зиминниң һосулини алғанда,
сән йәрниң дәсләпки пишқан мевисини елип,
севәткә селип Пәрвәрдигар Худайиң Өз намини
қоюшқа таллайдиған жайға елип беришиң керәк; ■
3 андин шу вақиттики каһинниң қешиға кәлтүрүп,
униңға: «Пәрвәрдигар Өзи бизгә беришкә ата-
бовилиримизға қәсәм қилған зиминға кирдим,
бүгүн мән Пәрвәрдигар Худайиңниң алдида шундақ
болғиниға гувамән», дәп ейтисән.

4 Каһин севәтни қолуңдин елип уни Пәрвәрдигар
Худайиңниң қурбангаһиниң алдида қойиду; 5 андин

■ **25:17** Мис. 17:8 ■ **26:2** Мис. 23:19; 34:26; Лав. 2:14; 23:10; Чөл. 15:17

сән Пәрвәрдигар Худайиңниң алдида сөз қилип
мундақ дәйсән: — «Мениң атам әсли ғериб бир
арамий еди; Мисирға чүшүп олтирақлашти; улар
шу йәрдә сани аз мусапир болсиму, барғансери
көпийип улуқ, күчлүк, чоң бир хәлиқ болди. □ ■
6 Лекин Мисирлиқлар бизгә қаттиқ қоллуқ қилип,
зулум селип бизни еғир әмгәккә салди. 7 Амма
биз ата-бовилиримизниң Худаси Пәрвәрдигарға
пәряд қиливидуқ, Пәрвәрдигар авазимизни аңлап
биз тартиватқан харлиқ, җапа вә зулумға нәзирини
салди. 8 Шуниң билән Пәрвәрдигар күчлүк қол вә
узартқан биләк, дәһшәтләр вә мөҗизилик аламәтләр
вә карамәтләр билән бизни Мисирдин чиқирип
9 бизни бу йәргә елип келип бу зиминға, йәни сүт
билән һәсәл еқип туридиған бир зиминға егә қилди!
10 Әнди мана, әй Пәрвәрдигар, сән Маңа бәргән бу
зиминниң мевисиниң дәсләпки пишқинини сениң
қешиңға әкәлдим», дәйсән.
Шуларни дәп, севәтни Пәрвәрдигар Худайиңниң
һозурида қоюп, Пәрвәрдигар Худайиңниң алдида
сәҗдә қилисән; 11 шундақ қилип сән вә өйүңдикиләр
Пәрвәрдигар Худайиңниң силәргә ата қилған һәммә
немәтлиридин хуш болуңлар; өзүң, Лавийлар
вә араңларда туридиған мусапирлар қошулуп
шатлиниңлар.

Үчинчи жилдики өшрә

12 Сән һәр үчинчи жилида, йәни ондин бири болған
өшрә жилида һәммә һосулуңниң ондин бирини өшрә
айрип болғандин кейин, сән Лавий билән мусапирға,
житим-йесир, тул хотунларға дәрвазилириңниң

□ **26:5 «Мениң атам әсли ғериб...»** — яки «мениң атам әсли сәргәрдан» яки «мениң атам әсли йоқап кетәй дегән». ■ **26:5** Яр. 46:1

ичидә шулардин йәп тоюнсун дәп берисән; ■ 13 вә сән
Пәрвәрдигар Худайиңниң алдида сөз қилип шундақ
дәйсән: «Мән өйүмдин *Худаға* муқәддәс қилинған
нәрсиләрни айрип елип чиқип, сән Маңа тапилиған
әмир бойичә буларни Лавий билән мусапирға,
житим-йесир, тул хотунларға бәрдим; мән Сениң
әмирлириңниң һеч бирини нә бузмидим, нә һеч
қачан унутмидим; ■ 14 матәм тутқанлиримда
шулардин һеч немини йемидим, напак һаләттә
туруп буниңдин бир немини алмидим; өлгән
кишигә атап буниңдин һеч немә бәрмидим, бәлки
Пәрвәрдигар Худайимниң авазини аңлап һәр
ишта Сән маңа әмир қилғиниң бойичә қилдим.
15 Әнди Сән муқәддәс маканиң болған асманлардин
нәзәр селип Өз хәлқиң Исраилни, шундақла ата-
бовилиримизға қәсәм билән қилған вәдәң бойичә,
һәсәл билән сүт ақидиған, бизгә бәргән бу зиминни
бәрикәтлигәйсән».■

Хуласә

16 Бүгүн Пәрвәрдигар Худайиң бу бәлгүлимиләргә
һәм һөкүмләргә әмәл қилишқа әмир қилди; пүтүн
қәлбиң, пүтүн жениң билән уларни тутуп уларға
әмәл қил.
17 Сән бүгүн Пәрвәрдигарни өзүңниң Худайиң
болушқа, шундақла Униң йоллирида меңишқа,
Униң бәлгүлимилиригә, Униң әмирлиригә, Униң
һөкүмлиригә әмәл қилип Униң авазиға қулақ
селишқа қобул қилдиң; ■ 18 вә Пәрвәрдигар болса
бүгүн силәрни Өзиниң хас хәлқи болушқа, униң

■ **26:12** Лав. 27:30; Чөл. 18:24; Қан. 14:28, 29 ■ **26:13** Қан. 14:27 ■ **26:15** Йәш. 63:15 ■ **26:17** Яр. 17:7

барлиқ әмирлирини тутушқа (у силәргә вәдә қилғандәк) силәрни қобул қилди.■
19 Шундақ болса, У силәргә иззәт, нам-шөһрәт вә шан-шәрәп берип, Өзи яратқан барлиқ әлләрдин силәрни үстүн қилиду. Буниң билән силәр униң ейтқинидәк, Пәрвәрдигар Худайиңлар үчүн муқәддәс бир хәлиқ болисиләр.■

27

Шәкәмдә жиғилиш — бәхит-бәрикәт вә ләнәтлик ишлар

1 Муса вә Исраилниң ақсақаллири хәлиққә буйруп мундақ деди: —
«Мән бүгүн силәргә тапилиған бу барлиқ әмирни
тутуңлар. 2 Иордан дәриясидин өтүп Пәрвәрдигар
Худайиңлар силәргә беридиған зиминға киргән күндә, силәр чоң-чоң ташларни тикләп уларни һак
билән ақартиңлар; ■ 3 андин ата-бовилириңларниң
Худаси Пәрвәрдигар силәргә вәдә қилғинидәк, Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә беридиған, сүт билән һәсәл еқип туридиған зиминға киришиңлар үчүн дәриядин өткиниңләрдә, бу қанунниң һәммә
сөзлирини шу ташларға пүтүп қоюңлар. 4 Силәр
Иордан дәриясидин өтүп, мениң бүгүнки әмрим бойичә шу ташларни Ебал теғида тикләп, уларни һак
билән ақартиңлар. 5 Силәр шу йәрдә Пәрвәрдигар
Худайиңлар үчүн төмүр әсвап тәгмигән ташлардин
қурбангаһ ясаңлар; ■ 6 Пәрвәрдигар Худайиңларниң
бу қурбангаһи ойулмиған, пүтүн ташлардин

■ **26:18** Мис. 19:5; Қан. 7:6; 14:2 ■ **26:19** Қан. 4:7 ■ **27:2** Йә. 4:1 ■ **27:5** Мис. 20:25; Йә. 8:31

ясалсун; униң үстидә көйдүрмә қурбанлиқларни
Худайиңлар Пәрвәрдигарға атап сунуңлар, 7 вә
шу йәрдә енақлиқ қурбанлиқлириниму сунуңлар,
улардин йәп Пәрвәрдигар Худайиңларниң һозурида
шатлиниңлар. 8 Силәр шу ташлар үстигә бу қанунниң
һәммә сөзлирини ениқ пүтүп қоюңлар».
9 Андин Муса билән Лавий каһинлар пүткүл Исраилға
сөз қилип: «Әй Исраил, шүк туруп аңлаңлар!
Силәр бүгүн Пәрвәрдигар Худайиңларниң хәлқи
болдуңлар. 10 Әнди Пәрвәрдигар Худайиңларниң
авазиға қулақ селип, мән бүгүн силәргә тапилиған
униң әмирлири вә бәлгүлимилиригә әмәл
қилиңлар» — дейишти.
11 Шу күни Муса хәлиққә әмир қилип мундақ деди: —
12 Силәр Иордан дәриясидин өткәндин кейин, булар,
йәни Шимеон, Лавий, Йәһуда, Иссакар, Йүсүп билән
Бинияминлар Гәризим теғиниң үстидә туруп, хәлиққә
бәхит-бәрикәт тилисун. ■ 13 Булар, йәни Рубән,
Гад, Ашир, Зәбулун, Дан билән Нафтали Ебал теғиниң
үстидә ләнәт оқушқа турсун.

Әһдидә көрситилгән ләнәтлик ишлар

14 У вақитта Лавийлар Исраилларниң һәммисигә
жуқури аваз билән: —
15 «Кимки һүнәрвәнниң қоли билән бирәр ойма
яки қуйма мәбудни ясап чиқса (Пәрвәрдигар алдида
жиркиничлик иштур!), уни йошурунчә тикләп қойса
ләнәткә қалсун» дәп жакалисун. Андин хәлиқниң
һәммиси жававән: — Амин! десун.□

■ **27:12** Қан. 11:29 □ **27:15** **«ләнәткә қалсун»** — мошу сөзниң мошу йәрдики асасий уқуми хәлиқниң ләнитигә қалғанлиғи әмәс, бәлки «Худа ләнәт қилди», «Худаниң жазасиға учрайдиған» дегән уқумни билдүриду.

16 «Кимки ата-анисини көзгә илмиса ләнәткә
қалсун» дәп жакалисун. Андин хәлиқниң һәммиси
жававән: — Амин! десун.
17 «Кимки хошнисиниң пасил тешини йөткисә
ләнәткә қалсун», дәп жакалисун. Андин хәлиқниң
һәммиси жававән: — Амин! десун.
18 «Кимки бир корни йолдин аздурса ләнәткә қалсун»
дәп жакалисун. Андин хәлиқниң һәммиси жававән:
— Амин! десун.
19 «Кимки мусапир, житим-йесир вә тул хотун
тоғрисидики һөкүмни бурмилиса, ләнәткә қалсун»
дәп жакалисун. Андин хәлиқниң һәммиси жававән:
— Амин! десун.
20 «Кимки атисиниң хотуни билән ятса, атисиниң
йотқинини ачқан болғачқа ләнәткә қалсун» дәп
жакалисун. Андин хәлиқниң һәммиси жававән:
Амин! — десун.□
21 «Кимки һайван билән мунасивәт қилса ләнәткә
қалсун» дәп жакалисун. Андин хәлиқниң һәммиси
жававән: Амин! — десун.
22 «Кимки атисиниң қизи яки анисиниң қизи болған
өз һәмшириси билән ятса ләнәткә қалсун» — дәп
жакалисун. Андин хәлиқниң һәммиси жававән:
Амин! — десун.
23 «Кимки қейинаниси билән ятса ләнәткә қалсун»
дәп жакалисун. Андин хәлиқниң һәммиси жававән:
Амин! — десун.
24 «Кимки хошнисини пайлап туруп йошурун
өлтүрсә ләнәткә қалсун» дәп жакалисун. Андин
хәлиқниң һәммиси жававән: — Амин! десун.
25 «Кимки гунасиз адәмни өлтүрүп униң қени үчүн

□ **27:20 «атисиниң йотқинини ачқан...»** — бу сөзләр тоғрилиқ 22:30ни вә изаһатини көрүң.

һәқ алса ләнәткә қалсун» дәп жакалисун. Андин
хәлиқниң һәммиси жававән: — Амин! десун.
26 «Кимки бу қанунниң сөзлиригә көңүл бөлмәй,
униңға әмәл қилишта чиң турмиса, ләнәткә қалсун»
дәп жакалисун. Андин хәлиқниң һәммиси жававән:
— Амин! десун.■

28

Әһдиниң бәхит-бәрикәтлири

1 Әгәр сән Пәрвәрдигар Худайиңниң сөзини аңлап,
Униң мән бүгүн саңа тапшуридиған әмирлиригә
әмәл қилишқа көңүл бөлсәң, Худайиң Пәрвәрдигар
сени йәр йүзидики һәммә әлләрниң үстигә чоң
қилиду; ■ 2 Пәрвәрдигар Худайиңниң сөзини
аңлисаң бу һәммә бәхит-бәрикәтләр саңа әгишип
үстүңгә чүшиду: —

3 Сән шәһәрдә бәхит-бәрикәтлик болисән, сәһрадиму
бәхит-бәрикәтлик болисән.
4 Балиятқуңниң мевиси билән йериңниң мевиси,
чарпайлириңниң мевиси, йәни каланиң нәсиллири
вә қой падилириң туққини болса, бәхит-бәрикәтлик
болиду.
5 Севитиң бәхит-бәрикәтлик болиду, тәңнәңму
бәхит-бәрикәтлик болиду.
6 Сән кирсәңму бәхит-бәрикәтлик болисән, чиқсаңму
бәхит-бәрикәтлик болисән.
7 Саңа қарши чиққан дүшмәнлириңни Пәрвәрдигар
алдиңда мәғлуп қилиду; улар бир йол билән саңа
һуҗумға келип, йәттә йол билән алдиңдин қачиду.

■ **27:26** Гал. 3:10 ■ **28:1** Лав. 26:3

8 Сениң амбарлириңда вә қолуң билән қилидиған
барлиқ ишлириңда Пәрвәрдигар үстүңгә бәхит-
бәрикәт буйруйду; Пәрвәрдигар Худайиң саңа
беридиған зиминда У сени бәрикәтләйду.
9 Әгәр сән Пәрвәрдигар Худайиңниң әмирлирини
тутуп йоллирида маңсаң, Өзи қәсәм билән саңа
вәдә қилғандәк Пәрвәрдигар сени тикләп Өзигә
муқәддәс бир хәлиқ қилиду. 10 Шуниң билән йәр
йүзидики һәммә хәлиқләр сениң Пәрвәрдигарниң
нами билән аталғиниңни көрүп сәндин қорқиду.
11 Пәрвәрдигар сени яшнитиду; саңа беришкә ата-
бовилириңға қәсәм билән вәдә қилған зиминда
сени өз бәдиниңниң мевиси билән чарпайлириңниң
мевиси вә йериңниң мевисини мол вә бәркәтлик
қилиду.■
12 Пәрвәрдигар сениң зиминиңға өз вақтида ямғур
берип қоллириңниң һәммә ишлирини бәрикәтләш
үчүн өз ғәзниси болған асманни саңа ачиду; өзүң
һеч кимдин қәриз алмайсән, бәлки көп әлләргә
қәриз берисән. 13 Пәрвәрдигар сени қуйруқ әмәс,
баш қилиду; сән пәқәт үсти болуп, асти болмайсән.
Әгәр мән силәргә бүгүн тапилиған Пәрвәрдигар
Худайиңниң әмирлиригә қулақ селип, уларни
тутуп әмәл қилсаң, 14 шундақла мән бүгүн силәргә
буйруған һәммә сөзләрниң һеч биридин оң яки
солға чәтнәп кәтмисәң, башқа илаһларға әгишип
қуллуғиға кирмисәң, шундақ болиду.

Бәхит-бәрикәтниң ләнәткә айлиниши

15 Лекин шундақ болидуки, әгәр Пәрвәрдигар
Худайиңниң авазиға қулақ салмай, мән бүгүн
силәргә тапилиған униң барлиқ әмирлири билән

■ **28:11** Қан. 30:9

бәлгүлимилирини тутмисаңлар һәм уларға әмәл қилмисаңлар, бу ләнәтләрниң һәммиси саңа әгишип үстүңгә чүшиду: —■
16 Сән шәһәрдә ләнәткә қалисән, сәһрадиму ләнәткә қалисән.
17 Севитиң ләнәткә қалиду, тәңнәңму ләнәткә қалиду.
18 Балияткуңниң мевиси, йериңниң мевиси, калаңниң нәсиллири вә қой падилириңниң туққини ләнәткә қалиду.
19 Сән кирсәңму ләнәткә қалисән, чиқсаңму ләнәткә қалисән.
20 Сениң Пәрвәрдигарни ташлиған рәзил қилмишлириң үчүн у сән йоқ қилинғичә, тездин һалак қилинғичә, қолуң қилған барлиқ ишлириңда сениң үстүңгә ләнәт, паракәндилик вә дәшнәм
чүшүриду. 21 Пәрвәрдигар сән егиләшкә киридиған
зиминдин сени йоқатқичә саңа ваба чаплаштуриду.
22 Пәрвәрдигар сени сил-ваба кесили, кезик кесили, яллуғлуқ кесили вә бәзгәк кесилигә гириптар қилип, қурғақчилиқ, чавириш апити вә һал апитигә муптила қилиду. Бу апәтләр сән йоқ қилинғичә сени қоғлайду.□ ■
23 Бешиңниң үстидики асман мистәк, айиғиңниң
астидики йәр төмүрдәк болиду. ■ 24 Пәрвәрдигар
сениң зиминиңда яғидиған ямғурни топа-чаң вә қум қилиду; улар таки сән һалак болғичә асмандин үстүңгә чүшиду.
25 Пәрвәрдигар Өзи сени дүшмәнлириңниң алдида мәғлуп қилиду. Сән уларға қарши бир йол билән берип, уларниң алдидин йәттә йол билән

■ **28:15** Лав. 26:14; Жиғ. 2:17; Дан. 9:11,13; Мал. 2:2 □ **28:22** **«қурғақчилиқ»** — яки «қилич». **«чавириш апити»** — яки «қурғақ шамал». ■ **28:22** Лав. 26:16 ■ **28:23** Лав. 26:19

қачисән; йәр йүзидики һәммә әлләрни дәккә-дүккигә салидиған объект болуп қалисиләр.
26 Өлүклириңлар асмандики барлиқ учар-қанатлар билән йәр йүзидики һайванларға йәм болиду; уларни һайдиветидиған һеч ким чиқмайду.
27 Пәрвәрдигар сени Мисирдики сақаймас яра-чақилири, чиқан-һүррәкләр, тәмрәткә, қичишқақ билән уриду. □ ■ 28 Пәрвәрдигар сени сараңлиқ, корлуқ вә паракәндилик билән уриду. 29 Сән күпкүндүздә кор киши қараңғуда тәмтилигәндәк тәмтиләп жүрисән, барлиқ йоллириң ақмайду; сән күндин-күнгә пәқәт зулум билән булаңчилиққа учриғучи болисән, сени қутқузидиған һеч ким чиқмайду.
30 Сән бир хотун билән вәдиләшсәң башқа бир адәм униң билән ятиду; өйни салсаң униңда олтиралмайсән, тәк тиккән болсаң мевисини йейәлмәйсән. 31 Калаң көзлириңниң алдида союлиду, лекин гөшидин йейәлмәйсән; қарап туруп ешигиң сәндин булап кетилиду, саңа йенип кәлмәйду. Қойлириң дүшмәнлириңниң қолиға чүшүп кетиду, уларни яндуруп келишкә ярдәмгә һеч ким чиқмайду.
32 Оғул билән қизлириң башқа бир әлниң қолиға чүшүп, көзлириң пүтүн күн уларға тәлмүрүш билән чарчайду; лекин қолуң уларни қутқузушқа амалсиз қалиду.
33 Йериңниң мәһсулатлири билән әмгигиңниң барлиқ мевисини сән тонумайдиған бир әл йәп кетиду; сән барлиқ күнлириңдә езилип зулум

□ **28:27** **«Мисирдики сақаймас яра-чақилири...»** — бәлким Худа Исраилни Мисирдин қутқузғанда Мисирлиқларға чүшүргән яра-чақиларни көрситиши мумкин («Мис.» 9:9-11ни көрүң). ■ **28:27** Мис. 9:9

тартисән; 34 Көзлириң көргән ишлардин сән сараң
болуп кетисән.
35 Пәрвәрдигар сени тапиниңдин чоққанғичә, тизиң
билән пачақ-путлириңғичә сақаймас дәһшәтлик ярачақилар
билән уриду.
36 Пәрвәрдигар сени өз үстүңгә тиклигән
падишасиңға қошуп өзүң вә ата-бовилириң
тонумиған бир әлгә тутуп бериду. Сән шу йәрдә
туруп яғач вә таштин ясалған башқа илаһларға
чоқунисән. 37 Сән Пәрвәрдигар сени елип баридиған
һәммә әлләр арисида вәһимә, сөз-чөчәк вә тапатәниниң
объекти болуп қалисән.

Бәхит-бәрикәтниң ләнәткә айлиниши — давами

38 Сән етизлиққа берип көп уруқ чачисән, лекин
чекәткиләр уларни йәп кетип, униңдин аз жиғип
келисән.■
39 Талларни тикип пәрвиш қилсаңму, уларни
қурутлар йәп кетип, нә мевисини жиғалмайсән,
нә шарап ичәлмәйсән.
40 Зиминиңниң һәр йеридә зәйтун бағлириң
болсиму, униң мейи билән бәдиниңни мәсиһләп
майлалмайсән; чүнки дәрәқләрдики мевиләр
пишмайла чүшүп кетиду.
41 Оғул вә қиз пәрзәнт көрсәңму, лекин улар йениңда
турмайду; чүнки улар сүргүн болуп кетиду.
42 Сениң һәр бир дәриғиң билән йериңниң барлиқ
мәһсулатлирини чекәткиләр өзиниң қилиду.
43 Араңларда туруватқан мусапир сәндин барғансери
үстүн болуп, сән барғансери төвән болуп қалисән.
44 У саңа қәриз бәргүчи болиду, амма сән униңға

■ **28:38** Мик. 6:15; һаг. 1:6

қәриз берәлмәйсән. У баш болиду, сән қуйруқ
болисән.
45 Сән Пәрвәрдигар Худайиңниң авазиға қулақ
салмай, У саңа тапилиған әмир вә бәлгүлимиләрни
тутмиғиниң үчүн бу ләнәтләрниң һәммиси сән
һалак қилинғичә сени қоғлап йетип, үстүңгә чүшиду.
46 Бу ләнәтләр өзүң вә нәслиңниң үстигә мәңгүлүк
чүшидиған мөҗизилик аламәт вә карамәт болуп
қалиду.
47 Сән кәңричиликтә шатлиқ вә көңүл хушлуғи билән
Пәрвәрдигар Худайиңниң қуллуғида болмиғачқа,
48 буниң орниға сән ачлиқ вә уссузлуқ, ялаңачлиқ
вә һәр нәрсиниң кәмчилигидә болуп Пәрвәрдигар
саңа қарши әвәтидиған дүшмәнлириңниң қуллуғида
болуп қалисән; У сени һалак қилғичә бойнуңға төмүр
боюнтуруқни салиду. 49 Пәрвәрдигар жирақтин,
йәни йәр йүзиниң четидин сән тилини билмәйдиған,
бүркүттәк шуңғуп келидиған бир әлни саңа қарши
әвәтиду. 50 У әлпази әшәддий, қериларға йүз-хатирә
қилмайдиған вә яшларға меһир көрсәтмәйдиған бир
әл болиду. 51 У сән һалак болғичә, чарвилириңниң
нәсли билән йериңниң мәһсулатлирини йәп кетиду;
чүнки у сени йоқитип болмиғичә саңа нә ашлиқ, нә
йеңи шарап, нә зәйтун мейи, нә калаңниң мозайлири
нә қой падилириңниң қозилиридин бир немини
қоймайду. 52 Сән таянған пүткүл зиминиңдики
һәммә егиз, мәһкәм сепиллириң өрүлүп чүшкичә, у
пүткүл зиминиңдики барлиқ дәрвазилириң алдиға
келип, сени қоршивалиду; у Пәрвәрдигар Худайиң
саңа бәргән зиминиңниң һәр йеридики һәммә
дәрвазилириң алдиға келип, сени қоршивалиду.
53 Шу вақитта дүшмәнлириңниң қистап келишлири
билән болған қамал-қистаңниң азап-оқубәтлири
ичидә, Пәрвәрдигар Худайиң саңа ата қилған, өз

тениңниң мевиси болған оғуллириңниң гөшини
вә қизлириңниң гөшини йәйсән. ■ 54 Вә шундақ
болидуки, араңлардики назук, интайин силиқ-
сипайә бир адәм қериндиши, қучиғидики аяли,
шундақла техи тирик балилиридин қизғинип, уларға
яман көзи билән қарайду; 55 шуңа, дүшмәнлириңниң
қамал-искәнҗисидә сән өз дәрвазилириң ичидә
қийналғиниңда һеч немә қалмиғанлиғи үчүн, у
өзи йәватқан балилириниң гөшидин уларниң һеч
қайсисиға азрақму бәрмәйду.
56-57 Араңлардики әслидә назук вә силиқ-сипайә
болған, силиқ-сипайилиги вә назуклуғидин
пути билән йәргә дәссәшниму халимайдиған
аял қучиғидики ери, оғул-қиз пәрзәнтлиридин
қизғинип, уларға яман көзи билән қарайду; чүнки
дүшмәнлириңниң қамал-искәнҗиси билән сән өз
дәрвазилириң ичидә қийналғиниңда һеч нәрсә
қалмиғачқа, у өз пути арилиғидин чиққан бала
һәмраһи билән өзи туққан балилирини йошурунчә
йәйду.

Худаниң әһдисидин чиқишниң ақивити

58 Сән бу китапта пүтүлгән бу қанунниң барлиқ
сөзлиригә әмәл қилишқа көңүл бөлмисәң,
Пәрвәрдигар Худайиңниң улуқ вә һәйвәтлик
намидин қорқмисаң, 59 Пәрвәрдигар сениң
үстүңгә чүшүридиған вабалар һәм нәслиңниң
үстигә чүшүридиған вабаларни әҗайип қилиду;
У дәһшәтлик, узаққа созулидиған вабаларни вә
еғир, узаққа созулидиған кесәлләрни үстүңгә вә
нәслиңгә чүшүриду; 60 Пәрвәрдигар сән қорқидиған,
Мисирдики барлиқ кесәлләрни үстүңгә чүшүрүп,

■ **28:53** Лав. 26:29; 2Пад. 6:29; Жиғ. 4:10

саңа чаплаштуриду. 61 Шуниңдәк бу қануний
китапта пүтүлмигән һәммә кесәл вә һәммә вабаниму
Пәрвәрдигар таки сән һалак болғичә үстүңгә
чүшүриду. 62 Шуниң билән әслидә асмандики
юлтузлардәк нурғун болсаңларму, әндиликтә аз
бир түркүм кишиләр болуп қалисиләр; чүнки
силәр Пәрвәрдигар Худайиңларниң авазиға қулақ
салмидиңлар.
63 Вә шундақ болидуки, Пәрвәрдигар илгири силәргә
яхшилиқ қилип, силәрни авутқинидин сөйүнгәндәк,
У әнди силәрни йоқитип һалак қилидиғинидин
сөйүниду; шуниң билән силәр егиләшкә киридиған
зиминдин жулуп ташлинисиләр. ■ 64 Пәрвәрдигар
силәрни йәр йүзиниң бу четидин у четигичә болған
һәммә әлләрниң арисиға тарқитиду; силәр өзүңлар
яки ата-бовилириңлар тонумиған яғач билән
таштин ясалған илаһларниң қуллуғида болисиләр; ■
65 Силәр у әлләрниң арисида нә арам тапалмайсиләр,
нә тапиниңлар тирәп турғидәк һеч мәзмут жай
болмайду; Пәрвәрдигар бәлки шу йәрдә силәрниң
көңлүңларни ғувалаштуруп титритип, көзүңларни
қараңғулаштуруп жениңларни солаштуриду.
66 Силәр қарап туруп жениңлар қилда есиқлиқтәк
туриду; силәр кечә-күндүз дәккә-дүккидә болуп
женимдин айрилип қаламәнму? — дәп қорқисиләр;
67 көңлүңни басқан вәһимә вә паракәндичилик
вә көзлириң көргән көрүнүшләр түпәйлидин
әтигини: «Кашки кәч болсиди!», кәчтә болса:
«Кашки әтигән болсиди!» дәйсән. 68 Пәрвәрдигар
силәргә вәдә қилип: «Силәр бу йолни иккинчи
йәнә көрмәйсиләр» дегән шу йол билән силәрни
кемигә чүшүрүп Мисирға яндуриду. Силәр шу йәрдә

■ **28:63** Йәш. 1:24 ■ **28:64** Қан. 4:27; Нәһ. 1:8

дүшмәнлириңларға қул-дедәк болушқа өзүңларни
сатисиләр, лекин силәрни алғили адәм чиқмайду.

29

Муса пәйғәмбәр хәлиққә сөз қилиду — әсләш вә жекиләш

1 Төвәндикиләр Пәрвәрдигар Исраиллар билән әһдә
бағлаш үчүн Моаб зиминида Мусаға тапилиған
сөзләрдур. Бу әһдә Пәрвәрдигар улар билән Һорәбдә
қилған әһдидин башқа бир әһдә еди.
2 Муса пүткүл Исраилни чақирип уларға мундақ
деди:
«Силәр Пәрвәрдигарниң Мисир зиминида Пирәвнгә,
униң барлиқ хизмәткарлири вә зиминниң һәммә
йеридә көз алдиңларда немә иш қилғинини
көрдүңлар, ■ 3 йәни шу чоң апәтләр билән улуқ
мөҗизилик аламәт вә карамәтләрни өз көзүңлар
билән көрдүңлар. ■ 4 Лекин Пәрвәрдигар силәргә
бүгүнгичә чүшәнгидәк көңүл, көргидәк көз вә
аңлиғидәк қулақ бәрмиди. 5 Мән қириқ жил
силәрни баяванда йетәкләп жүрдүм; шу вақитларда
үстүңлардики кийимлириңлар конирмиди,
путуңлардики кәшиңларму конирап кәтмиди.
6 Худа Өзиниң силәрниң Пәрвәрдигар Худайиңлар
екәнлигини билсун дәп, силәргә йейишкә нан,
ичишкә шарап яки күчлүк ичимлик несип қилмиди.
7 Силәр бу җайға йетип кәлгиниңларда Һәшбонниң
падишаси Сиһон билән Башанниң падишаси Ог
биз билән җәң қилғили чиқти; амма биз уларни
уруп мәғлуп қилдуқ; ■ 8 биз уларниң зиминлирини

■ **29:2** Мис. 19:4 ■ **29:3** Қан. 4:34; 7:19 ■ **29:7** Чөл. 21:24,33;
Қан. 2:32; 3:1

елип Рубәнләр билән Гадлар вә Манассәһниң йерим
қәбилисигә мирас қилип бәрдук.■
9 Әнди силәр һәммә ишлириңларда раваж тепиш
үчүн бу әһдиниң сөзлирини тутуп, уларға әмәл
қилиңлар.
10 Бүгүн һәммиңлар — кәбилә башлиқлириңлар,
ақсқаллириңлар, әмәлдарлириңлар, шуниңдәк
Исраилниң һәммә әрлири, 11 кичик балилириңлар,
аяллириңлар, чедиргаһиңларда туруватқан
мусапирлар, шундақла отун кәскүчилириңлар вә су
тошуғучилириңларму, һәммиңлар Пәрвәрдигарниң
алдида һазир туруватисиләр; 12 мәхсәт шуки,
Пәрвәрдигар Худайиңларниң әһдисигә, йәни
Пәрвәрдигар Худайиңлар бүгүн силәргә бәргән
қәсими билән бағлиған әһдигә дахил болушуңлар
үчүндур, 13 Вә шуниң билән тәң У силәрни бүгүн
Өзигә хас бир хәлиқ қилип силәргә вәдә қилғинидәк,
ата-бовилириңларға, йәни Ибраһим, Исһақ вә
Яқупқа қилған қәсими бойичә өзи силәргә Худа
болуштур.■ 14 Лекин мән бу әһдә вә қәсәмни
ялғуз силәр биләнла әмәс, 15 бәлки бүгүн биз
билән бу йәрдә Пәрвәрдигар Худайимизниң алдида
туруватқанлар, шундақла бүгүн бу йәрдә биз билән
биргә болмиған кишиләрниң һәммиси биләнму
түзүшимән.□ 16 (чүнки силәр бизниң Мисир
зиминида қандақ турғанлиғимиз вә сәпиримиздә
әлләрниң оттурисидин қандақ өтүп кәлгинимизни
убдан билисиләр; 17 Силәр уларниң арисидики
жиргиничлик нәрсиләрни, уларниң арисидики
яғач, таш, алтун вә күмүчтин ясалған бутларни

■ **29:8** Чөл. 32:33; Қан. 3:12; Йә. 13:8 ■ **29:13** Яр. 17:7 □ **29:15** **«Лекин мән бу әһдә... кишиләрниң һәммиси биләнму түзүшимән»** — мошу сөзләрдә (14-15-айәттә) «мән» дегән сөзлигүчи Муса пәйғәмбәр болса керәк.

көрдүңлар). [18] Әһдиниң мәхсити болса, силәрниң
араңлардики һәр бир әр, һәр бир аял, һәр бир
аилә вә һәр бир қәбилилириңлардин бүгүн көңли
Пәрвәрдигар Худайимиздин йенип, шу әлләрниң
илаһлириниң қуллуғиға кирип кетидиған һеч киши
болмисун, шундақла араңларда өт сүйи вә әмән
чиқиридиған йилтиз пәйда болуп қалмисун үчүндур.
■ [19] Дәрвәқә шундақ болидуки, шу ләнәт сөзлирини
аңлиғанда өз көңлидә өз-өзини бәхит-бәрикәтлик
санап: «Мән қанчә башбаштақлиқ билән маңсамму,
теч-аманлиқта туриверимән», дегүчи шундақ бир
киши болиду; нәтиҗидә, нәм йәрму чаңқақ йәргә
охшашла вәйран қилиниду. □ [20] Пәрвәрдигар мундақ
кишини әпу қилмайду, бәлки Пәрвәрдигарниң
ғәзиви билән отлуқ қәһри түтүндәк шу кишигә
чүшиду; бу китапта пүтүлгән һәммә ләнәтләр
униң бешиға чүшиду; Пәрвәрдигар униң исмини
асманниң тегидин өчүриду. [21] Пәрвәрдигар бу
қанун китавида пүтүлгән әһдиниң һәммә ләнәтлири
бойичә Исраилниң барлиқ қәбилилиридин уни
айрип чиқип, апәткә муптила қилиду.
[22] Кәлгүси дәвир болса, йәни силәрдин кейин
чиқидиған балилириңлар вә шундақла жирақ
жуттин кәлгән мусапирлар Пәрвәрдигар шу
зиминниң үстигә әвәткән балаю-апәтләр билән
кесәлләрни көриду; [23] Пәрвәрдигар ғәзиви вә қәһри
билән вәйран қилған Содом, Гоморра, Адмаһ вә
Зәбоимларниң вәйранчилиғидәк зиминниң һәммә
йери гуңгутлишип, шорлишип, көйүп кәткинини,

■ **29:18** Рос. 8:23; Ибр. 12:15 □ **29:19** **«нәм йәрму чаңқақ йәргә охшашла вәйран қилиниду»** — яки «мәс киши уссуз кишигә қошулуп йоқитилиду». Башқа бир нәччә хил тәрҗимилириму учриши мүмкин. Лекин умумий мәнаси шүбһисизки, һәммә адәм апәткә учрап йоқитилиду.

терикчиликму, һосулму болмиғинини, от-чөпму
үнмигинини көриду; 24 буни көргәнләр, һәтта
һәммә әл-жут: «Немишкә Пәрвәрдигар бу зиминға
мундақ қилғанду? Немишкә Униң ғәзиви шунчә
қаттиқ, әшәддий болғанду?» дәп сорайду; ■ 25 андин
уларға җавап берилип: «Улар ата-бовилириниң
Худаси Пәрвәрдигарниң уларни Мисир зиминидин
қутқузуп чиқарғинида улар билән бекиткән әһдини
ташлап, 26 берип уларниң несивиси болмиған, өзиму
тонумиған илаһларниң қуллуғиға кирип, уларға
чоқунғини үчүн шундақ болди. 27 Мана бу сәвәптин
Пәрвәрдигарниң ғәзиви бу зиминға тутишип, бу
китапта пүтүлгән һәммә ләнәтни униң үстигә
кәлтүрди. 28 Шуниң үчүн Пәрвәрдигар ғәзәп, аччиқ
вә зор қәһр билән уларни жутидин жулуп, башқа бир
жутқа ташлиди» — дейилиду.
29 Һәр бир йошурун сирлар болса Пәрвәрдигар
Худайимизниңкидур; лекин һәр қандақ
ашкариланған вәһийләр болса бу қанунниң
сөзлиригә әмәл қилишимиз үчүн әбәткичә биз вә
балилиримизниңкидур.

30

1 Вә шундақ болидуки, бу барлиқ ишлар, йәни мән
сениң алдиңда қойған бу бәрикәт билән ләнәт
бешиңға чүшкинидә, Пәрвәрдигар Худайиң сени
һайдиветкән әлләрниң арисида туруп буларни
есиңгә елип көңүл бөлүп, 2 өзүң вә балилириң
Пәрвәрдигар Худайиңниң йениға йенип Униң
авазиға қулақ селип, мән бүгүн саңа әмир қилған
барлиқ ишларға пүтүн қәлбиң вә пүтүн жениң

■ **29:24** Йәр. 22:8

билән итаәт қилсаң, 3 шу чағда Пәрвәрдигар
Худайиң сени сүргүнлүктин қайтуруп, саңа ичини
ағритип, Пәрвәрдигар Худайиң Өзи һайдиватқан
әлләрдин жиғип келиду. ■ 4 Гәрчә араңлардин
һәтта асманларниң четигичиму һайдилип кәткәнләр
болсиму, Пәрвәрдигар Худайиң сени шу йәрдин
жиғип жәм қилип келиду. ■ 5 Пәрвәрдигар
Худайиң сени ата-бовилириңниң тәвәлиги болған
зиминға кәлтүриду вә сән уни егиләйсән; У саңа
яхшилиқ қилип ата-бовилириңниң санидин зиядә
көп қилиду; 6 Пәрвәрдигар Худайиңни пүтүн
қәлбиң, пүтүн жениң билән сөйүшкә Пәрвәрдигар
Худайиң қәлбиңни вә нәсиллириңниң қәлбини
хәтнә қилиду; шуниң билән силәр һаят яшайсиләр.
■ 7 Шундақла Пәрвәрдигар Худайиңлар бу
һәммә ләнәтләрни дүшмәнлириңларниң үстигә,
силәргә нәпрәтлинидиғанларниң үстигә, силәргә
зиянкәшлик қилғанларниң үстигә чүшүриду.
8 Силәр болсаңлар йенип келип Пәрвәрдигар
Худайиңларниң авазиға қулақ селип, мән бүгүн
силәргә тапилиған һәммә әмирлиригә әмәл
қилисиләр. 9 Шундақ қилсаңлар, Пәрвәрдигар
Худайиңлар қоллириңларниң һәммә ишида,
бәдиниңларниң мевисини, чарпай маллириңларниң
мевисини вә йериңниң мевисиниму көпәйтип
силәрни зор яшнитиду. Чүнки Пәрвәрдигар
силәрниң ата-бовилириңларға яхшилиқ қилиштин
сөйүнгәндәк, силәргә яхшилиқ қилиштин сөйүниду.
■ 10 Силәр Пәрвәрдигар Худайиңларниң авазиға
қулақ селип, бу қанун китавида пүтүлгән әмирләр
билән бәлгүлимиләрни тутуп, пүтүн қәлбиңлар,

■ **30:3** Нәһ. 1:8; Зәб. 105:45-47; Йәр. 32:37 ■ **30:4** Нәһ. 1:9
■ **30:6** Йәр. 32:39; Әз. 11:19; 36:26 ■ **30:9** Қан. 28:11

путүн жениңлар билән Пәрвәрдигар Худайиңларниң тәрипигә бурулсаңларла, шундақ болиду.
11 Чүнки мән бүгүн саңа тапилиған бу әмир сән үчүн карамәт иш әмәс яки сәндин жирақму әмәс. □ 12 Бу
әмир асманниң үстидә әмәс, сениң: «Бизниң униңға әмәл қилмиқимиз үчүн ким асманға чиқип уни елип чүшүп бизгә аңлитиду?» дейишиңниң һажити болмайду.■
13 Вә шуниңдәк бу әмир деңизниң у тәрипидиму әмәстур, сениң: «Бизниң униңға әмәл қилмиқимиз үчүн ким деңиздин өтүп, уни елип келип бизгә аңлитиду» дейишиңниң һажити болмайду.
14 Чүнки бу сөз болса униңға әмәл қилмиқиң үчүн саңа бәк йеқин, йәни ағзиңда вә көңлүңдә бардур.□
15 Мана, мән бүгүн алдиңларда һаят билән яхшилиқ, өлүм билән яманлиқни қойдум;
16 чүнки өзүм саңа һөкүм берип: — Силәр Пәрвәрдигар Худайиңларни сөйүп, Униң йоллирида меңип, әмирлири, бәлгүлимилири һәм һөкүмлиригә әмәл қилиңлар, дәп бүгүн силәргә тапилидим; шундақ қилсаңлар силәр яшап көпийип, уни егиләшкә киридиған зиминға барғиниңларда Пәрвәрдигар Худайиңлар силәрни бәрикәтләйду.
17 Лекин әгәр көңлүңни тәтүр қилип, қулақ салмай аздурулуп, башқа илаһларға баш уруп чоқунғили турсаң,
18 мән шуни бүгүн силәргә агаһландуруп ейтип қояйки, силәр һалак болмай қалмайсиләр; силәр уни егиләшкә Иордан дәриясидин өтүп баридиған зиминға киргиниңларда узун өмүр көрәлмәйсиләр.

□ **30:11 «бу әмир сән үчүн карамәт иш әмәс»** — бу айәттики «карамәт» дегән сөз адәттә пәқәт Худала қилидиған ишни яки Худаниң сүпитини көрситиду. ■ **30:12** Рим. 10:6-8 □ **30:14 «... бу сөз ... саңа бәк йеқин, йәни ағзиңда вә көңлүңдә бардур»** — «Рим.» 10:6-10ни көрүң.

19 Мән бүгүн һаят билән өлүмни, бәрикәт билән
ләнәтни алдиңда қойғинимға асман билән зиминни
үстүңгә гува болушқа чақиримән; әнди өзүң
вә нәслиң яшай десәңлар, һаятни талливал; ■
20 Пәрвәрдигар Худайиңни сөйүп, Униң авазиға
қулақ селип, Униңға бағланғин; чүнки У Өзи сениң
һаятиң вә өмрүңниң узунлуғидур; чүнки шундақ
қилсаң Пәрвәрдигар ата-бовилириң болған Ибраһим,
Исһақ вә Яқупқа: «Мән силәргә уни беримән» дәп
қәсәм қилип вәдә қилған зиминда турисән».□

31

Йәшуа Мусаға орун басар қилип бекитилиду

1 Андин Муса берип һәммә Исраилға сөз қилди;
2 у мундақ деди: «Мән бүгүн бир йүз жигирмә
яшқа кирдим; әнди силәргә сәрдар яки башлиғучи
болалмаймән. Пәрвәрдигар маңа: Сән бу Иордан
дәриясидин өтмәйсән, дегән еди.□ ■
3 Лекин Пәрвәрдигар Худайиңлар Өзи силәрни
йетәкләп *дәриядин* өтүп, бу әлләрни алдиңларда
вәйран қилиду; шуниң билән уларниң мал-мүлкини
егиләйсиләр; Пәрвәрдигарниң ейтқинидәк, Йәшуа
силәрниң алдиңларда башлап *дәриядин* өтиду.
■ 4 Пәрвәрдигар Сиһон билән Ог дегән икки

■ **30:19** Қан. 4:26 □ **30:20** **«...чүнки У Өзи сениң һаятиң вә өмрүңниң узунлуғиду;»** — мошу йәрдә «У Өзи» дегәнниң башқа бир хил чүшәнчиси «бу иш» (йәни, Худаниң әмирлирини тутуш). □ **31:2** **«силәргә сәрдар яки башлиғучи болалмаймән»** — мошу йәрдә ибраний тилида «силәрниң алдиңларда чиқип-кирип жүрәлмәймән» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **31:2** Чөл. 27:12; Қан. 3:26 ■ **31:3** Чөл. 27:18

Аморий падишаси вә уларниң зиминини һалак
қилғандәк, у бу әлләргиму шундақ қилиду. ■ 5 Амма
Пәрвәрдигар уларни қолуңларға тапшурғинида,
мән силәргә тапилиған пүткүл әмир бойичә уларға
муамилә қилисиләр. ■ 6 Җүръәтлик вә қәйсәр
болуңлар, уларниң алдида титримәңлар, улардин
һеч қорқмаңлар; чүнки силәр билән биргә барғучи
Пәрвәрдигар Худайиңлар Өзидур; У силәрдин ваз
кәчмәйду, силәрни һәргиз ташливәтмәйду!».■
7 Андин Муса Йәшуани чақирип пүткүл Исраилниң
көз алдида униңға сөз қилип: «Сән җүръәтлик вә
қәйсәр болғин; чүнки бу хәлиқ Пәрвәрдигар уларниң
ата-бовилириға қәсәм қилип беришкә вәдә қилған
зиминға киргәндә сән улар билән биллә беришиң
керәк; сән уларға уни егилитип мирас қилдурисән.
8 Мана, сениң алдиңда маңғучи Пәрвәрдигар Өзидур;
У сән билән биллә болуп сәндин ваз кәчмәйду, сени
һәргиз ташливәтмәйду! Сән қорқмиғин, паракәндә
болма!» — деди.■

Мусаниң әһдинамә йезип тапшуруши

9 Муса бу қанунни йезип болуп, уни Пәрвәрдигарниң
әһдә сандуғини көтиридиған Лавийниң әвлади
болған каһинлар билән Исраилниң барлиқ
ақсақаллириға тапшуруп бәрди. 10 Муса уларға
мундақ буйруди: —
«Һәр йәттә жилниң ахирқи жилида, йәни азатлиқ
жили дәп бекитилгән вақитта, «кәпиләр һейти»
башланғанда, 11 Исраилниң һәммиси келип
Пәрвәрдигар Худайиңниң һозурида җәм болуш үчүн
у таллайдиған җайға жиғилғанда, уни аңлисун

■ **31:4** Чөл. 21:24,33 ■ **31:5** Қан. 7:1, 2 ■ **31:6** Йә. 1:5; Ибр. 13:5 ■ **31:8** Йә. 1:9

дәп пүткүл Исраилниң алдида бу қанунни оқуп
берисән. ■ 12 Шуниң үчүн *шу чағда* барлиқ хәлиқни,
әр болсун, аял болсун, бала болсун, қовуқлириңниң
ичидә туруватқан мусапир болсун, уларниң һәммиси
аңлап, үгинип, Пәрвәрдигар Худайиңлардин қорқуп,
бу қанунниң барлиқ сөзлирини тутуп униңға әмәл
қилсун, дәп уларни жиққин. □ 13 Шундақ болса,
уларниң бу қанунни тонумиған балилириму уни
аңлап үгинип, силәр егиләшкә Иордан дәриясидин
өтүп баридиған зиминда яшиған барлиқ күнлиридә
Пәрвәрдигар Худайиңлардин қорқидиған болиду».

Муса Йәшуаға өз вәзиписи тоғрилиқ буйруйду

14 Андин Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип: «Мана
сениң өлидиған вақтиң йеқинлишип қалди. Әнди
Йәшуани чақирғин, иккиңлар жамаәт чедириға
берип шу йәрдә һазир болуңлар. Мән униңға вәзипә
тапшуримән» деди.
Шуниң билән Муса билән Йәшуа иккиси берип,
жамаәт чедирида һазир болди. 15 Пәрвәрдигар булут
түврүгиниң ичидә көрүнди; булут түврүги чедирниң
дәрвазисиниң үстидә тохтиди.
16 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: «Мана, сән
ата-бовилириңниң қешида ухлаш алдида турисән;
андин бу хәлиқ қозғилип, баридиған зиминдики
ят илаһларға әгишип бузуқчилиқ қилип, Мени
ташлап, Мән улар билән бағлиған әһдини бузиду.

■ **31:11** Әзра 10:8; Нәһ. 8:1,2,3,8 □ **31:12** **«... қовуқлириңниң ичидә туруватқан мусапир»** — демәк, «силәр билән биллә туруватқан мусапир». «Силәр билән биллә туруватқан» ибраний тилида адәттә «қовуқлириңлар ичидә туруватқан» дегән сөзләр билән ипадилиниду.

□ 17 Шу вақитта Мениң ғәзивим уларға тутишип, Мән
уларниму ташлап, улардин йүзүмни йошуримән.
Улар жутуветилиду, көп балаю-апәт вә күлпәтләр
бешиға чүшиду вә улар шу вақитта: «Шүбһисизки,
Худайимиз аримизда болмиғини үчүн, бу балалар
бешимизға чүшти» — дәйду. □ 18 Лекин Мән уларниң
башқа илаһларға майил болуп әгишип, қилған һәммә
рәзилликлири үчүн шу күни йүзүмни пүтүнләй
йошуримән.
19 Әнди силәр өзүңлар үчүн бу ғәзәлни пүтүп,
уни Исраилларға үгитиңлар; бу ғәзәлниң кейин
Исраилларниң әйивигә Мән үчүн гувачи болуши
үчүн уни уларниң ағзиға салғин. 20 Чүнки Мән
уларни Мән ата-бовилириға қәсәм билән вәдә қилған,
сүт билән һәсәл еқип туридиған жутқа киргүзимән;
андин улар йәп тоюп, сәмригәндә башқа илаһларға
әгишип, уларниң қуллуғиға кириду вә Мени көзгә
илмай әһдәмни бузиду. 21 Амма шундақ болидуки,
көп балаю-апәтләр билән күлпәтләр уларниң бешиға
чүшкинидә, бу ғәзәл уларни әйипләп гува бериду;
чүнки бу ғәзәл уларниң әвлатлириниң ағзида
унтулмайду. Чүнки Мән уларни уларға қәсәм билән
вәдә қилған зиминға техи киргүзмәйла уларниң
немә хиял қиливатқинини убдан билимән».
22 Шуларни дәп, Муса шу күни бу ғәзәлни йезип,
Исраилларға үгәтти. 23 Андин *Пәрвәрдигар* Нунниң
оғли Йәшуаға: «Җүръәтлик вә қәйсәр болғин, чүнки
сән Мән Исраилларға қәсәм билән вәдә қилған

□ **31:16 «бузуқчилиқ қилиш»** — мошу йәрдә Худаға вапасизлиқ яки асийлиқ қилишни билдүриду. Қанаандики әлләр арисида «бузуқчилиқ» роһий җәһәттә болупла қалмай, җисманий җәһәттиму бутпәрәсликкә мунасивәтлик җинсий бузуқчилиқ мәвҗут еди. □ **31:17 «шу вақитта»** — ибраний тилида «шу күни».

зиминға уларни башлап кирисән вә Мән сән билән
биллә болимән» дәп әмир қилди.■
24 Муса бу қанунниң сөзлирини бир китапқа
пүтүнләй йезип болғандин кейин 25 у
Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини көтирип маңған
Лавийларға буйруп мундақ деди: 26 — Бу қанун
китавини силәрниң әйивиңләргә гувачи болуп
туруши үчүн Пәрвәрдигар Худайиңларниң әһдә
сандуғиниң йениға қоюңлар. ■ 27 Чүнки мән
силәрниң асий вә бойнуңлар қаттиқ екәнлигиңларни
билимән. Мана, мән техи араңларда тирик
турсам Пәрвәрдигарға асийлиқ қилип кәлдиңлар;
өлүмүмдин кейин силәр техиму шундақ қилисиләр!
28 Мән уларниң қулақлириға бу сөзләрниң
һәммисини аңлитишим үчүн, шундақла йәр
билән асманни уларниң әйивигә гувачи
болушқа чақиришим үчүн әнди мениң алдимға
қәбилилириңларниң һәммә ақсақаллири вә
әмәлдарлирини жиғиңлар. 29 Чүнки өлүмүмдин
кейин силәрниң түптин бузулуп, мән силәргә әмир
қилған йолдин чәтнәп кетидиғиниңларни билимән.
Шуниң билән күнләрниң ахирида күлпәтләр
бешиңларға чүшиду; чүнки силәр Пәрвәрдигарниң
нәзиридә рәзил болғанни қилип, қоллириңларниң
ишлири билән униң ғәзивини қозғайсиләр».□
30 Андин Муса Исраилларниң пүткүл жамаити
алдида бу ғәзәлниң текстини баштин-ахирғичә оқуп
бәрди: —□

■ **31:23** Йә. 1:6 ■ **31:26** 2Пад. 22:8 □ **31:29** **«күнләрниң ахирида»** — ахирқи заманни көрсәтсә керәк. □ **31:30** **«пүткүл жамаити алдида»** — ибраний тилида «...пүткүл жамаитиниң қулақлири ичигә....».

32

Әһдә шәртлиригә гувачиларни чақириш — Мусаниң гәзили

1 «Қулақ селиңлар, әй асманлар, мән сөзләй;
Ағзимниң сөзлирини аңла, и йәр-зимин!
2 Тәлимим болса ямғурдәк яғиду,
Сөзлирим шәбнәмдәк тамиду,
Юмран от-чөп үстигә чүшкән сим-сим ямғурдәк,
Көкзарлиқниң үстигә чүшкән хасийәтлик ямғурдәк болиду.
3 Чүнки мән Пәрвәрдигарниң намини баян қилимән;
Әнди Худайимизни улуқ дәп җакалаңлар!
4 У қорам таштур, Униң әмәллири мукәммәлдур;
Униң барлиқ йоллири һәққанийдур.
У наһәқлиғи йоқ, вападар бир Худа,
Адил вә диянәтликтур.
5 Амма *Өз хәлқи* униңға бузуқлуқ қилди;
Уларниң қилмишлири Униң Өз балилириниңкидәк болмиди — мана бу уларниң әйивидур!
Улар әгир вә иплас бир нәсилдур!
6 Әй ахмақ вә надан хәлиқ,
Пәрвәрдигарниң яхшилиғини шундақ яндурамсән?
У сени бәдәл төләп һөр қилған атаң әмәсму?
У сени яритип, сени тиклигән әмәсму?
7 Өткән күнләрни есиңгә алғин,
Дәвирдин-дәвиргичә өткән жилларни ойлиғин;
Атаңдин сора, у саңа дәп бериду;
Ақсақаллириңға соал қой, улар сени хәвәрләндүриду.
8 Һәммидин алий болғучи әлләрниң үлүшини уларға үләштүргәндә,
Адәм атиниң пәрзәнтлирини бир-биридин бөлгинидә,

У хәлиқләрниң чегарилирини Исраил балилириниң
саниға қарап бекиткән.□
9 Чүнки Пәрвәрдигарниң несивиси болса униңға хас
болған хәлқидур;
Яқуп худди чәк ташлинип чиққандәк, Униң
мирасидур.□
10 У уни чөл бир зиминда,
Шамал һувлайдиған дәһшәтлик бир баяванда уни
тапти;
Уни орап әтрапида қоғдап турди,
Уни көз қаричуқидәк сақлиди;□
11 Худди бүркүт өз чаңгисини тәвритип,
Балилириниң үстидә пәрваз қилип,
Қанатлирини йейип уларни пәйлириниң үстигә елип
көтәргинидәк,
12 Пәрвәрдигарму униңға шундақ ялғуз йетәкчилик
қилди;
Һеч қандақ ят илаһ униң билән биллә әмәс еди.
13 У уни йәр йүзиниң егиз жайлириға миндүрди,
Вә у етизлиқниң мәһсулатидин йеди,
У униңға қия таштин һәсәл шоритип,
Чақмақ тешидин зәйтун мейи шоратти; ■
14 Саңа кала қаймиғи билән қой сүтини ичкүзүп,
Қозиларниң йеғини,
Башандики қочқарлар вә текиләрниң гөшини
йегүзүп,
Есил буғдайниң есил данлиридин йегүзди,
Сән болсаң үзүм қени болған сап шарапни ичтиң.

□ **32:8 «У хәлиқләрниң чегарилирини Исраил балилириниң саниға қарап бекиткән»** — бәзи кона көчүрмиләрдә: «У хәлиқләрниң чегаралирини Худаниң оғуллириниң саниға қарап бекиткән еди» дейилиду. □ **32:9 «Яқуп»** — мошу йәрдә Исраилларни көрситиду. □ **32:10 «уни орап әтрапида қоғдап турди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «у уни қоғдап жүрүп уни тәрбийилиди». ■ **32:13** Қан. 33:26; Йәш. 58:14

15 Лекин Йәшурун сәмрип тәпкәк болуп қалди;
Бәрһәқ, сән сәмрип кәттиң,
Бордилип кәттиң,
Тоюнуп кәттиң!
У өзини яратқан Тәңрини ташлап,
Өз нижатиниң Қорам Тешини көзгә илмиди.□
16 Улар болса ят илаһларға әгишип Униң
вапасизлиққа болған һәситини қозғиди,
Жиргиничлик ишлар билән Униң ғәзивини
кәлтүрди.
17 Улар Егә-Тәңриси әмәс җинларға,
Өзи билмәйдиған илаһларға,
Ата-бовилириму қорқмайдиған,
Йеңи пәйда болуп қалған илаһларға қурбанлиқ
қилди.
18 Сән өзүңни төрәлдүргән Қорам Ташни көңлүңдин
чиқардиң,
Сени апиридә қилған Тәңрини унтудуң.
19 Пәрвәрдигар буни көрүп,
Оғул-қизлириниң Униң аччиғини кәлтүргинидин,
улардин бизар болуп мундақ деди: —
20 «Мән улардин йүзүмни йошуримән,
Уларниң ақивитини көрүп бақай;
Чүнки улар иплас бир нәсилдур,
Қәлбидә вападарлиғи йоқ балилардур.
21 Егә-тәңриси әмәсләр билән һәситимни кәлтүрди,
Әрзимәс мәбудлири билән қәһримни қозғиди;
Шуңа «һеч хәлиқ әмәс» болған бир хәлиқ арқилиқ
уларниң һәситини қозғаймән,

□ **32:15 «Йәшурун»** — Исраилниң йәнә бир исми — мәнаси «тик туридиған», «дурус» дегәнлик.

Надан бир әл арқилиқ уларниң аччиғини кәлтүримән.□ ■
22 Чүнки Мениң ғәзивимдин бир от туташти;
У тәһтисараниң тегигичә көйүп бариду,
У йәр билән униң мәһсулатини йәп кетиду,
Вә тағларниң һуллиринриму туташтуриду.■
23 Мән уларниң үстигә балаю-апәтләрни догилаймән;
Я-оқлиримни бирни қоймай уларға атимән.
24 Улар ачарчилиқтин йегиләп кетиду,
Томуз иссиқ вә вабаниң нәштәрлири тәрипидин йәп кетилиду;
Уларға қарши житқуч һайванларниң чишлирини,
Топида өмилигүчиләрниң зәһирини әвәтимән.
25 Ташқирида қилич уларни мусибәткә салиду,
Ичкиридә вәһимә басиду;
У жигит билән қизни,
Әмчәктики бала билән ақ чачлиқни һәммисини йоқитиду.
26 Мән: «Уларни чепиветимән,
Инсанларниң арисидин уларниң намини өчүримән» — дәйттим,□
27 Бирақ дүшмәнниң мәсқирә қилишидин қорқтум;
Исраилниң рәқиплири бу ишни хата чүшинип: —
Бу иш бизниң қолимизниң күчлүклүгидин болған болса керәк,
Пәрвәрдигар буни һеч қилмиди» демисун дәп, *бу ишни қилмидим.*
28 Исраил несиһәттин мәһрум болған бир әл,

□ **32:21 «Шуңа «һеч хәлиқ әмәс» болған бир хәлиқ арқилиқ... Надан бир әл арқилиқ уларниң аччиғини кәлтүримән»** — у улуқ бешарәтниң әмәлгә ашурулуши тоғрилиқ «Һош.» 1:9, 2:32, «Рим.» 10:19ни көрүң. ■ **32:21** Рим. 10:19 ■ **32:22** Йәр. 15:14
□ **32:26 «Уларни чепиветимән»** — яки «Уларни тарқитимән», «Уларни чечиветимән».

Уларниң һеч әқил-пәми йоқтур.
29 Аһ, улар дана болсиди!
Шундақ болса буни чүшинип,
Өз ақивити қандақ болидиғинини ойлайтти!
30 Әгәр уларниң Қорам Теши уларни сетивәтмигән болса,
Пәрвәрдигар уларни *дүшмәнлиригә* ташлап бәрмигән болса,
Бир киши қандақму миң кишини өз алдидин һайдийалайтти?,
Икки киши қандақму он миң кишини қачуралайтти?
31 Чүнки башқиларниң қорам теши болса бизниң Қорам Тешимиздәк әмәстур.
Буниңға дүшмәнлиримиз өзлири гувалиқ бәрсун!
32 Чүнки уларниң үзүм тели Содомниң үзүм телидин,
Гоморраниң етизлиқлиридин чиққандур;
Үзүмлири зәһәрлик үзүмләрдур,
Уларниң һәр бир сапиғи аччиқтур,
33 Шараби болса әждиһаларниң зәһиридур,
Кобраларниң әҗәллик зәһиридур.
34 *Пәрвәрдигар*: «Буларниң *һәммиси* Мениңкидә сақлақлиқ әмәсму?
Өз ғәзнилиримдә мөһүрләнгән әмәсму?
35 Интиқам Мениңкидур,
Яманлиқни қайтурушму шундақ,
Булар улар путлишидиған вақитқичә сақлақлиқ туриду,
Чүнки уларниң балаю-апәтлик күни йеқинлашмақта,
Уларниң бешиға чүшидиған ишлар болса тез

келиватиду.□ ■
36 Чүнки Пәрвәрдигар уларниң күчи түгәп кәткәнлигини, уларниң *азийип*, һәтта аҗиз яки мәйипләрниңму қалмиғинини көргәндә,
У Өз хәлқиниң үстигә һөкүм чиқириду,
Өз бәндилиригә меһри-шәпқәт көрситиду.□ ■
37 У вақитта У мундақ дәйду: «Қени, уларниң илаһлири?
Өзигә таянч қилған қорам теши әнди қәйәрдидур?
38 Уларниң өткүзгән қурбанлиқлириниң йеғини йегән,
Уларниң шарап һәдийәлиридики шарабини ичкәнләр қәйәргә кәтти?
Әнди улар орнидин туруп силәргә ярдәм берип, панаһиңлар болсун!□
39 Әнди Мән Өзүм, пәқәт Мәнла «Шу»дурмән,

□ **32:35 «... Булар улар путлишидиған вақитқичә сақлақлиқ туриду»** — бизниңчә мошу айәттики «улар» Исраилларни көрситиду. Бәзи алимлар «Худаниң дүшмәнлири (ят әлләр)ни көрситиду» дәп қарайду. Лекин Худа интиқамлири билән ахирида Исраилниң әң аҗиз пәйтидә уларни қутқузиду («Йәр.» 30-бапни, ушбу бабтики 36-, 42-айәтни көрүң). ■ **32:35** Рим. 12:19; Ибр. 10:30; 1Пет. 2:23 □ **32:36 «...уларниң азйип, һәтта аҗиз яки мәйипләрниңму қалмиғинини көргәндә»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «яки кичик яки чоң болса, уларниң азийип һеч кимниң қалмиғинини көргәндә,...». **«Өз хәлқи үстигә һөкүм чиқириду»** — өз ичигә икки тәрәпни елиши керәк: (1) Худаниң хәлқи униң тәрбийә җазалирини көргәндин кейин гуналирини иқрар қилип, униң кәчүрүмигә муйәссәр болиду; (2) Худа Өз хәлқигә рәзиллик қилғучиларға өзиниң қилған рәзиллигини өзигә яндуриду. **«Өз бәндилиригә меһри-шәпқәт көрситиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Өз бәндилири тоғрилиқ нийитидин йениду». ■ **32:36** Қан. 32:36 □ **32:38 «Әнди улар орнидин туруп силәргә ярдәм берип, панаһиңлар болсун!»** — Худа мошу йәрдә Исраил әслидә таянған бутларни мәсқирә қилиду.

Маңа һәмраһ һеч қандақ илаһниң йоқлуғини көрүп билиңлар.
Мән өлтүрүп тирилдүримән,
Зәхимләндүрүп сақайтимән;
Вә һеч ким Мениң қолумдин қутқузалмайду.□ ■
40 Чүнки Мән қолумни асманларға көтирип: —
«Әбәткичә һаяттурмән» дәп ейтип,
41 Чақнап туридиған қиличимни иштик қилимән,
Мениң қолум адаләтни қурал қилип тутиду,
Дүшмәнлиримдин интиқам алимән,
Мәндин нәпрәтләнгүчиләрниң қилғанлирини уларға яндуримән!
42 Мән я оқлиримни қан ичкүзүп мәс қилимән,
Мениң қиличим гөш йәйду,
Мән уларни өлтүрүлгәнләр билән әсирләрниң қенини,
Дүшмәнниң сәрдарлириниң башлирини йәп-ичидиған қилимән».■
43 Әй әлләр, Униң хәлқи билән биллә шатлиниңлар,
Чүнки У Өз бәндилириниң қениниң интиқамини алиду,
Өз дүшмәнлиригә қисас яндуриду,
Өз зимини билән хәлқи үчүн кәчүрүм-кафарәт кәлтүрүп бериду».■

Муса ғәзили тоғрисида буйруқ чүшүриду

44 Әнди Муса билән Нунниң оғли Йәшуа келип бу ғәзәлниң барлиқ сөзлирини хәлиқниң алдида оқуп

□ **32:39 «Маңа һәмраһ һеч қандақ илаһниң йоқлуғини көрүп билиңлар»** — яки «Мәндин башқа һеч қандақ илаһ болмиғанлиғини көрүп белиңлар». ■ **32:39** Қан. 4:35; 1Сам. 2:6; Йәш. 45:5,18,22 ■ **32:42** Зәб. 7:13-14; 67:22-24; Йәш. 34:6; Әз. 21:9-11 ■ **32:43** Рим. 15:10

бәрди. □ 45 Андин Муса бу һәммә сөзләрни барлиқ
Исраил алдида ахирлаштуруп 46 уларға сөз қилип:
«Мән бүгүн оттураңларда силәрни агаһландуруп
гувалиқ бәргән бу барлиқ сөзләргә көңүл бөлүңлар;
силәр буларни балилириңларға тапилап: «Бу
қанунниң һәммә сөзлиригә әмәл қилишқа көңүл
қоюңлар» дәп буйрушуңлар керәк. 47 Чүнки бу
сөз силәргә мунасивәтсиз, қуруқ сөз әмәс, бәлки
силәрниң һаятиңлардур! Силәр у зиминни егиләшкә
Иордан дәриясидин өтисиләр; өткәндин кейин у
зиминда бу сөз арқилиқ узун өмүр көрисиләр» —
деди.

Мусаниң өлүми тоғрилиқ буйруқлар

48 Йәнә шу күни Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип
мундақ деди: —
49 Сән ушбу Абарим теғиға, йәни Йерихониң
уттуридики, Моабниң зиминидики Небо теғиға
чиққин вә шу йәрдә Мән Исраилларға өз тәвәлиги
болуш үчүн беридиған Қанаан зиминини көргин. ■
50 Андин акаң Һарун Һор теғида өлүп өз хәлиқлиригә
қошулғандәк, сәнму чиқидиған шу тағда өлүп
хәлиқлириңгә қошулғин; ■ 51 чүнки силәр Зин
чөлидики Мәрибаһ-Қадәшниң сулириниң йениға
барғанда, иккиңлар Исраилларниң арисида Маңа
вапасизлиқ көрситип, Исраилларниң арисида Мени
«муқәддәс» дәп һөрмәтлимидиңлар. ■ 52 Шуңа
сән Исраилларға беридиған шу зиминни удулуңда
көрисән, лекин униңға кирәлмәйсән.

□ **32:44 «Нунниң оғли Йәшуа»** — ибраний тилида: «Нунниң оғли Һошия» (Һошия Йәшуаниң башқа бир хил атилиши). ■ **32:49** Чөл. 27:12 ■ **32:50** Чөл. 27:13; 33:38 ■ **32:51** Чөл. 20:12

33

Муса пәйғәмбәр Исраилға дуа қилип бәхит тиләйду

1 Худаниң адими болған Мусаниң өлүмидин илгири Исраилларни бәрикәтләшкә тилигән бәхит-тиләклири мунулар: —
2 У мундақ деди: —
«Пәрвәрдигар Өзи Синай теғидин келип,
Сеирдин чиқип *Исраил* үстигә парлиди;
Паран теғидин пәйда болуп чақниди,
У түмәнлигән муқәддәсләрниң оттурисидин чиқип кәлди;
Оң қолидин Исраилға аталған отлуқ бир қанун чиқти.□ ■
3 Дәрһәқиқәт, У хәлиқни сөйиду;
Сениң барлиқ муқәддәс бәндилириң қолуңдидур;
Уларниң һәр бири айиғиң алдида олтирип,
Сөзлириңгә муйәссәр болиду.
4 Муса бизгә бир қанун буйруп,
Буни Яқупниң җамаитигә мирас қилип бәрди;
5 Хәлиқниң сәрдарлири җәм болуп,
Исраилниң қәбилилири бир йәргә жиғилғанда,
У Йәшурунниң оттурисида падишадәк болди.□

□ **33:2 «Сеирдин Исраиллар чиқип үстигә парлиди»** — «Исраиллар» ибраний тилида: «улар». **«муқәддәсләр»** — пәриштиләрни көрсәтсә керәк. **«... Исраилға аталған»** — ибраний тилида: «..уларға аталған». **«... уларға аталған отлуқ бир қанун чиқти»** — башқа икки хил тәрҗимиси: «...уларға (Исраилға) аталған от ялқунлири чиқти» яки «...уларға (Исраилға) йетәклигүчи от ялқулири чиқти». ■ **33:2** Һаб. 2:3, 4 □ **33:5 «У Йәшурунниң оттурисида падишадәк болди»** — мошу җүмлидики «У» Мусани көрситиду, дәп қараймиз. Бәзи алимлар Худани көрситиду, дәп қарайду.

Мусаниң қәбилиләр үчүн тилигән хәйр-дуалири вә бәргән бешарәтлири

6 «Рубән болса, адәмлири өлүп кәтмәй, һаят турсун;
Униң адәмлири аз болмисун».
7 *Муса*ниң Йәһуда тоғрисида тилигән бәхити мундақ: —
«Йәһуданиң авазини аңлиғайсән, и Пәрвәрдигар;
Уни өз хәлқигә қобул қилдурғайсән;
Униң қоллири улар үчүн күрәш қилсун;
Әнди өзини әзгүчиләргә қарши турушқа униңға мәдәт болғайсән».□
8 У Лавий тоғрисида мундақ деди: —
«Сениң урим вә туммим ташлириң Сениң бу муқәддәс бәндәңгә тапшурулған;
Сән уни Массаһда синидиң,
Мәрибаһниң сулириниң йенида униң билән талаштиң.□
9 У өз ата-аниси тоғрисида: «Уларға йүз-хатирә қилмаймән», дәп ейтти,
Өз қериндашлириниң һеч йүзини қилмай,

□ **33:7 «Уни өз хәлқигә қобул қилдурғайсән»** — ибраний тилида сөзмусөз «Уни өз хәлқиниң арисиға киргүзгәйсән» дейилиду. Йәһуданиң кейинки тарихиға қариғанда, бу бешарәт Муса пәйғәмбәрниң Йәһуданиң нәсли болған Давутниң падишалиғи, әң муһими Давутниң нәсли Мәсиһ тоғрилиқ бешарәтлик дуаси болуши керәк. **«У қоллири улар үчүн күрәш қилсун»** — буниңда «улар» «өз хәлқи»ни көрсәтсә керәк. **«Униң қоллири улар үчүн күрәш қилсун»** — буниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Униң қоллири өз һаҗитидин чиқсун». □ **33:8 «урим вә туммим»** — тоғрилиқ «Мис.» 28:30ни көрүң. Худа Лавийларни таллишиниң бир сәвәви 32:25-29дә көрүлиду; Худа уни Өз хизмитидә болушқа таллиғачқа, мошу йәрдә Худа уни «Мениң муқәддәс бәндәм» дәп атайду. **«Массаһ»** — «Массаһ» дегән җайниң мәнаси «синаш» («Мис.» 17:7ни көрүң). **«Мәрибаһ»** — «Мәрибаһ» дегән җайниң мәнаси «талаш-тартиш, күрәш» («Чөл.» 20:13 вә 24ни көрүң).

Өз балилириниму тонушни халимай,
Бәлки Сениң сөзүңгә әмәл қилип, әһдәңни чиң тутти.□
10 Мана, *Лавийлар* Яқупқа һөкүмлириңни уқтуриду,
Улар Исраилға қанунуңни үгитиду;
Улар димиғиңға хушбуйни суниду,
Қурбангаһиңға пүтүн көйдүрмә қурбанлиқларни кәлтүриду.
11 И Пәрвәрдигар, униң тәәллуқатини бәрикәтлигәйсән,
Униң қоллириниң әҗри Сени хуш қилғидәк болғай,
Униңға қарши чиққанлар вә униңдин нәпрәтләнгәнләр болса,
Уларни қопалмиғидәк һалда бәллирини сундурғайсән!»
12 У Бинямин тоғрисида мундақ деди: —
«Пәрвәрдигарниң сөйгини болса,
У Униң йенида бехәтәр макан қилиду,
Пәрвәрдигар сайә болуп пүтүн күн уни сақлайду,
У уни мүриси оттурисида маканлаштуриду»
13 Йүсүп тоғрисида у мундақ деди: —
«Униң зимини Пәрвәрдигар тәрипидин бәрикәтлик болғай!
Асманларниң есил немәтлири билән,
Шәбнәм билән,
Йәр тегидики немәтлири билән,□ ■
14 Күндин һасил болидиған есил мәһсулатлири билән,
Айдин һасил болидиған есил немәтлири билән,

□ **33:9 «Өз қериндашлириниң һеч йүзини қилмай, ...бәлки Сениң сөзүңгә әмәл қилип, әһдәңни чиң тутти»** — көздә тутулған вақиәләр «Мис.» 32:21-29дә хатирилиниду. □ **33:13 «йәр теги»** — бәлким йәр астидики суларни яки деңиз тәглирини көрситиду. ■ **33:13** Яр. 49:25

15 Қедимки тағларниң алий немәтлири билән,
Мәңгүлүк дөңләрниң есил немәтлири билән,
16 Йәрниң есил немәтлири вә униңға толған һәммә мәвҗудатлири билән,
Азғанлиқта турғучи Затниң шапаити билән бәрикәтләнсун!
Буларниң һәммиси Йүсүпниң бешиға,
Йәни өз қериндашлиридин айрилғанниң чоққисиға чүшсун.□ ■
17 Униң һәйвиси өз буқисиниң тунҗисидәктур;
Униң мүңгүзлири явайи калиниң мүңгүзлиридәктур,
Улар билән у әл-жутларниң һәммисини биракла йәр йүзиниң чәтлиригичә үсиду.
Мана Әфраимниң түмәнлигән адәмлири,
Манассәһниң миңлиған адәмлири шундақ болиду».□
18 Зәбулун тоғрисида у мундақ деди: —
«Әй Зәбулун, сән чиққиниңда шатланғин;
Әй сән Иссакар, өз чедирлириңда хуш болғин!
19 Мана улар хәлиқләрни таққа чақириду,
Шу йәрдә улар һәққанийлиқниң қурбанлиқлирини сунуду,
Чүнки улар деңиздики мол дөләтләрни,

□ **33:16 «Азғанлиқта турғучи Зат»** — мошу зат Пәрвәрдигарниң Пәриштисидур («Мис.» 3:2-6ни көрүң). ■ **33:16** Яр. 49:26 □ **33:17 «Униң һәйвиси өз буқисиниң тунҗисидәктур»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «униң буқисиниң тунҗиси униңға шәрәп кәлтүрсун». **«униң мүңгүзлири явайи калиниң мүңгүзлиридәктур»** — явайи кала болса нәсли қуруған интайин йоған бир хил кала еди. **«...Манассәһниң миңлиған адәмлири шундақ болиду»** — толуқ айәтниң мәнаси: (1) бу икки қәбилә Йүсүпниң мүңгүзлиридур; (2) жуқурида ейтилған бәхит-бәрикәтләр Йүсүпкә хас болуп, бу икки қәбилиниң бешиға чүшиду. Биз иккинчи мәнигә майилмиз.

Қумға көмүлгән гөһәрләрни сүмүрүп уларға муйәссәр болиду».
20 Гад тоғрисида у мундақ деди: —
«Гадниң зиминини кеңәйткүчигә бәхит-бәрикәт болғай;
Гад болса чиши ширдәк олтирақлашти;
У биләк һәм баш терисини титма-титма қиливетиду;□
21 Шу йәрдә у әң есил несивини талливалди;
Чүнки шу йәрдиму у һөкүм бекиткүчиниң үлүши болған жай сақлақлиқтур;
У хәлиқниң сәрдарлири билән келип,
Исраил билән биргә Пәрвәрдигарниң адалити билән һөкүмлирини жүргүзди».□
22 Дан тоғрисида у мундақ деди: —
«Дан болса яш бир ширдур;
У Башандин тақлап өтиду».□
23 Нафтали тоғрисида у мундақ деди: —
«Әй Нафтали, илтипатқа тоюнғансән,
Пәрвәрдигар тәрипидин кәлгән бәхит-бәрикәткә толуп,
Мәғрип билән җәнупни өзүңгә мүлүк қилип егиләйсән».
24 Ашир тоғрисида у мундақ деди: —
«Ашир оғуллар билән бәрикәтлиниду;
У қериндашлири арисида илтипат көрсун;

□ **33:20 «Гад болса чиши ширдәк олтирақлашти»** — яки «Гад.... йетивалди». **«У биләк һәм баш терисини титма-титма қиливетиду»** — бәлким Гадниң дүшминигә қаттиқ зәрбә беридиғанлиғини көрситиду. □ **33:21 «һөкүм бекиткүчи»** — (1) қанун бәргүчи (Муса пәйғәмбәрниң өзи)ни; (2) Қанаан зиминини бөлүп тәқсим қилғучи (Йәшуа пәйғәмбәр)ни көрситиду. □ **33:22 «У Башандин тақлап өтиду»** — бу сөзләр бәлким «Һак.» 18:27-28дә хатириләнгән вақиәни көрситидиған бешарәт болуши мүмкин.

Пути майға чилансун.□
25 Дәрваза балдақлириң төмүр билән мистин болиду;
Күнлириң қандақ болса, күчүңму шуниңға мувапиқ тәң болиду».□
26 «— Әй Йәшурун, Тәңриңдәк башқа һеч ким йоқтур;
У саңа ярдәмгә асманлар үстигә,
Зор һәйвиси билән булутларниң үстигә минип келиду.□ ■
27 Әзәлий Худа сениң башпанаһиңдур,
Астиңда әбәдий биләкләр туриду.
У сениң алдиңдин дүшмәнни һайдап: —
«Уларни һалак қилғин!» дәп *саңа* буйруйду.
28 Шуниң билән Исраил ашлиқ билән йеңи шарап мол болған бир зиминда туруп,
Ялғуз аман-есән макан тутиду,
Яқупниң булиқи охшашла аман-есән болиду;
Униң асманлириму шәбнәм темитип туриду.□ ■
29 Бәхитликсән, и Исраил!
Сәндәк Пәрвәрдигарниң Өзи қутқузған хәлиқтин йәнә ким бар?
У болса сениң мәдәткар қалқиниң,
Һәйвәтлик қиличиңдур!

□ **33:24 «Ашир.... пути майға чилансун»** — кейин, Ашир турған җайда көп зәйтун мейи ишләп чиқарған. □ **33:25 «Дәрваза балдақлириң»** — яки «Айиғиңниң боқучилири». □ **33:26 «Әй Йәшурун, Тәңриңдәк башқа һеч ким йоқтур»** — яки «Әй Йәшурун, Тәңридәк башқа һеч ким йоқтур». ■ **33:26** Қан. 32:13; Йәш. 58:14 □ **33:28 «... Исраил ... мол болған бир зиминда туруп, ялғуз аман-есән макан тутиду»** — мошу җүмлидики «ялғуз» Худадин башқа һеч қандақ панаһ яки муһапизәт керәк болмайду, дегәнликни көрситиду. «Яқупниң булиқи»: — (1) Исраилниң зиминидики су мәнбәлирини көрситиши мүмкин; (2) Худа уларға булақтәк роһий һаятлиқ мәнбәси болуп, өзгәрмәй мәзмут туридиғанлиғини көрситиши мүмкин. Биз иккинчи мәнасигә майилмиз. ■ **33:28** Йәр. 23:6; 33:16; Зәб. 67:27

Сениң дүшмәнлириң саңа зәиплишип бойсуниду;
Сән уларниң егиз җайлирида дәссәп маңисән».

34

Муса пәйғәмбәрниң өлүми

1 Андин Муса Моабниң түзләңликлиридин чиқип
Небо теғиниң үстигә, йәни Йерихониң уттурисидики
Писгаһ теғиниң чоққисиға чиқти. Шу йәрдә
Пәрвәрдигар униңға пүткүл зиминни көрсәтти;
Гилеадтин Данғичә, ■ 2 пүткүл Нафтали билән
Әфраим вә Манассәһниң зиминини, Йәһуданиң
пүткүл зимини билән қошуп мәғрибтики деңизғичә,
3 җәнуптики Нәгәв зиминини, «Хорма шәһири»
дәп аталған Йерихо вадисидики түзләңликни Зоар
шәһиригә қәдәр, һәммини униңға көрсәтти.
4 Андин Пәрвәрдигар униңға сөз қилип: «Мән қәсәм
қилип: «Бу зиминни сениң нәслиңгә беримән»
дәп Ибраһим, Исһақ вә Яқупқа вәдә қилған зимин
мана мошудур. Әнди саңа уни өз көзүң билән
көрүшкә несип қилдим, лекин сән шу йәргә өтүп
кирәлмәйсән» деди.■
5 Андин Пәрвәрдигарниң ейтқинидәк,
Пәрвәрдигарниң қули Муса шу йәрдә, йәни Моабниң
зиминида вапат болди. 6 У уни Моабниң зиминидики
тағ җилғисида, Бәйт-Пеорниң уттурисида дәпнә
қилди; униң қәбриниң қәйәрдә екәнлигини
бүгүнгичә һеч ким билмәйду.

■ **34:1** Қан. 3:27 ■ **34:4** Яр. 12:7; 13:15; 15:18; 26:4; 28:13

7 Муса вапат болған вақитта бир йүз жигирмә яшқа
киргән еди, лекин көзлири һеч торлашмиған вә
мағдуридин һеч кәтмигән еди.
8 Исраиллар Муса үчүн Моабдики түзләңликтә оттуз
күнгичә матәм тутти. Шуниң билән Муса үчүн матәм
тутуп жиғлайдиған күнләр түгигән еди.
9 Муса қоллирини униң үстигә қойғачқа, Нунниң
оғли Йәшуа даналиқ бәргүчи Роһ билән толған
еди. Шуниң билән Исраиллар униңға итаәт қилип,
Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғинидәк қилди.■
10 Мусадин кейин униңдәк Пәрвәрдигар билән йүз
туранә сөзләшкән иккинчи бир пәйғәмбәр Исраил
ичидә чиқмиди; 11 Пәрвәрдигарниң уни Мисир
зиминиға әвәтиши билән у шу йәрдә Пирәвнгә,
униң хизмәткарлири вә пүткүл зиминидикиләр
алдида көрсәткән һәммә мөҗизилик аламәт вә
карамәтләргә, 12 аян қилинған шу барлиқ улуқ
қудрәткә вә Мусаниң пүткүл Исраилниң көз алдида
көрсәткән барлиқ дәһшәтлик һәйвисигә тәң турғидәк
һеч қандақ адәм чиқмиди.□

■ **34:9** Чөл. 27:18 □ **34:12 «... аян қилинған шу барлиқ улуқ қудрәткә...»** — ибраний тилида «аян қилинған шу барлиқ улуқ қудрәтлик қолға...».

Муқеддес Калам (кирил йезиқ)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in Cyrillic script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.
- If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5